HEVESI ANDRÁS

PÁRIZSI ESŐ

REGÉNY

1

Az eső sehol sem gyönyörűség, de Párizsban szívet marcangoló, megalázó, méltatlan szenvedés, amely a legellenállóbb idegzetet is felőrli, a legszilárdabb önérzetet is porba tapossa. A magyar eső szitál, néha zuhog, de nincs benne gonoszság és sátáni leleményesség. Elvétve szaporázza, cifrázza, mint a kissé konfidens cigány a nótát, de még akkor is csupa emberség, csupa tisztességtudás. A nagyvárosban is nyugodt és komótos maradt, a Váci utcán is nagy lomha síkságokra esik, csendes, illedelmes és kissé fásult, mint a síkságok korán elhízó vagy kiszáradó, idő előtt összetörő népe. Franciabarát olvasó, ha még nem voltál Párizsban, ne menj esős évszakban! A párizsi eső csúfondáros és tébolyítóan mozgékony, ugratja, kergeti, hajszolja az utca népét, mint a legénységet a gonosz tiszt. Eláll, megered, eláll, megered, valami őrjítő, kibetűzhetetlen ritmus szerint, hol hosszú esőstráfok veszik célba a járókelőket, hol bolondos kis cseppek okvetetlenkednek. Különösebb képzelőerő nélkül is gyaníthatja az ember, mit érzett Kolumbusz a Santa Maria fedélzetén, ugyanazt, amit én a rue de Richelieu és a rue des Petits Champs sarkán, egyforma tehetetlenséggel vonaglottunk az ellenséges természet markában.

Késő ősszel érkeztem Párizsba, éppen Anatole France-ot temették, a hírről csak messziről értesültem, a magány szikratávíróján át, az autók tülkölése és a földalatti morajlása közben, amely mennydörögve közeledik, és az öt kocsi, csenevész, alvilági emberrakományával úgy csap ki belőle, mint a mennykő; a kezdő rádió recsegő kerepelése közben, amely váratlanul harsant fel az utca közepén, és mint valami égi szózat, alsónadrágok és harisnyák érdemeit nyilatkoztatta ki... Anatole France temetése egyenletesen oszlott meg az örök félhomály és az esővíztől fényes fekete utcák állandó gyászában. Ebben a városban mindig este hét óra volt, és mindig esett. Az eső apró kis szögletekre, fülkékre osztotta Párizst, képtelenség volt az egészet egyszerre áttekinteni, az eső vastag függönye eltakarta a kilátást, és én még hetek múlva is úgy éreztem, nem sikerült kivergődnöm a mellékutcák locspocsából a főútvonalakra, nem láttam az igazi látnivalókat. Komor körvonalak, templomok és középületek kísérletei imbolyogtak az esőben, megismertem a Notre Dame-ot, meg a Panthéont, de nem bíztam a valóságukban, a sötétség, a köd meg az eső valamennyit álomképpé hervasztotta, amelyet akár Pesten is álmodhattam volna. Csakugyan, minden éjszaka azt álmodtam, a jövő héten indulok Párizsba, az igazság az, hogy még nappal sem értem oda. Álomvilág volt, de barátságtalan, mogorva, érdes tapintású álom, a nők arca ridegebb és parancsolóbb a vastag festékréteg alatt, kezük csontosabb, lakktól csurgó óriási körmük félelmesebb, a nagy szájak és nagy kezek országába érkeztem. Hová lettek a szép, puha körvonalak, a párnázott kis kacsók, amelyek idegesítettek, az ostoba kis gödrök és pajzán tekintetek, amelyeken felbőszültem, mennyi gyöngédség, mennyi jóindulat volt ezen a lenézett, középszerű Pesten, ahol a töltöttgalamb testű nők legalább ingyen mosolyogtak! Visszasírtam a keshedt körúti lányokat, akiknek nagy, bánatos szeme hajlott hátukért mentegetőzött.

Szállodai szobámnak csak az ajtajára emlékszem, ablaka, ha egyáltalán volt, oly kicsi lehetett, hogy emlékezetem elhanyagolta. Ez is fekete volt és mindene ragadt, az ágyhuzat, az éjjeliszekrény, még a mosdótál is. Mikor összekuporodtam a kurta és keskeny ágyban, úgy éreztem magamat, mint akit kalickában akasztottak fel a világűrben. A fogadósné súlyos, tömör hústorony volt, fekete selyemruhája szorosan tapadt a fanyar illatú, szellőzetlen testhez, amely zord méltósággal düllesztette ki idomait az iroda félhomályában. Az utca, a festői és szutykos rue Saint Jacques neve tizennyolcadik századi kellemeket idézett, de a magas és keskeny gyufaszál házak, amelyekbe szobákat, csigalépcsőket, hal- és borkereskedéseket vájtak, a minden köbcentiméterrel való takarékoskodás, meg a parányi adagokra osztott, virágbokréta módjára kicsinosított élelmiszer nyüzsgése inkább arra vallott, hogy túlnépesedett japán

városba érkeztem, ahol az emberek oxigén hiányában állandóan levegő után kapkodnak, és kínjukban tréfás szobadíszeket, iparművészeti tárgyakat csinálnak a romlott húsból. Csak a kirakatokban kacérkodó ezerféle sajt és hors d'oeuvre bűvölt el, és reggel tízkor jóllaktam brie-val, mustárba mártott zellerrel, rákmajonézzel meg oroszsalátával, amit nálunk francia-salátának neveznek.

Reggeltől estig loholtam, hogy beszedjem a várost, mint az orvosságot. Néha azt hittem, megőrültem: ahogy rohantam, mindig egy irányba, többször beleütköztem a Szajnába, amely úgy látszik, külön az én bosszantásomra, három-négy példányban szelte át a várost. Szerencsére eszembe jutottak a még otthon látott térképek, amelyeken úgy tekerődzik a városra, mint áldozatára az óriás kígyó. Felöltőm és kalapom ocsmány, puha masszává ázott az esőben, és vele ázott az a lelkes, de gyenge lábon álló meggyőződésem is, hogy jócsaládból való úrifiú vagyok. Olyan mérhetetlenül egyedül voltam, hogy kínomban megkettőztem magamat: ketten lettünk a magányommal. Olyan vigasztalanná váltam, mintha csupa süketnéma közé kerültem volna, agyamban kárpótlásul harsogni, tombolni kezdtek a gondolatok. Azelőtt rendszerint ügyet sem vetettem rá, hogy gondolkodom; gondolkodáson ugyanoly ritkán kaptam rajta magamat, mint a lélegzetvételen. Most úgy gondolkoztam, ahogy az ember patience-ot rak vagy zongorázik, hogy töltse az időt. Szavakban gondolkoztam, sima, pontos, jól gördülő mondatokban, mint a vezércikkek. Hogy fűtsem agyvelőmet, sokat kellett olvasnom, és gondolataim a könyvek ütemére özönlöttek. Hamar megtaláltam, mint a csavargó a jótékonysági egyesületet, az egyetlen helyet, ahol az esték tűrhetően teltek, a Sainte Geneviève könyvtárat a Panthéon mellett. Csúnya könyvtár volt, nagy hodály, mint egy bazár, vásárcsarnok vagy pályaudvar, a gázlámpák elszigetelt fénye fásult és mértéktartó kétségbeesést kölcsönzött e helynek, az éjszakai pályaudvarok álmos, pállott jövés-menését, amelybe csak egy módon lehet izgalmat és feszültséget disputálni, ha háttérnek és előzménynek fogja fel az ember, amelyből irtózatos robajjal, velőtrázó sikoltással tör ki valami szerencsétlenség. A könyvtár tömérdek parányi zajjal, tollak percegésével, őrök csoszogásával, lapok forgatásával pukkadásig teleszítt csendjét vihar előtti csendnek képzeltem, aláaknázott várnak, amely minden pillanatban robbanhat. A levegőben tölcsérként kavargott a minden idegszálammal áhított botrány. A lámpafényben imbolygó porszemek a nyomban kitörő vihar előjelei, még egy perc és a tömzsi rigai lány vastag bundájában és óriási kalapjában, amely oly mosolytkeltően ellenkezik józan és megfontolt kispolgári természetével, mocskos szavakat kiáltozva a földre veti magát, és epilepsziás görcsökben hempereg. Ez mindenkit meglepne, csak én találnám természetesnek.

A rigai lány nem teljesítette kívánságomat, veszteg maradt, a botrány nem tört ki. A könyvtár sem robbant fel; jobb híján olvasásra fanyalodtam. Eltorzult arccal, görcsösen olvastam, egész testsúlyommal belekönyökölve a könyvbe, szemem néha kidülledt, mint a haldoklóé, hősies, szent kötelességet végeztem. A könyvet szakaszokra osztottam, és diadalmasan néztem körül, ha egy-egy szakaszon átvergődtem. Pedig a szó betű szerinti értelmében időtöltésből olvastam. Életem jelképe a sarokban ketyegő óra volt. Én magam is óra voltam, egyhangúan ketyegő óra, amelynek az a rendeltetése, hogy céltalan, gépies mozdulatokkal töltse ki az időközöket. Az idő az én külön időm volt, más mint a többi emberé, olyan, mint én magam ebben a letarolt környezetben, ugyanolyan száműzött és eseménytelen. Az időrétegek rám csavarodtak, a ruhámat vattázták, nemsokára olyan kövérré és impozánssá dagadtam, mint egy hindu bálvány. De azért szorgalmasan nyeltem ezt a fűrészporízű, élvezhetetlen táplálékot. Ameddig lehetett, ellenálltam annak a nehezen leküzdhető vágynak, amely az ember törzsében születik, majd átterjed a végtagjaira, hogy felkeljen és kereket oldjon.

Szembe kellett néznem a ténnyel: máról holnapra huszonnégy órától kell megszabadulnom. Szervezetem, mint egy eszes és figyelmes paripa, megtette kötelességét; életemben nem aludtam ennyit. Amilyen egyhangúak voltak napjaim, olyan változatosak és kalandosak voltak az

éjszakáim, amelyek messze belenyúltak a délelőttbe. Minden éjszakám felért egy gonddal és szellemesen megszerkesztett kéjutazással. Éjszaka dőzsöltem; egymásból nyíló, egyre bővebb vizű tengerekben hajóztam, egyre káprázatosabb, egyre részegítőbb eseményekbe sodródtam. Búvár mozdulatokkal fúrtam magamat mind mélyebb álomrétegekbe, amelyek egyre tündöklőbbek lettek, mint az Ezeregyéjszaka egymást követő barlangjai. De a nap huszonnégy óráját mégsem alhattam át. Eljártam az egyetemi előadásokra. Az élő beszédet sohasem tudtam követni, és néhány nem is egészen őszinte kísérlet után, hogy odafigyeljek, átengedtem magamat az amfiteátrum légkörének, amely derűs és tiszta volt, szellősen és könnyedén modern és tolakodás nélkül történelmi. A fiatal lányok között sok volt a sápkóros szent, akiknek langyos, puha és ízetlen arca csendes odaadással várta a férfiak képmutató és szórakozott csókját. De voltak köztük tündöklő nagyvilági lányok is, ezüstszürke vagy tigrisbőrt utánzó bundákban, egyiket-másikat kis kétszemélyes autó várta a Sorbonne kapujában. Megcsapott valami az 1924-es Párizs érdes, szeszélyes, kihívóan egyéni fényűzéséből, amelyet azóta is inkább regényekből ismertem meg, mint a valóságban. Az előadó tanárok közül az egyik jókedvűen, önelégülten, nevető szemmel kukorékolt, a másik mélabúsan, tűnődő, csillapító, békülékeny zengzetességgel, lemondóan és jóváhagyóan mintegy önmagának beszélt, minden szava vállat vont, legyintett és fejet csóvált. A harmadik hadirokkant volt, két mankón bukdácsolt fel a katedrára, nagy előreugró orra volt, és ha nevetett, egész arca ráncba verődött; okos és keserű tekintete ilyenkor azt fejezte ki, hogy tudja és vállalja csúnyaságát. Hangtalanul nevetett, mint a komikusok a színházban, mondatai füttyökben és sóhajokban végződtek, nyomorék teste és torz arca időnként nagyvilági és katonás pózokban dermedt meg, mint a tudomány vitéz, hiú és szellemes Cyranója. Már megérkezésem másnapján megismerkedtem a legfájdalmasabb francia arckifejezéssel, amely egyszerre átszellemült és eltorzult, fennköltt és tragikus fintor, amelyben a szellem nemes íve, gyönyörű lendülete megtörik a kampós orron és kiugró pofacsontokon. Örök francia kudarc, a protoplazma bájtalansága, amely ajkába harapva hátrál meg a cambridge-i evezős szobrászi vonzóereje előtt.

Mindez azonban nem segített rajtam. A huszonnégy órából még mindig sok hátra volt. Az én nyomorult magánidőm nem állta ki a versenyt az ittlakó milliók hivatalos idejével; az ő idejük összetett és változatos volt, mint a francia konyha, az enyém egynemű massza, mint valami óriási sajt. Reménytelen vállalkozás egyetemen, könyvtárban, utcán kínálni az időmet, körbenjárni az időmmel, ahogy az utcai árusok cigarettaszipkával és cipőfűzővel járnak körbe. Kinek kell az én rongy időm, ki könyörül meg rajtam, ki emel le a vállamról egy órát a huszonnégyből? Időzsákjaimmal a hátamon vánszorogtam a boulevard Saint Michel rohanó, táncoló idejében, mint egy üszökkel borított keleti koldus. Rájöttem arra az elemi igazságra, hogy az önérzet fordított arányban van a szabad idővel; minden elfoglalt perc egy szem az ember páncélingén, amely sebezhetetlenné teszi. Azóta hányszor utasítottam el a parvenük szemtelen diadalmosolyával a kis időmorzsákat kolduló tekinteteket, amelyekben megvert kutyák szomorúsága tüzelt! De akkor egyebem sem volt, csak időm, amit a kétségbeesés őrjöngő rohamában szerettem volna nyilvánosan elégetni a Medici-szökőkút előtt, szerettem volna meghajigálni vele a járókelőket, kevés híján szónoklatot intéztem az utcához, vigyetek el, vagdaljatok darabokra, szabadítsatok meg önmagamtól! Fűnek, fának kínáltam félbenmaradt, arcomra fagyott kedvességemet, amely gyámoltalan és együgyű volt, mint egy rosszkor elmondott tréfa, a kávéház teraszán nézelődtem, hátha kihalászok a tömegből egy pesti ismerőst. Ezekben a pillanatokban párduchoz hasonlítottam, feszülten, izgalomtól remegve, ugrásra készen a kávéház sűrűjében, vörösen az izzó vaskályha fényében. Ha egyet megpillantottam, szemérmes önérzetem képmutató játékkal hitegetett: félrenéztem vagy elbújtam a Le Temps lepedője mögé, de már tudtam, hogy mindez hiábavaló, már eldördült a hangom, amely fékevesztett, oktalan kedélyességgel üdvözölte az ismerőst - mindezt nem helyeseltem, de leráztam az önérzet és ízlés fékét, mint a bivalyerejű őrült az ápolókat. A honfitárs álmélkodva, tágranyílt szemmel fordult hátra: másodszor látott életében. Arcára kiült a tanácsta-

lanság ijedt, kuncogó humora, kínjában nevetett, de a rajtaütés olyan váratlanul érte, hogy nem volt ideje védekezni, és kelletlenül odaült mellém a kávéházba. Engem olyanforma diadalérzet fogott el, mintha egy bolygót térítenék le pályájáról, útonálló voltam, orvul rohantam meg a gyanútlan járókelőket, erőszakot követtem el esti programokon, éreztem, hogy ébred, hogy kap erőre, hogy ágaskodik bennem egy eddig nem is sejtett szörnyeteg, amelynek méreteitől magam is megszeppentem. Útjára bocsátottam a kínosan tréfálkozó és mentegetőző áldozatot. A magány, úgy látszik, csak az én osztályrészem, csak én vagyok egyedül ebben a városban, csak nekem kell időnkint kirohannom magamból, mint egy körülzárt várból. No, megint magamra maradtam. Mi volna, ha a pincért ajándékoznám meg az időmmel? Erről, sajnos, szó sem lehet, nem ér rá, és különben is csinos szőke fiú, a velszi herceghez hasonlít, még félremagyarázhatja. Fizettem és mentem. Amióta Párizsban vagyok, igazán nem lehet rámismerni! Soha életemben nem ismerkedtem utcán, most meg nem ez után a nyúlánk, fekete lány után szaladok! Szép, római arcél, bal arcán szemölccsel, amely bennem, a jó ég tudja miért, mindig az egészség képzetét idézi fel, és bizonyára csupa forró, tárgyilagos szenvedély, amely meg tud halni egy emberért, anélkül - hogy megkérdezné a nevét. Sugárzott róla a szerelem nagyszerű egyetemessége, amely ügyet sem vet az egyéni és faji sajátságok haszontalanságaira, és a népeket legfeljebb szaktudásuk szerint értékeli, mint a polo vagy bridge nagy művészei. Ahogy nálunk a szenvedélyes zongorajátékosnak mindegy, hogy kiknek játszik, ébredő magyaroknak vagy cionistáknak, ez a lány mindenkit ugyanazzal a várakozó vendégszeretettel fogad ágyában. Az igazi szenvedély sohasem idegengyűlölő! Mikor megkérdeztem, nem vagyok-e terhére, kissé szórakozottan intett, hogy nem... Miközben mellette baktattam, kétségbeesetten köszörültem a torkomat, és magamban tagolni próbáltam a szavakat, amelyek nem jutottak eszembe, alaposan szemügyre vettem. Mi tagadás, a nyaka kicsit piszkos volt. Korholtam magamat, hogy ez bosszant és elkedvetlenít. No igen, piszkos a nyaka, hát aztán? Pesten a gazdag emberek gyöngysorokat akasztanak színésznők hófehér nyakára, akiknek a melle a köldöküket verdesi és csípőjükön kilószámra gyűrűzik a fölösleges hús... Viszont kárpótlásul kölnivízben fürödnek. A tisztaság a puha, korán elvirágzott, rossz test mentegetőzése. Ez a lány ritkán fürdik, de nem szorul enyhítő körülményekre. Karcsú, szilárd alakja akkor is tökéletes, ha némi kipárolgása van.

De az igazság az, hogy nem is kívántam. Nem volt érzékem a korrekt üzlet iránt, amivel kínált. Nem kellett a testek forró és tartózkodó érintkezése, amely után az ember udvariasan kalapot emel. Magányomban nem is annyira testi előzékenységet áhítottam, hanem azt, hogy észrevegye és méltányolja személyemet. Közölhetetlen, csak beavatottak számára hozzáférhető érdemeimmel akartam elbűvölni, ami olyan, mintha az ember az otthoni kenyér vagy rántotta ízét magyarázná. Azt akarom, hogy észrevegye a két gödröt a szájam körül, amit anyám grüblinek nevezett... A fekete lány összevont szemöldökkel figyelte hátam mögött a billiárdozókat, én azonban csökönyösen tovább kellettem magamat, titkos álmom az volt, hogy úgy bánjon velem, mint egy cicával vagy kanárimadárral, bele akartam hatolni egy női lélekbe, boldogan, védtelenül és bájosan lubickolni, mint egy csecsemő. Akkor még nem tudtam, hogy a kalandnak etikettje van; nem hiába kezdődnek álarcos bálban a szerelmi regények, olyan nő előtt, akinek nem tudom a nevét, csak álarcban mutatkozhatom. Aki utcán ismerkedik, az játszhat grófot, diplomatát, anarchistát, csak önmagát nem játszhatja. Én pedig ezt tettem, kiéhezett lelkem egész féktelen kacérságával. „Maga dadog?” kérdezte a fekete lány. „Igen!” feleltem ujjongva a boldogságtól, hogy észrevette az édes beszédhibát, amely feltárja bájos és védtelen személyemet. Aléltan mosolyogtam, mint a hajótörött, akit az elvarázsolt sziget hercegkisasszonya mentett ki a tengerből. Ez a Place Saint Micheli kávéházban a pohár fekete mellett oly szokatlanul hatott, hogy a lány megkérdezte nemzetiségemet, amit máskor talán sohasem tett. „Találja ki!” feleltem kihívó mosollyal. „Amerikai?” „Nem.” „Angol?” „Nem.” „Német?” „Nem.” „Orosz?” „Nem.” A lány összeráncolta homlokát. Mély gondolatokba merült. Hosszas hallgatás után megszólalt. „Csehszlovák?” „Nem.” mondtam,

most már rosszat sejtve. A lány komolyan haragudott, hogy így meg kellett erőltetnie az agyát. Nemzetiségi készlete elfogyott. „Hát akkor nem tudom.” „Magyar vagyok!” vágtam ki halkan és lesütött szemekkel, mint aki tisztában van e színpadiasan előkészített nyilatkozat egész csüggesztő hatástalanságával. E kudarc után kiadtam utolsó ütőkártyámat, a magányomról kezdtem beszélni. A fekete lány azzal a szelíd jóakarattal hallgatott, amit moziszínésznők mutatnak a klasszikus nyelvtudomány iránt. Felállt és kezet nyújtott. *Un de ces jours, mon cher!* Később tanultam meg, de a hangsúlyból nyomban megéreztem, hogy ez magyarul ennyit jelent: soha többé. A két feketekávé borravalóval együtt három frankba került, de megérte; a világűrből félórára mégis csak visszakerültem a társadalom szélére.

Mentem tovább piacot keresni az időmnek. Nem voltam válogatós, mindegy volt, kit ajándékozok meg, öreget vagy fiatalt, férfit vagy nőt, gazdagot vagy szegényt. Mindenkit megnéztem, aki szembejött velem, tekintetem úgy süppedt az idegen arcokba, mint az éles köröm. Egy apacsnak öltözött fiatalember a Sorbonne téren horogra akadt. Visszanézett rám, és furcsán, szemérmetlenül nevetett. Kissé elfogódottan léptem hozzá. Ibolyakék szeme volt és szokatlanul ápolt arca és keze. Ömlött belőle a szó, pocsolyaillatú, ismeretlen argot szavak. Annyit megértettem, hogy fizessek neki egy feketét rummal. Bementünk a kis kávéházba, amelynek bádogsöntésén bel- és külföldi cigaretták tornya állt. Egy órán belül ez a harmadik kávéház. A magány határozottan költséges állapot. De meg kell hagyni, jó kiszolgálásban van részem. Hosszú idő óta ez a csinos, nemesített apacs az egyetlen ember, aki nemcsak tűri társaságomat, hanem közeledik is hozzám. Egyidős lehet velem, de húsa már romlott, átjátszott, szinte kukacos. Milyen hamiskásan, milyen naiv elvetemültséggel, csaknem bájosan mosolyog. Az argot szavak szilárd testekké sűrűsödnek szájában, mintha kaviccsal hajigálna meg. Most meg elkezd fogdosni, mint egy kislányt. Zavartan nevetgélek, a fejemet kapkodom, védekezően nyújtom ki karomat, egyszerre csak azon veszem észre magamat, hogy teljes erőmből pofonütöm. A fiú tagolatlan hangot ad, valamivel erősebbet, mintha a gyomra korogna. Vadul ront nekem. A fűrészporral behintett padlón hempergünk, a vendégek röhögve biztatnak. Én vagyok az erősebb. Az ifjú leporolja nadrágját, és utánam köp néhány argot szót.

Megindulok az Odéon felé. A színházban már véget ért az előadás, szemem láttára oltották el a lámpákat. A jól világított téren néhány utcagyerek futballozott. Figyelem a játékot, komoly, hűvös ábrázattal, mint egy szakértő. Egyszerre csak belerúgok a labdába. A gyerekek nyomban tudomásul veszik, hogy játszom velük, nem mutatnak sem tartózkodást, sem meglepetést. Jámbor, ájtatos arccal futballozom, mint aki szent kötelességet végez. Már-már egészen átszellemülök e gyermekien üde és tiszta foglalkozásban, mikor fellököm az egyik fiút. *Ça ne fait rien, monsieur*, mondja elbűvölő, éteri udvariassággal, szinte mentegetőzve, miközben vérző térdét simogatja. Gyorsan elkotródom. Megnézem az órámat: negyedtizenkettő. Összesen másfél óra telt el, amióta kijöttem a Sainte Geneviève könyvtárból. Hangosan mondom a nevemet. Én lakom ebben a huszonkét éves testben, vagy egy idegen költözött belé, és engem kamrába zárt, melynek ajtaján hiába dörömbölök? Tátott szájjal megyek az utcán, mint aki maga lepődik meg legjobban önmagán. Most már nemcsak az idegen városban vesztem el, hanem saját magamban is, nem ismerek magamra abban a csúnya üvöltő dervisben, aki az én karommal hadonász, az én lábammal rúg. Próbálok visszatalálni a múltamba, magam elé idézem budapesti szobámat. De az érvek, amiket magam mellett felhozhatok, itt semmit sem érnek. Az Avenue de l’Odéon fáinak, a lucskos aszfaltnak hiába magyarázom, hogy apám magas állású úr és anyám Budapest legjobb háziasszonya. A cirkáló rendőr nem tudja, hogy minden reggel hosszú, hegyes, lányos betűkkel megcímzett levélborítékot kapok, amelyben néha kis bankjegy van és kedveskedően évődő, hízelgő szavakba bújtatott aggodalom. Miközben ők otthon élik a maguk úri életét, én itt a sárban fetrengek... Szerencsére nem történt semmi, nem aláztam meg magamat, nem váltam nevetségessé. Nem látott senki... Milyen

mámorítóan szép olyan világban élni, ahol a tettek nem tapadnak az emberhez, hanem elpattannak, mint a szappanbuborék. Szabad vagyok!... Minden pillanatban újjászülethetek. Az előbb még a hetvenesztendős virágárusasszonytól is részvétet koldultam, mert dagadt szeme arra vallott, hogy neki legalább szeretője van, aki veri; most olyan független és zárkózott vagyok, mint egy naprendszer. A rue Soufflot sarkán futásnak eredek. Testsúlyom sincs, olyan nagy vagyok, mint a Panthéon és olyan könnyű, mint egy léggömb. Megnyomom a csengőt a Hotel des Nations kapujában, félrelökök egy embert, utánam mordul.

2

Másnap korán keltem, napóleoni tetterővel, nagyszerű lendülettel fogtam az öltözködéshez. Acélos erővel tettem meg a kétszáz méternyi utat az egyetemre; úgy masíroztam be a Sorbonnera, mint egy győztes hadsereg. Tegnapi siralmas kapkodásom után férfias elhatározás fogant meg bennem: ahogy Nagy Péter lakhatóvá tette és berendezte Oroszországot, úgy fogom én berendezni párizsi életemet. Mindenekelőtt hozzám méltó szállásról kellett gondoskodnom. Már el is szántam magam, hogy megtegyem a szükséges bevezető lépéseket. Az egyetemen három előadást feszült figyelemmel hallgattam végig, a tudomány részegítő könnyűséggel úgyszólván akadálytalanul vonult be fejembe, minden szót megértettem és megjegyeztem. Budapesten az újságok levegőbe repülnek az önérzet mámorában, ha a Duna-kikötő új emelődarut kap, és azt hirdetik, hogy utolértük, sőt elhagytuk a Nyugatot, én is magamban kurjongatni kezdtem káprázatos szellemi képességeim láttára, lángelmének kürtöltem magamat abban a látszatra nem nagyon kiterjedt, mindössze egy emberi testre szorítkozó, de valójában igen változatos közvéleményben, amelyet magammal cipeltem. Volt ugyan az agyamban egy redő, amely pontosan tudta, hogy nem vittem véghez semmi különöset, erre a teljesítményre az egyetemi hallgatók jó része képes, de ezt az okvetetlenkedő redőt elhallgattattam. Ha már egy életre össze vagyok láncolva e kiállhatatlan útitárssal, saját magammal, akkor bölcsebb, fölényesebb, ha az engedmények politikáját követem; néha meglepem csokoládéval, datolyával és egyéb nyalánkságokkal; most kedvesen tűröm, hogy jóllakjék a tulajdon lángelméje tudatával.

A diákvendéglőben a szabott árú ebédre csupa olyan ételt rendeltem, amire rá kellett fizetni: úgy látszik, nemcsak a kétségbeesés, hanem a boldogság is tékozló. Elindultam szép, nyugodt, sétáló lépésben. A boulevard Saint Germain gesztenyefáin még néhány zöld levelet himbált a szél. Az eső most simán, jólnevelten szitált, csupa nagyvilági könnyedség volt, mint egy finom esernyő vagy gumiköpeny. Reggel éppen levelet kaptam egyik pesti barátnőmtől. „Párizs magához öleli a maga nagy-nagy fiatalságát?” - kérdezte a hízásra hajlamos, kissé lompos nők fellengző svádájával. Elpirultam, mikor ideértem az olvasásban. Párizst igazán nem lehet azzal vádolni, hogy magához ölelt. Fiatalnak fiatal voltam, de kissé magából kikelt fiatalságú; a magány és a kevés mosakodás feldúlta arcvonásaim emberek közé való szabályosságát; mikor fényképet csináltattam igazolványom számára, rémülten vettem észre, hogy a bal szemem kisebb és alacsonyabban fekszik, mint a jobb, mindkét szemem karikás, arcomon vad összevisszaságban tenyész a hús. Gyilkosnak lehet ilyen arca a vizsgálati fogság negyedik hetében. Pesten egészen az elvetemültségig túloztam a tisztálkodást, dőzsöltem, fetrengtem a fürdőkádban. De itt a fürdés kalandos vállalkozás, félnapos kirándulás. Meglepően rövid idő alatt ellepett a piszok. A piszok nem könnyelmű, kedélyes, bohém állapot, mint a híre, hanem mereven, pedánsan, szertartásosan fogja körül az embert, mint a páncéling. A jól megmosdott ember keresztbe veti lábát, és kényelmesen hátradől a karosszékben, gyanútlanul és kedves közvetlenséggel veszi birtokába a tárgyakat, ápoltsága félhomályos tudatában nem riad vissza a testi érintéstől, hátbavágja az embereket, meg-meglegyinti az arcukat. A piszkos ember kínos illedelmességgel ül a székén, alig mer ránehezedni, és szigorú, védekező tekinteteket vet jobbra-balra a - nem is egészen alaptalanul - rosszkedvűnek és bizalmatlannak vélt légkörben. A testiek után piszkos emberek lelki sajátságait is kezdtem magamra ölteni. Lábamon rohamosan nőtt a köröm és mindaddig ismeretlen tyúkszem, amivel bizonyára az eső ajándékozott meg, bőröm tapintása nyirkossá és érdessé vált. De ezen a napon megfürödtem, és testem visszakapta a szappanillatú kisgyerek üde puhaságát. Úgy éreztem, a reggeli fürdő a Sorbonne-on aratott sikerrel együtt rám van írva, csak le kell rólam olvasni, és kissé félszeg, hamiskás mosollyal rejtegettem testi vonzóerőmet és ragyogó szellememet a járókelők elől, mint egy átutazó világhíresség, szerényen elhárítottam az ünneplést.

A rue Saint Guillaume sarkán három csinos, jólöltözött fiatalember tessékelte egymást egy taxiba. Alighanem politikát, ezt a legkönnyebben megszerezhető, leghálásabb tudományt tanulták. „Úrigyerekek!” bólintottam helyeslően, és megcsodáltam gyűretlen ruhájukat és felhőtlen jókedvüket. Kissé alázatos, szemforgató ellágyulással néztem rájuk, mint az öltöztetőnő a szubrettre vagy az öreg könyvelő a barátnőjéhez siető vezérigazgatóra. Ők élik világukat, és én rázom elbűvölten a fejemet. Befordultam a rue Saint Guillaume-ba. Milyen szép utca! A házak sötét ruhát viselnek, mint egy nagyon előkelő, kissé hervadt özvegyasszony. A frontokon kevés díszítés, éppen csak annyi, amennyi összefér a gyásszal. A zárdaszerű leányinternátusban lakó barátnőm mesélte, hogy ebben az utcában lakik Léon Daudet, a híres királypárti vezér. Látták, mikor éppen vörös abroszról ebédelt családjával. Máskor meg két taxin vitte kirándulni a gyerekeit. Az ember idegenben hihetetlenül szerény és kisigényű; ez a két nyomorult tény két sátor volt, melyet a francia szellem világában ütöttem, hódító utam kezdetét jelentette.

A zárdában testi bizonytalanságom végképp elenyészett. Amilyen élhetetlenül csetlek-botlok a profán életben, olyan elfogulatlan természetességgel mozgok a jámbor lelkek között, akik nem ezen a világon vannak otthon. A zárda boltívei, puritán, meszelt falai között mások megilletődötté, nehézkessé, szertartásossá válnak, én egyszerre magamhoz térek. A jámbor lelkek szemében én vagyok a hittől meg sem legyintett, de romlatlan természet, afféle szerecsen kisfiú. Nem való dicsekedni, de ha már erről van szó, be kell vallanom, hogy ájtatos hölgyek körében szép sikereket arattam. Néha elfogott az a szennyes gyanú, hogy egy alapítványi hölgyet könnyebb meghódítani, mint egy operettprimadonnát. De mindig ijedezve hárítottam el a csúf gondolatot, és hálásan és meghatottan tűrtem a sovány, kiaszott, izzó lelki életet és skrupulusokat verejtékező gyöngédséget, a sohasem cuppanó, légies kis csókokat, a nyomban visszavont, félszeg simogatásokat, amelyekben a testvéri érzés oly aggasztóan keveredik az ördög csábításával. Sohasem éreztem úgy a kaland ízét, mint ezekben az érzelmes és hóbortos jelenetekben, mikor öntudatom szinte kiköltözött a testemből, és messziről, megszeppent, aggódó iróniával nézte testem buzgó ripacskodását.

Most is vidáman léptem be az *économat* ajtaján a félhomályos szobába, melynek szigorú, kényelmetlen bútorzata titkos gyöngédséget és meghatott elnézést rejtegetett - egyedül az én számomra. Kisvártatva megjelent a barátnőm, akivel Budapesten együtt jártam egyetemre, és együtt utaztam Párizsba - kipirult arccal, mosolyogva, csillogó szemekkel. Csinos, kissé fáradt szőke feje finoman bontakozott ki a szoba félhomályában, úgy röppent be, halk és forró, élményektől illatos hangján úgy üdvözölt, mint akit éppen sürgős dolgában zavartak meg, és most kedves igyekezettel próbál nekem helyet szorítani eszmélete zsúfolt szobájában. Kissé szeleburdian szökött be, és tekintete bocsánatot kért jókedvéért, szép szürke szeme könyörgött: ne haragudjam rá, de őt csakugyan magához ölelte az öreg grófnők és kegyes nevelőnők Párizsa, bocsássuk meg neki, hogy csak nehezen tud időt szakítani számomra, de igazán nem tehet róla, hogy szeretik és kényeztetik. Egyszerre megint elkomorultam, és borúsan néztem rá, mint aki szemére hányja hűtlenségét. Erre gyorsan mondott néhány kedves szót, amitől azt remélte, hogy az én mogorva kedélyem is felpezsdül az ő hőfokára. Két bennlakó francia lány a múltkor meglátott engem. *„Mais il est beau!”* - mondták a kis bretagne-i lányok, rosszfogú, kövérkés angyalkák. Jólesett a franciák bókja, de főképp az, hogy barátnőm oly pontosan eltalálta, mivel szerezhet örömet. Margit oly tökéletes lány volt, a szentség meg a tudomány színes ködében és túlvilági fényében ragyogott, hogy előtte nyugodtan elárulhattam dicstelen hiúságomat. Csak a nálamnál hitványabb vagy velem egyenrangú emberek leleplező pillantása döf szíven; ahol nincs mód összehasonlításra, ott megszűnik a szemérem, és a lomha, szétmálló testek vígan meztelenkednek a tökéletes alakú tornatanárnő előtt. Margit előtt nyugodtan meztelenre vetkőzhettem, ragyogó alkalom kínálkozott, hogy kitomboljam gyermeteg szeszélyeimet és bájos gyámoltalanságomat; teljes sikerrel megismételhettem a kísérletet,

amellyel előző nap oly siralmasan megbuktam a fekete lánynál; selypítettem és gügyögtem is, ahogy csak tőlem telt. Margit érzékeny hangszer- és sportkedvelő partner volt az ártatlanság és gyermeki együgyűség tivornyáiban; néha mosoly suhant át arcán, mikor igazán otromba túlzásra vetemedtem, de én nyomban idézőjelbe tettem botlásomat; igazán megérdemeltük volna, hogy a csacsogó Davis Cupjében szerepeljünk. Nagy dadogások és tréfás sírások özönében elmondtam, hogy szállodai szobám szégyenletes; züllöttnek, piszkosnak és megnyomorítottnak érzem magamat, amíg abban a borzalmas odúban alszom. - Lakást kell szerezni ennek a fiúnak! - szólalt meg Mallarmé kisasszony, az intézet igazgatónője, aki időközben belépett a szobába. Mallarmé kisasszony szeretett engem, mint mindenki ebben a házban; kedvesen és hamiskásan mosolygott rám a kövér kapusné, évődő tekintete olyan bűnökért korholt, amelyekben, sajnos, ártatlan voltam; talán a régi jó békevilág férfi vendégeivel, a dragonyos tisztekkel téveszt össze, a válófélben levő hölgyek örömével, akik ebben a házban várták meg, hogy a Szentszék megsemmisítse házasságukat. A görbe fatönk termetű takarítónő kitörő jókedvvel fogadott, és a bennlakó úrilányok az ajtó mögül lestek rám. Mallarmé kisasszony magas nyakú, fekete blúzával, fekete szemével, toronyba rakott fekete hajával szikár, feszes és kikeményített volt, éppen csak gyanítani lehetett, hogy talpig érő szoknyája alatt kissé vastag a bokája. Mint minden szentéletű nő, ha kilábalt az ifjúság lelki gondjaiból és vergődéseiből, egész valójával kifelé irányult, a külvilágra összpontosult. Ebben a pillanatban engem gyámolított.

Egy nagy melák, ijedező nő lépett a szobába, szintén feketében, dúlt festékréteggel az arcán.

- Magát a gondviselés küldte, asszonyom - mondta Mallarmé kisasszony kicsi, határozott, de bűvölő mosollyal. - Ez a derék fiatalember éppen lakást keres. Aztán jól viselje magát - mondta, hirtelen felém fordulva -, tudja, mivel tartozik egy keresztény családnak. De erre nem kell külön felhívnom a figyelmét. Monsieur Georges mintaszerű fiatalember.

Hangjában csipetnyi kedvetlenség és lenézés volt, mert talán még a szent asszonyok is jobban szeretik az olyan fiatalembereket, akik nem minden tekintetben mintaszerűek. A melák nő hadarva és suttogva beszélt, ami idegen fülnek pokoli zörej, hol felém, hol Mallarmé kisasszony felé hajolva hadart és suttogott, szájából édeskés szag csapott ki, olyan volt, mint egy ütött-kopott öreg gondola, hajdani szerelmes éjszakák romantikus és korhadt emléke.

- Nálunk igazi otthonra fog találni. Úgy fogom szeretni, mint a tulajdon fiamat - suttogta.

Mallarmé kisasszony gyorsan és erélyesen, mindkettőnk érdekét szemmel tartva közvetítette az üzletet. Pillanatok alatt megegyeztünk, hogy másnap odaköltözöm. Mallarmé kisasszony a forma kedvéért figyelmeztetett: - Azért nem árt, ha megnézi a lakást.

A nagy nő a szomszédban lakott, a boulevard Raspail egyik mellékutcájában. Csigalépcsőn kellett felmászni az ötödik emeletre. A jámbor hölgy még nem vezette be a villanyt; petróleummal világított. Minden szobában feszület. Az egyik szekrény alól sündisznó bújt elő. - Ugye, édes? - rebegte háziasszonyom. A középső szobában egy felkötött fejű, fiatal lány feküdt a díványon. - Jacquelinnak most egy kicsit fáj a füle, de pár nap múlva meggyógyul. - A petróleumlámpa alatt krákogó, prüszkölő aggastyán olvasta az újságot. - Nagypapa! - mutatta be a melák nő könnyes, túlvilági hangon. Az egész lakásból buzgó hit, földöntúli béke és piszok áradt.

Összevissza dadogtam, kijelentettem, hogy éppen ez kell nekem, a családi környezet mindennél többet ér, de most jut eszembe, hogy máshol már kötelező ígéretet tettem, ha lehet, megpróbálom lemondani, de nem bizonyos, hogy sikerül, mindenesetre írok. A melák nő nem erőltette a dolgot, szomorúan, jóságosan bólintott, még rám is mosolygott. Az utcán futásnak eredtem, és az öklömet ráztam szegény Mallarmé kisasszony ellen, pedig ő csak jót akart.

Igazán minden hátsó gondolat nélkül, csak azért, mert a siránkozás egyetlen élvezetem és szórakozásom volt, úgy-ahogy pótolta a szerelmi kéjeket, a rue Saint Jacques-beli hentesüzlet kiszolgálókisasszonyának is elsírtam, hogy milyen förtelmes szobában lakom. Szerencsém volt. A kisasszony eliramodott, és néhány perc múlva visszatért egy javakorabeli hölggyel, aki szürke pélérine-t, régimódi tollas kalapot viselt, és éppen albérlőt keresett. Mikor megláttam a szobát a rue Lhomond-beli viharvert, öreg házacska első emeletén, felsikoltottam a boldogságtól: pontosan erre vágytam. Szeretetet és kényelmet áhítottam, és ez a szoba harsogta a meghittséget és lakályosságot. A kandallóban tűz égett, a rengeteg bútortól jóformán mozogni sem lehetett a kis helyiségben, csupa vörös bársony, csupa függöny, csupa rojt, tükör, jelenetekkel díszített szép, nagy mosdótál, bolyhos törülközők, és szerte a szobában vásáron nyert agyagmopszlik, breton főkötős meg katonasapkás babák. Mikor annyi gyűlöletes kaland után először feküdtem be a tiszta és puha ágyba, végre átengedtem magamat a biztonságérzet boldog aléltságának.

Házigazdáim tisztességes emberek voltak, a tisztességnek csak Franciaországban tapasztalható szabadkőműves összetartásával, amely állandóan szövetségeseket keres a haramiák és iparlovagok ellen. Az emberiséget két élesen elkülönített csoportra osztják: tisztességes emberekre és gonosztevőkre, az utóbbiak jóval többen vannak és jóval hatalmasabbak, és a tisztességes embereknek jóformán más örömük sincs, mint hogy időnként összebújnak, és alaposan odamondogatnak a szélhámosok, kalandorok és egyéb gazemberek társaságának. Arcukra ilyenkor titokzatos undor ül ki, szájuk és orruk parányit vonaglik, mintha sokkilométeres távolságból szimatolnának valami förtelmes szagot.

A haramiák ocsmány titkokkal terhes, baljóslatú világa már a szomszédban kezdődött. A lépcsőháztól balra vak zenész lakott családjával, koldulásból éltek, és én csak ekkor tudtam meg, mire képes egy vak koldus hitványságban, elvetemültségben és rút kicsapongásokban, magam is borzadoztam tőle. Nem mintha pontos adataim volnának a vak zenész felháborító életmódjáról, de háziasszonyom émelygő utálkozása éppen elég beszédes volt. Minthogy befogadtak a tisztességes emberek szabadkőművességébe, én is kötelességemnek tartottam, hogy szívem mélyéből megvessem a vakot és családját, feslett életű, lompos feleségét és maszatos gyerekeit. A házaspárt egyszer láttam a szomszédos bistrot-ban mulatni; a vak harmonikáját húzogatta, és orrával próbált tájékozódni a zsúfolt, füstös helyiségben; a szagok zűrzavarában felesége szagához igazodott, és miközben a rücskös, törött orrú, zömök kis asszony énekelt és táncolt, a vak mindig a háta mögött ténfergett, és mélyen beszívta az asszony hajának és nyakának a szagát. A dalok szövegéből egy hangot sem értettem, de a közönség bömbölő kacajából arra következtettem, hogy minden testrészt és műveletet nevükön neveztek. Az ének, szaglászó zenekíséretével oly mocskosan obszcén hatást tett, hogy lúdbőrözve összerázkódtam és kimentem.

A tisztességes emberek táborába tartozott az áldott jó madame Richard, a hamuszürke arcú házmesterné, aki már nem is szorult rá, hogy jóságának és tisztességének külön bizonyítékát adja. Ha találkozott vele az ember, egyre csak szomorúan bólongatott és nagyokat sóhajtott, látszott rajta, hogy nagyon szenved titokzatos gonosztevők ármánykodása miatt. Törődött volt, tágszívű és rezignált; fülkéjéből, ahol egész regiment rokonság kosztolt, förtelmes szag csapott ki. Fölöttünk, a második emeleten a Herriot-kormány közoktatásügyi minisztere lakott; őróla sok mindent fecsegtek. Háziasszonyom fiatal korában szobalány volt; kis pukkedlit csinált, mikor ezt tudtomra adta. Férje pipákkal házalt, gyönyörű kivitelű, művészi tajtékpipákkal, amelyeket a montecarlói kaszinó környékén kínálgatott a szerencsés játékosoknak, de sajnos, manapság idegesek az emberek, hiányzik belőlük a pipázáshoz szükséges derű és nyugalom; ráadásul a szegény embert üldözte a balszerencse, a rábízott pipakollek-

ciókat ládaszámra felejtette a szállodában vagy a vasúti fülkében. Mikor megismerkedtünk, már éppen elhatározta, hogy lemond a pipaszakmáról, és beáll írnoknak a vámhivatalba.

Ebben a nyájas környezetben tűrhetőbb volt az élet. Megvallom, még többet aludtam, mint a szállodában, ezt a szenvedélyt nem tudtam legyőzni, minden reggel csüggedten és kéjesen merültem vissza az álomba, az első egyetemi előadásról mindig lemaradtam, gyakran még a másodikról is. De azért mégis érlelődött bennem az elhatározás, hogy meghódítom Párizst. A dolog egyáltalán nem reménytelen, hiszen elragadóan kedves fiú vagyok - ezt a rögeszmét semmi sem verhette ki fejemből -, és ajánlóleveleim átsegítenek a kezdet nehézségein. Hosszú habozás után nekiduráltam magamat, és felkerestem előkelő honfitársamat, akinek nagyvilági sikereiről otthon legendákat meséltek. Lakása a Faubourg Saint Germain egyik szép, főúri házának a cselédlépcsőjéről nyílt, már ez is elbűvölt, finoman, nemesen takarékosnak látszott. Mikor felbotorkáltam a keskeny csigalépcsőn, és meghúztam a régimódi zsinórt, az előszobában koromsötétség fogadott: éppen elromlott a villany. A házvezetőnő betuszkolt a következő szobába, ahol két gyertya fényénél ingujjban pillantottam meg a házigazdát.

- Hozta Isten - mondta meglepetés nélkül. - Fantasztikus véletlen, hogy itthon talál. Ha öt perc múlva jön, már nem vagyok itthon.

Nem mondhatom, hogy túláradó szeretetreméltósággal fogadott. Úri tartózkodását aláhúzta enyhe raccsolása és személytelen tenorhangja, a nemzetközi akadémikushang, a finom emberek hangja, akiket a finomság nem akadályoz meg az érvényesülésben. Csak tenoristák boldogulnak az életben, a basszusok és baritonok csüggedt, szomorú, összetört rabszolgák, vagy kilátástalan, gyerekes lázadók.

- Bocsásson meg, hogy ingujjban fogadom. Miféle jó szél hozta ide?

A szóképet, a hangsúlyt, még a kiejtést is franciából fordította. - Foglaljon helyet, gyújtson rá! - mondta, és komisz caporal-cigarettával kínált; amint később megtudtam, ezt szívja a francia arisztokrácia színe-java.

- Nem dohányzom - hazudtam hebehurgyán.

- No, akkor igyék egy csésze csokoládét. A házvezetőnőm nagyon jól készíti.

Már hozták is tálcán a forró csokoládét.

- Köszönöm, nem szoktam - hebegtem.

- Még csokoládét sem iszik! Maga igazán rendes ember! - kacagott vékony, ütemes hangon.

Alaposan szemügyre vettem. Vézna ember volt, olyan sovány karokkal, mint egy gyerek. Ha most megütöm, feltétlenül elájul, talán szörnyet hal. Az a gondolat, hogy kezemben tartom ennek az embernek az életét, olyan szorongással töltött el, hogy kivert az izzadság. Az el sem követett merénylet miatt bűnbánat fogott el, és alázatosan lesütöttem szememet. Gyenge testalkatú emberek örök fölénye a magamfajta izmos tramplival szemben. Kis csend lett. Házigazdám kérdő és hűvös tekintetet vetett rám, mintha megsejtett volna valamit ádáz gondolataimból.

- Én tulajdonképpen tanácsért fordulok önhöz. Azt szeretném tudni, hogy lehet bekerülni francia irodalmi körökbe.

Házigazdám kicsit hunyorított, mint akinek késsel hadonásznak a szeme előtt. Nyomban megértette a durva újságpapírba csomagolt kívánságot. Nem tanácsot kértem tőle, hanem támogatást.

- Hát ez teljesen lehetetlen - mondta az elbűvölő modorú emberek váratlan ridegségével. - Maga, úgy látszik, nincs tisztában az itteni légkörrel. Ez természetes - tette hozzá

békülékenyen -, hiszen csak most érkezett. Hát vegye tudomásul, hogy a franciák gyűlölnek bennünket. (Mosolyogva, szinte örömujjongva mondta, nem akart ujjal mutatni az egyetlen kivételre: saját magára.) Nem tudnak rólunk semmit, de ez a semmi a háborúra emlékezteti őket. Ez ellen nincs segítség, ezt zsebre kell vágni. Én csak azt a tanácsot adhatom, ne erőszakolja, ne forszírozza a dolgot, mert kellemetlen meglepetések érhetik. Legjobb, ha kerül minden súrlódási felületet. Kihez van ajánlólevele? Paul Morand-hoz? Az Istenért, eszébe ne jusson felkeresni, nagyon megjárhatja... Ezt az embert ellenünk hangolták... Biztosíthatom, nekem magamnak is voltak kellemetlen tapasztalataim. Most magunk között vagyunk - mondta bizalmasan hunyorítva, ahogy az ember a szegény rokonnal bizalmaskodik, akit elrejt az előkelő vendégek elől -, én huszonöt éve élek köztük, esküszöm, lehetetlen nép. Ennyi előítélet egy csomóban... és ez a sovinizmus... Ne is beszéljünk róluk. Most pláne nem férnek a bőrükbe, mert még nem ért ide a válság... Legyen nyugodt, ideér... Igazán bocsásson meg, de nekem most mennem kell. Igaz, kik vannak itt az idén párizsi ösztöndíjasok?

- Szabó, Scholtz, Tóth, Szentmarjay...

- Nagyon lekötelezne, ha megadná Szentmarjay címét. Valamelyik este meghívnám vacsorára... No, mit szólna hozzá, ha most együtt elmennénk?

A házvezetőnő ráadta vakító szmokingját. Elkísértem az autóbuszmegállóig. Az autóbuszról még nyájasan integetett utánam. Vacsorára ment. Én is megvacsoráztam. Aztán fölültem a földalattira, és háromszor körülutaztam a Porte de Versailles-t meg a Porte de Clignancourt. Csak egyszer kellett érte fizetni, és a földalattin sok érdekes francia típust lát az ember.

Ez az ember mindent elkövetett, hogy elvegye a kedvemet a franciáktól, de én nem hagytam magamat. A fiókomban még vagy hat ajánlólevél volt, csupa hírességhez szólt valamennyi. Sokat ácsorogtam közintézmények várótermeiben, szerkesztőségekben, magánlakások fogadószobáiban. Először tágra nyílt szemmel, verőfényesen mosolygó arccal állítottam be, mint aki kedves szerénységgel, naiv gyanútlansággal fogadja a meghatottan gyönyörködő tekinteteket. Még a szórakozott vagy szúrós pillantások sem riasztottak el, lelkesen siettem a halálosan bizonyos hideg zuhany elé. De a harmadik eredménytelen látogatás után megkeményedtem. A bizalmat már nem előlegeztem: összeszorított fogakkal, dacosan mentem neki a biztos kudarcnak, mint aki büntetési feladatot teljesít. Illedelmesen viselkedtem, de követelőző és fenyegető sugarak áradtak belőlem, valósággal kicsikarták a visszautasítást. Tulajdonképpen nagyon kevéssel beértem volna, egy simogató szóval, egy kedves mosollyal, de ezt oly komor, szívós megátalkodottsággal követeltem, hogy mindenki ösztönszerűen megtagadta. Az emberekből általában hiányzik a könnyen adakozó jóság olcsó nagylelkűsége, híg érzékenykedése; az életben többnyire kemény, puritán, férfias jellemekkel találkozunk, akik nem adnak fölöslegesen, még azt is megtagadják, ami semmibe sem kerül. Az ember nem is sejti, a kőszívűségnek mennyi tiszteletreméltó aszkétája jár-kel a földön, aki inkább visszafojtja könnyeit és szenved, de egy fillérrel sem könyörül meg a didergő, toprongyos kolduson... Ráadásul görcsösen, egész testsúlyommal belekapaszkodtam ezekbe az emberekbe, mintha valamennyi csupa utolsó szalmaszál lett volna; márpedig kinek kell a szalmaszál szerepe? Az emberek sértődötten kikérik maguknak. Alapjában véve nagy ajándék, ha egy ember a megalázottság és kétségbeesés rohamában odaveti magát egy másik embernek; nagy ajándék és nagy megtiszteltetés. De úgy vettem észre, az emberek általában nem szeretik a nagy ajándékokat; nem próbáltam ki, csak valószínűnek tartom, hogy ha száz pengő alamizsnát adnék egy koldusnak, gyűlölködő, csúfondáros mosollyal mérne végig, talán még össze is szidna.

Robert de Flers, a híres vígjátékíró és a Figaro főszerkesztője sértődötten hőkölt vissza ajkaimnak szabad szemmel alig látható remegésétől, amelyben egész kétségbeesésóceán hullámzott. Révedezve nézett maga elé, a nagy sikerű és nagy tekintélyű emberek mélységes

életunalmával. Én reménytelenül fészkelődtem az alacsony székben, míg az ő terebélyes alakja magas karosszékben trónolt. Kurtán megkérdezte, mit tehet értem:

- Szeretném meginterjúvolni - feleltem.

Erre egyszerre felderül csupa aranyos szeretetreméltóság lett:

- Parancsoljon! Rendelkezésére állok. Tessék kérdezni.

- Csak egészen általános kérdéseket teszek - mondtam, hogy időt nyerjek. - Mi a véleménye a színházról?

A nagy ember arca megint felhős lett:

- Azt akarja kérdezni, mi a véleményem a színházról *általában*?

- Igen! - feleltem gyanútlanul.

- Egyszóval drámai esztétikáról óhajt velem beszélni?

- Igen.

- Nem érek rá.

Már kint is voltam. Az utcán esti lapot vásároltam. A színházi rovatban óriási címbetűk Robert de Flers nevét harsogták. Már ötödik hete folynak legújabb vígjátékának a próbái. Hát persze, esztétikai ostobaságok helyett a darab iránt kellett volna érdeklődnöm. Kissé megnyugodtam, hogy csak bakot lőttem, ami utóvégre mással is megtörténhetik. A barátságtalan fogadtatás nem a személyemnek szól, hanem csak ügyetlenül megválasztott kérdésemnek. A világon mindennek ésszerű és pontosan megjelölhető oka van, oktalan hisztéria, gyerekes gyöngeség, nem méltó felnőtt emberhez egyetlen magyarázatul a könyörtelen végzetet előrántani. De több ajánlólevelem nem volt. Egyedül maradtam az esővel.

3

Este fél nyolc volt. A szitáló esőben átfordítottam az újságot a színházi műsoroldalra. Kívánkoztam a ruhatári jegyre, amelyért cserébe a télikabátommal együtt két-három órára átveszik tőlem a reménytelenségemet. A színházat sohasem szerettem; levert és idegessé tett. Gyűlöltem a jól megcsinált darabokat, amelyekben menetrend szerint érkeznek meg a szükséges jelenetek, mint a vonatok a pályaudvarra. De a könnyelmű, cingár, folyton tótágast álló vígjátékok szeszélyét sem szerettem, az akkori párizsi divatcikket, a soha ki nem törő savanyú kis nevetéseket, a vértelen aszaltszilvahumort, amely pállott szagú, mint a tündérkének öltözött örömleány odvasfogú lehelete. De hát a négy hét alatt, amióta Párizsban voltam, bőven megszoktam, hogy csupa olyan dolgot műveljek, amihez semmi kedvem sincs, láthatatlan szőrcsuhában egyhangú gyakorlatokat végeztem, amelyeket dohogva, fogcsikorgatva már-már kezdek megszeretni. Milyen különös élet az enyém, alig van több közöm tulajdon tetteimhez, mint a karácsonyfának a ráakasztott csillagszórókhoz. Időnkint fejbeütnek olyan mozdulatok miatt, amelyek nem is tőlem származnak. Ha már ebben a városban semmi sem vonz, sokkal férfiasabb magatartás, ha olyan időtöltést választok, amely kifejezetten untat.

Egy külvárosi színházban állapodtam meg, az épületbe néha, rövid vendégszereplésre beköltözött a művészet, de abban az időben egész kietlen súlyával rátelepedett az üzlet: önkínzó szatócsok csüggedt álma, amely még többe kerül és még céltalanabb, mint az irodalom. Valahogy eljutottam a Batignolles környékére. Párizsban minden szűk és takarékos, még a Concorde tér is parányi adagokra van osztva, mint az ételek az olcsó vendéglőben. Ebben a kerületben még nem jártam, és először találkoztam a külvárosok tékozló monumentalitásával. Az utcák szélesek és derékszögben metszik egymást, a metró kibújik a föld felszínére, csatornák, vasúti sínek felett átvezető hidak, a technika vad keselyűi és síkos, acélpikkelyes cápái rémítik az ember képzeletét. A környezet a maga kopár nagyságában egyformán sejtet szívfacsaró nyomort és mázsás vagyonokat, ahogy a boulevard-on baktatok, érzem, hogy fiatal kerületben járok, még nem rágták meg a történelem egerei, magam előtt látom a lakószobákat, amelyeket még nem raktak tele együgyű és megható jelképekkel, kitömött mopszlikkal és kanárimadarakkal, a hideg kandallón családi képek helyett óvszerek és tegnapi újságok hevernek, a házakban még nem laknak, hanem csak tanyáznak az emberek, és az otthon csak kényelmesebb sátor a mai élet nomád atlétái, tilosban járó orvosok, orosz menekültek és leánykereskedők számára.

Az eső rövid fegyverszünet után újra kezdte. Most már álszemérem nélkül esett, elvetemült, ripők arcátlansággal, mint a gyilkos, aki egy darabig eltréfál, eldiskurál az áldozatával, aztán egyszerre csak feltűri az ujját és munkához lát. Ez már nem jelképes, nem irodalmi eső, hanem igazi égiháború, amelyben az ember megfeledkezik a könnyeit hullató természet spleenes gyönyörűségéről, és fejvesztve kereket old. Egy kávéházba menekültem. Olyan kávéház volt, mint a többi, ugyanaz az ázott ruhaszag fogadott, a tulajdonos a szokott kifejezéstelen arccal bámult a levegőbe, mert a szem a lélek tükre, márpedig melyik párizsi bisztrós hajlandó beléptidíj nélkül mutogatni a lelkét... de mintha kevésbé ragadt volna a piszoktól, mint a Quartier Latin kávéházai. A bádogsöntésnek három feketeköpenyes nő támaszkodott, nem tudom, hogy hívják azt a selymes tapintású kelmét, amely tükörfényes, mint az aszfalt az esőben, három horgasorrú, mozgékony kis varjú, nyilván most szabadultak a munkából, és a silány, harmadrangú testek pillanatok alatt sírásba billenő, önfeledt jókedvével örültek a szabadságuknak, arcuk ezernyi ráncba gyűrődött a kacagás esztelen rohamában - már a szó is felháborító, amivel ezt a lelkiállapotot jelölik: - *le fou riren* -, a három csenevész nő hahotázva, visongva köszöntötte a szabad estét, mint a vad törzsek a tavaszt.

Mint minden párizsi kávéházban, itt is barna szekrény volt a falhoz szegezve: automata-rulett, a szegények Monte Carlója. Egy ember állt előtte, és megállás nélkül játszott. Egymás után dobta be a huszonöt centimes lyukas pénzdarabokat, hol vörösre, hol zöldre tett, szemmel láthatóan rendszere volt. A kis szekrény néha csöngetett, ami azt jelentette, hogy a játékos ötven centimet kapott vissza, de rendszerint néhány másodpercnyi forgatás után recsegve megállt, anélkül hogy dallamos hangot adott volna. Szorongva követtem az ismeretlen ember szívettépő, reménytelen viaskodását a sorssal, a játék rögeszméje hatalmába kerített, és most már én is lestem, kívántam, testem egész eszeveszett erőfeszítésével próbáltam megszülni a csengetést, de a misztikus tűzben áhított hang mindig elmaradt. Az idegen vagy hatszor lépett a kasszához váltani, és a szekrény egyre kajánabbul recsegett. A szemem láttára legalább húsz frankot játszott el. Alighanem elfogyott a pénze, abbahagyta a játékot, és néhány nyert zsetonjáért egy pohár Dubonnet-t rendelt.

Középtermetűnél magasabb volt, testes, nem hájas, de nem is izmos, mindenütt egyformán vastag hengeralakját tömör zsírpárnák vattázták. Óriási holdvilágképe nélkül valójában sovány embernek nézhettem volna, aki nyolc-tíz lepedőt csavart magára. Borotvált volt, jobban mondva borotválatlan, ilyen sűrű, tolakodó szőke szőrzetet még életemben nem láttam, olyan, mint egy második bőr. Húsos arca dúlt, csupa árok, szakadék, beomlás, valóságos alpesi táj. Apró szeme nyugtalanul pislog ki erszény nagyságú könnyzacskóiból. Sohasem láttam ezt az embert, mégis kínosan, félelmesen ismerős volt, nem beszéltem még vele, de máris kapcsolat született köztünk, amelyet nem tudtam volna meghatározni, de tulajdon szorongásomon éreztem, hogy döntő jelentőségű... Allegorikus vízió volt, párizsi életem fogvacogtató jelképe... Az egész ember a szónak csaknem testi értelmében vérzett, remegő orrcimpáin látszott, hogy irtózatosan szenved, mégsem parancsolt tiszteletet vagy részvétet. Húsos, dagadt elgyötörtsége hétköznapi állapota volt, átmeneti és örökké tartó, mint a tenger hullámzó felszíne, szenvedése folyton felcsapott a magasba, és őrjöngve próbált önmagán túltenni, s ha néha egy pillanatra lecsillapodott, részvétet koldult a külvilágtól, és újjászületett a külvilág részvétlenségéből.

Engem mintha kicseréltek volna. E véres hús- és idegcafatok, ez az emberi romhalmaz láttára egy kaszinótag biztosságával és hideg fölényével kezdtem viselkedni. Szempillantás alatt beleéltem magamat abba a szerepbe, amelyet velem szemben játszott négy hét óta megszakítás nélkül minden élőlény, mintha csak összebeszéltek volna. A szerencsétlen flótás esetlenül, neveletlenül bámult, én egyszer keményen a szeme közé néztem, aztán ügyet sem vetettem rá. Először éreztem, amióta Párizsban voltam, hogy olyan ember is van a világon, akit szorongó érdeklődés fog el az én dicstelen személyem láttára. Szemtelenül vonzódik hozzám, rokonlelket szimatol bennem... Nem kell. Nem vállalom a közösséget! Koldus vagyok magam is, de leporolom a kabátomat, ha koldus ér hozzám... Olyan szakavatottan dolgoztam, mint a sebész az operálókéssel. Anélkül hogy ránéztem volna, hideg és ravasz kegyetlenséggel vájkáltam az ismeretlen ember lelkében. Az ember csodálatos teljesítményekre képes, ha szemtanúja van, akinek ez fáj. Bennem most váratlanul, meglepetésszerűen felébredt a zsúrfiú. Nagyvilági természetességgel és könnyedséggel fordultam az egyik feketeköpenyes kis varjú felé, aki a söntésnek támaszkodott. Nem törődtem vele, hogy az idegen esetlen gyöngédséggel bámul, tudtam, hogyha szóba állok vele, az egész ember rámszakad, mint egy véres, érzelmes lavina. Máig rejtélyes gráciával raktam hátul keresztbe a lábamat, és oly magától érthető egyszerűséggel ismerkedtem meg a kislánnyal, hogy még mindig csodálkozom rajta. Az idegen már nem bírt magával, beszélnie kellett:

- *Quel sale temps...*

intézte semmitmondó megjegyzését a kávéházhoz, abban a reményben, hogy ha meghallom a hangját, talán mégis csak feléje fordulok. Bennem azonban tombolt a gonosz és diadalmas

zsúrfiú, és zajosan csaptam a szelet a kis barna lánynak... Az idegen hangja rekedten zörgött, keserves küzdelmébe került a szavak tagolása, mintha életében először ejtené ki ezt az egyszerű mondatot vagy még inkább, mintha tegnap még süketnéma lett volna és most tanulna beszélni. A néhány szó zavarosan, féktelenül tört ki száján, mint a fürdőkád csapján a víz, ha sokáig el volt zárva. Kifogástalan francia kiejtése ellenére meglátszott rajta, hogy külföldi. Esetlenül állt a söntés előtt, hiányzott belőle a társas érintkezés minden beidegzettsége, a civilizáció minden önvédelmi eszköze. Olyan volt, mint egy szőke, borotvált arab. Még néhány gyámoltalan tekintetet vetett rám, amelyben gyöngéd szemrehányás és megbocsátás volt, aztán lassan kifelé vánszorgott. Az ajtóból szemtelenül és meghunyászkodóan, bizalmaskodva és bocsánatkérően nézett vissza, és eltűnt az esőben.

Az ő távozásával az én nagyszerű fölényem is összeomlott. Svádám kifogyott, tanácstalanul kerestem a szavakat, majd mogorván néztem magam elé. Világéletemben gyűlöltem a kisnövésű, törékeny nőket, a vékony orrokat és ajkakat, az áttetsző, angolkóros kezeket. A dagadt ember az oka, hogy ez a lány a nyakamon maradt. Isten bizony jobban mulattam volna az ő társaságában! Az utálkozás is kapcsolat, de ehhez a lányhoz nincs több közöm, mint egy fán ülő verébhez. Sajnos, már nem szabadulhattam tőle, mert a tékozló szeretetreméltóság rohamában megígértem neki, hogy magammal viszem a színházba. Elindultunk.

A pénztárnál, azt hiszem, kiült arcomra a legcsúnyább emberi arckifejezés, amely igazán festő ecsetjére méltó, bár tudtommal még senki sem ábrázolta, az arc izmai összehúzódnak a tétova, mentegetőző, de megmásíthatatlan elhatározás erőlködésében: a fösvénység kifejezése, mikor az ember inkább lealacsonyítja magát, csak azért, hogy pénzt takarítson meg. Csak tizedike volt, még százasok lapultak a zsebemben, de a holnapra is gondolni kellett. Tízfrankos jegyet akartam váltani, de egy láthatatlan erő ráült a nyelvemre és öt frankot mondatott velem. A lánynak egy arcizma sem rándult meg, engedelmesen követett a második emeleti erkélyre. Ezen két egymás mögé állított, hosszú, ütött-kopott fapad értendő, a padló is szúette volt, olyan dohos, poros és vigasztalan, mint minden öröm, amire az ember sajnálja a pénzt. A lány némán helyet foglalt. Szerénysége és engedékenysége meghatott, homályos megbánás fogott el, amelybe saját ellenállhatatlan vonzerőm és korlátlan hatalmam kellemes tudata vegyült. Végtelen nyájassággal mosolyogtam rá:

- Nem parancsol egy kis csokoládét?

A leány bólintott. Kiválasztottam egy kis dobozt, öt frank, boltban a feléért megkapom, vigye el az ördög. A lány nem nyitotta ki, biztos mozdulattal kivette kezemből és betette táskájába. Ez kissé meglepett. Felállt.

- Bocsásson meg, csak a waterba megyek, mindjárt jövök.

Elbűvölten néztem utána. Milyen üdén, szinte kívánatosan beszél erről a hétköznapi műveletről. Olyan nyugodt fölénnyel megy ki, mint egy főhercegnő. Nyugati nők nemes közönye az anyag iránt, ellentétben a közép-európai nők siralmas félszegségével, riadt, bocsánatkérő tekintetével. Így elmélkedtem, jókedvűen, végképp megvigasztalódva, tele elnéző jóindulattal az egész világ iránt. Egyszerre csak felhúzták a vasfüggönyt. Csakugyan, kissé sokáig marad kint. Igaz, hogy a mai nők ilyenkor akkora toilette-et végeznek... Megkezdődött az előadás. Ez bizony itt hagyott. Visszalökte az ötfrankos színházat és elment az ötfrankos bonbon zsákmányával. Ma már annyi csalódás ért, hogy egy csalódással több vagy kevesebb nem számít.

A színpad fényűzően berendezett polgári lakást ábrázolt, azzal a kopottas, dicstelen eleganciával, amelyen átviharzott egy tucat igazgatóválság és két-három csődtömeg. Együtt ül az egész család, apa, anya, két fiú meg egy lány, afféle karácsonyesti hangulatban. Valamennyien könnyeznek a boldogságtól, különösen az anya, termetes asszonyság, horgas orral és kis bajusszal, elvirágzott, magából kikelt testtel, amely más testnek adott életet, az anyaság tragi-

kus masztodonja. A gyerekek csinosak, jólneveltek, sikerültek - ahogy mondani szokás -, az olyan fiatalemberek kissé elnyűtt és koravén szeretetreméltóságával, akik alaposan megszolgálták, hogy a szülők elérzékenyülten legeltessék rajtuk a tekintetüket. A lány - hízelgő kis cica - az apja tarkóját cirógatja. Az anya rövidlátó szemével verőfényesen mosolyog, arckifejezése kissé naiv, kissé együgyű, a dülledt szemeken, a horgas orron az elmúlás egész szívettépő mélabúja ül. A férfiak halála, akár hirtelen, akár hosszú küzdelem után következik be, mindig katasztrófa, mint egy összedőlt ház. Elmúlni csak asszonyok, csak anyák tudnak, akik már tíz évvel a haláluk előtt búcsúznak...

Valami baja lehet az apának, olyan szótlan, oly nyugtalan tekinteteket vet maga köré. Az asszony látja ezt, hitvesek és anyák mindent látnak. Milyen vérfagyasztó egy anya, mikor megijed! A civilizáció mindent kicsiszolt, mindent kifinomított, mindent ésszerűvé és áttekinthetővé tett, csak az anyák szemében tüzel őskori fenevadak rémülete. Van valami vad és ijesztő egy anyában, az ember orrát olykor oroszlánketrecek szaga csapja meg, ha az anyja nagyon figyelmesen nézi, végtelen éleslátással, be nem csapható, könyörtelen tárgyilagossággal és azzal a megdöbbenéssel, amelyen szempillantás alatt átrohan a jelen és a jövő.

A gyermekek megrökönyödve néznek egymásra, jólnevelt emberek fékentartott megrökönyödésével, amely nem terjed át a testre, még az arcon is csak a szemre szorítkozik, kínosan tréfálkoznak, jólnevelten és siralmasan, mint aki ijedtében karosszékbe ülteti a halált. A kislány szenvedélyesen átkarolja apját: lányok a vérükben hordják a tragédia illemkódexét. A házaspár egyedül marad. Az asszony tovább nézi férjét azzal a sötét tekintettel, amely csak a halál pillanatában kapja meg végső kifejezését és teljes koromfeketeségét. A férfi felnyög:

- Levelet kaptam...

- Kitől? - sikolt fel a feleség, és ormótlan alakja görnyedez a csapás alatt. Nyitott száján úgy áramlik ki a rémület, mint egy beomlott tárna nyílásán a gáz. - Kitől? - csattan fel még egyszer a kérdés, amely igazság szerint fölösleges, mert az asszony mindent tud. Feleségek és anyák mindent tudnak. - Valamit elhallgattam előled - nyögi a férj, és lassan, akadozó hangon elmondja, hogy fiatal korában embert ölt, deportálták, megszökött... Egy másik fegyenccel együtt szökött meg... Aztán jó útra tért... Családot alapított... Mintaszerű polgár lett... De a fegyenc tudja az ő irtózatos titkát...

- A levél! - vijjogja az asszony velőtrázóan.

- Igen, ő írta... Mindjárt itt lesz.

Csakugyan, kint már csengetnek is. A fehér főkötős szobalány, a polgári tisztesség utolsó pillanatainak a jelképe, bebocsátja a vendéget. Már közeledik a borzalmas vendég, már hallani lépteit - férj és feleség egymást támogatják -, már itt is van... Mikor belép, én még jobban megijedek, mint a színpadi házaspár. Ő az, a különös játékos a szomszéd kocsmából, mi ütött belé, hogy most egyszerre beállít a színpadra? Vagy ebben a maszkban szaladt át a bistrot-ba ruletteznì? Ő az, szó sem lehet tévedésről, ugyanaz a hengeralak, ugyanazok a lassú, gyámoltalan, sérves mozdulatok. De a tüskés arc, mely félórával ezelőtt megható volt, most ijesztően kacagtató, tüskéi a vicclapok humorával állnak szét, fejét óvatosan előrehajtja, s tüskéi mennek előre, a teste utána, mint a csiga, amely szemét a szarván hordja... Nem, mégis az arcán van a szeme, nyugtalanul pislogó, apró szeme. Nem ember ez, hanem állat, gonoszságból gyűrött nadrágot és zsírpecsétes kabátot adtak rá, olyan szomorú, mint egy bicikliző majom. Most jön számonkérni, hogy megalázták és csúffá tették. Megembereli magát és közelebb lép a szoba sarkában reszkető házaspárhoz szemtelenül, hülyén és bocsánatkérően vihog, ez a vihogás is milyen ismerős... Beletehénkedik egy karosszékbe, most már szétterped, felfújja magát, szemlátomást dagad, már el sem fér a színpadon. Rekedt, ritmustalan hangján sistereg, bugyborékol a szó, csupa fölény, csupa fenyegetés...

- Be jó dolgod van, pajtás, jóravaló feleséged, szép otthonod! Gyereked is van? Hány?... Három?... Neked már nem kell strapálnod magadat, hiába, mindig okos gyerek voltál...

Nézd csak, megpaskolja az asszony hátát, a férj tehetetlenül hörög... Eljött a jussát kérni, eleget pofozták, eleget köpdösték, most ő van felül, kezében minden ütőkártya... A házaspár remeg és elvetélt kis nyöszörgéseket hallat, mint álmukban a kiskutyák.

- Mit akarsz csinálni?

- Adjatok egy jó kis szobát, hadd pihenjem ki magamat.

- Csak nem akarsz itt lakni?

- De bizony!

És sáros lábát felteszi a díványra.

Miközben lélegzetfojtva figyeltem a darabot, furcsa érzületen kaptam rajta magamat: minden idegszálammal a gyűlöletes jövevény győzelmét áhítottam. Már előre bosszankodtam a darab várható befejezésén, a nyafogó, trabális polgár diadalán, akinek a megjavulása ugyanolyan hánynivalóan siralmas, mint a megtévedése. Azt hiszem, én voltam az egyetlen ember a nézőtéren, aki így érzett. Miért? Miért gyűlölöm ezt a darabot, amely a megtévedtek iránt való méltányosság és nagylelkűség, a lázadó érzelgősség ürügye alatt valójában farkcsóváló hódolattal tiszteli a fennálló rendet, miért ölelem magamhoz visszafojthatatlan, letagadhatatlan rokonszenvvel a társadalom ellenségét, ezt a szomorú, csámpás gorillát? Hiszen magam is a fennálló rend híve vagyok, mi tagadás, eléggé élhetetlen, nem éppen reményteljes híve. Eddig kevés hasznát vettem jámbor nézeteimnek... Most egyszerre megcsapott az emberi rokonszenv konok, félhomályos, hideg komiszsága. Mi a különbség a két ember között? Mind a kettő gyilkolt, mind a kettő fegyházban ült, mind a kettő megszökött... És az egyik mégis részvétet érdemlő „talpig derék ember”, a másik elvetemült gonosztevő, akinek még azt a próbálkozását is felháborodással fogadják, hogy egyáltalában mukkanni merészel, és a puszta létezésével bajba döntheti erényes társát... Mi a különbség köztük? Az, hogy az egyik beleval ó ebbe a világba, a másik nem való bele... A társadalomnak csalhatatlan szimata van... Aki kívülmaradt, annak a számára nincs kegyelem. Biztos, hogy ez a szegény gorilla lakolni fog vakmerőségéért, hogy zavarni merészelte az erényes gonosztevőt. Nem fog sokáig a nyakán ülni. A darab tapintatos szerzője majd gondoskodik valami megoldásról, hogy megszabadulljon tőle. A szerencsétlen flótásnak meg vannak számlálva a napjai. A harmadik felvonásban irgalmatlanul elpusztul... Ezek a jó emberek talán még könnyeket is ontanak a ravatalnál, miután megszabadultak tőle... Szegénynek még az az elégtétele sem maradt, hogy fenevadak falták fel. Nem, gyöngédlelkű, jóságos emberek irtották ki, nem is személyesen, hanem a gondviselés kegyes beavatkozásával...

Eszeveszett, tajtékzó düh fogott el, az emberek hátrafordultak, mert a fogamat csikorgattam, valaki elvihogta magát a közelemben, az indulat rohamában bizonyára furcsa torzképet vághattam. Elszégyelltem magamat, és lebotorkáltam a lépcsőn. Az utcán legalább egy kilométert futottam, mint egy túlfűtött, garázda lokomotív. A szökött fegyenc tétova, révedező tekintete szívemet hasogatta. Bolondság! Nem lehet a kávéházban látott ember. Külvárosi színész, aki a szerepkör hagyományai szerint játszik egy külvárosi darabban. Meg kell hagyni, jó színész... Hogy hívják? Megnéztem a színházi újságban: Mevisto... valami álnév, majdnem Mephisto... De akárkicsoda, mi bajom vele? És mi bajom azzal a szomorú hústoronnyal a kávéházban?... Talán csak képzelődöm, talán nem is szomorú, talán észre sem vett. Rendes, kedves, tekintélytisztelő úrifiú vagyok, polgári karriert akarok befutni, arról álmodozom, hogy diplomata leszek, miért vállalom ezt a megfoghatatlan, indokolatlan sorsközösséget e szétmállott, elhullott, szemétládába való emberekkel? Talán én is a kívülmaradtak közé tartozom? Nem

szabad egy-két kudarc után összeomlani... visszahullani a megalázottak és megtaposottak pocsolyájába, a gimnázium poklába, ahol én voltam az osztály bolondja.

...Azóta mégis csak szépen érvényesültem, az emberek már nem vágnak pofon minden ok nélkül, tréfából, mint egyik osztálytársam a hatodikban a Koronaherceg utca és Kossuth Lajos utca sarkán.

...Erősnek és képmutatónak kell lennem, nem szabad észrevennem a kirúgottak gyáván konfidens, cinkos pillantásait... Semmi közöm hozzájuk, semmi közöm a fegyenchez meg a kávéházi alakhoz... Nincs semmi baj... rossz napom volt, ennyi az egész. A drámaírónál ostobán viselkedtem. A tettek elszakadnak az embertől, tovább élnek a tett színhelyén, de ugyanakkor az én testemben fájnak... De a drámaíró szórakozott, fásult és gonosz tekintete nem a baklövésemnek szólt, hanem a személyemnek, a baklövés csak a spárgával átkötött papír, amelybe sorsomat csomagolták, az ember legmélyebb lénye véletlenekben, komikus és siralmas balesetekben nyilatkozik meg, az ember igazi arca a meglepetés, tanácstalanság és rémület fintora, a halál, a nagy leleplező irtózatos torzképének előrevetett árnyéka - Érzem, hogy most vagyok igazán önmagam, amikor kapálódzom a tükörből rámvigyorgó arckép ellen... Érzem, hogy rájöttem valamire, valami nagyon fontos dologra, valami megcsapott, mint a vizslát a vad szaga, utána kell mennem, meg fogom találni...

A Lafayette áruház mellett megálltam, kifújtam magamat. A drámaíró viszolygó, kelletlen arca és a kávéházi ismeretlen olvadó hóember alakja még előttem táncolt az esőben. Egy kószáló nő rámmosolygott. Engedtem a kísértésnek. Ez volt a párizsi nászéjszakám.

4

Pesten a külvilág nyomban megkezdődik, mihelyt kilépek a szobámból; Párizsban egész utcák tapadnak hozzám a szobám meghitt unalmával. Ha azt kérdezik tőlem, hol laktam ebben az időben, azt kell válaszolnom, a boulevard Saint Michel gyalogjáróján legalább olyan mértékben, mint a rue Lhomond hónaposszobájában. A boulevard Saint Michel hozzám tartozik, szinte a testemen hordom, mint a ruhát, már valósággal átizzadtam. Néhány hét alatt a maga képére formált. Ez az egyetlen környezet, amelyből nem rívok ki: csámpás, esőverte kalapom - miért ázik meg az esőben az én kalapom jobban, mint a másé -, gyűrött télikabátom, egész tagbaszakadt ziláltságom csak itt érzi magát többé-kevésbé biztonságban, az Opera vagy a Champs Elysées környékén olyan elszigetelt és magába zártan kihívó, mint egy indián törzsfő tolldísszel és tomahawkkal. A boulevard Saint Michel helyettesíti az otthont, ahová visszatérek pihenni és a sebeimet gyógyítani. Minden szögletét ismerem, leltárt készítettem minden kis kávéházról, minden könyvesboltról, minden illatszerüzletről. Naponta többször találkoztam valamennyivel, mozdulatlan, de nyájas ismerősökké váltak, akiknek szinte már köszöntem. Az ellenséges és gonosz külvilág a boulevard Saint Germain sarkán kezdődött. De azonbelül, egészen az Obszervatóriumig, otthon voltam, otthonosabb, mint a szülői házban, olyan önfeledt boldogsággal simultam a kávéház bőrdíványához, ahogy odahaza sohasem melegedtem a kandalló mellett. Múlik az idő, már nem lézengek céltalanul Párizsban, mint az állatkertben a ketrecek előtt, már kezdek megtelepedni, már kis gödröt vájtam magamnak a Quartier Latinben, a d'Harcourt kávéházbeli vérbajos lányok, a kínaiak és hinduk között, akik Kínában és Indiában sem lehetnek távolibbak és idegenebbek, de szemhártyám megbarátkozott a külsejükkel, mint a Picquart könyvkereskedés utcai kirakatával. Napomat - legalábbis délelőtt tíztől este hatig munkával töltöm, egyetemen és könyvtárban, komoly, kötelességtudó diák vagyok, megszolgálom az állam pénzét... Ma keményen dolgoztam és eredményesen: három tizenhetedik századbeli francia színdarabban találtam magyar vonatkozásokat. Jogom van a vacsora előtti aperitifhez. Az időt, ezt az irgalmatlan börtönőrt, aki úgy cseppenti a másodperceket, mint a fogoly indiánok borotvált fejére szokták a vizet, talán mégis sikerül megjuhászítanom. De nem tudok kifogni rajta; a könyvtárban még csak tűrhetően teltek a negyedórák, de most, amikor állítólag jogom van a pihenéshez, szenvedek a mozdulatlanságtól, halálosan unatkozom. Hát nincs irgalom? Tovább is megkapaszkodom vízbefúló módjára minden fűszálban, tovább folyik az ocsmány vadászat az ismerősökre? Ha az embernek toilette-hibája van, a leghősiesebb gesztussal is siralmas kudarcot vall; a magány hídalatti csavargó pálinkába fulladt, aljas lelkét költözteti a legrátartibb testbe. Megint becsaptam magamat; véletlenül éppen abba a kávéházba tértem be, ahol a magyarok ilyenkor szoktak összeverődni. Véletlenül tértem be, nincs ebben semmi különös, majd meglepett arcot vágok, ha beállítanak... Már nem bírok a türelmetlenségemmel, alig várom, hogy itt legyenek. Mi az oka, hogy állandóan szenvedélyesen, terhes asszony mohóságával vetem magam olyan emberekre, akik nem érdekelnek? Miért nem tudok nyugodtan, kényelmesen elterpeszkedni az emberek között, mint más? A legsilányabb ismerős láttára lélekben haptákba vágom magamat, mindenkit körüllelkendezek, körülcsaholok egy házőrző kutya rabszolga alázatosságával. Mégis azt mondják, rossz modorom van...

Már kezdenek szállingózni, az első már le is ül a törzsasztalhoz, ahová álszeméremből nem telepedtem le. Most szégyenszemre odakulloghatok... Pedig igazán nem remélek semmit a jövevénytől, a párizsi magyarok mind egyformák, csináltak, kényszeredettek, keserűen és kevés meggyőződéssel darálják az örök leckét: tagadnak, megállás nélkül folyékonyan tagadják, hogy nincs pénzük, és ebben a városban jóformán egy lelket sem ismernek, bélpoklosok, de egyúttal úriemberek, vigyáznak a látszatra... - Tegnap Jusserand szenátornál vacsoráztam -

mondja a legfontoskodóbb fiatalember -, nagyon érdekes információkat adott a csehszlovák köztársaság válságáról... Állami ösztöndíjas vagyok, tudom a kötelességemet, nem érintkezem gyanús elemekkel. Ezek itt mind hazafias érzésű emberek. Holdvilág képükkel, zömök, jóltáplált, de a franciáknál mégis kevésbé ellenálló testükkel, borostás arcukkal, gyűrött, eseménytelen érzéseikkel görcsösen kapaszkodnak meg a nemes fantomban, amely egyelőre rájuk se néz, de idővel talán kenyeret és némi tekintélyt ad nekik... Magyarok ők, megbízható emberek... Milyen furcsa, hogy akik otthon a lelki rendezettség mintaképei, itt a lélektani kiegészülés törvényei szerint macedón szabadsághősökkel barátkoznak - ők is ebbe a kávéházba járnak, az asztaloktól átbeszélnek egymáshoz -, és egy kedves, terebélyes, középkorú úr, nagy gourmet és lóversenybarát köré csoportosulva reszketnek nagyobbára képzelt összeesküvések sikeréért, minden lázadás csíráját ujjongva üdvözlik, reszketnek az angol világbirodalom bukásáért, minden szabadságmozgalmat felkarolnak, összesúgnak, hogy értesüléseket kaptak Brestből, ahol jól áll a breton szeparatisták ügye, Franciaország, hála Istennek, inog... A politikus ravaszul hunyorog zsíros arca közepén pislogó apró szemével, Nagy Pali, aki utoljára érkezett, finoman és szellemesen mosolyog. Nem szeretem. Miféle furcsa kényszer hajt felé, miért tréfálok, miért évődöm vele, miért erőszakoskodom, hogy vacsorázzon velem, mikor nyilvánvalóan terhemre lesz?

- Gyere - mondom neki -, meglátod, milyen mesés hely, a legjobb vendéglő Párizsban, a rue Royer Collard-ban van, én igazán értek hozzá, mondhatom, otthon nem eszel jobban...

- Sajnálom, kérlek, találkozóm van valakivel.

- Ugyan, hagyd azt a találkozót! Már máskor is blicceltél... Kivéve persze, ha nővel vagy, az más. De ez nem nagyon valószínű.

Ráadásul meg is sértettem. Nagy Pali elvörösödött, szinte láttam, hogy megreped a lelke az ütéstől. A durvaság fájdalmas kapcsolatot teremt az emberek között.

- Mennyibe kerül a vacsora? - kérdezte szelídebb hangon.

- Hét-nyolc frankba.

- Sajnálom, öregem - védekezett -, én nem léphetem túl a költségvetésemet. Négy frank a legtöbb, amit kiadhatok.

- Tudod mit? Fizetem a különbséget.

Győztem. Nagy Pali holdvilágképén keserű és gúnyos mosoly cikázott át. Senki sem szereti, ha erőszakot követnek el rajta. Győzelmem énbennem is rossz utóízt hagyott. Megindultunk a vendéglő felé. Vásári népiességgel, de csinosan berendezett helyiség volt. Az ajtó mellett egy emelvényen balalajkás hívta fel a figyelmet a vendéglő orosz jellegére. Afféle fiók boulevard Saint Michel volt, kevesebb kínaival és hinduval, több északival. Nagy Pali hunyorogva, kíváncsian, előlegezett iróniával nézelődött. Leültünk egy üres asztalhoz. Egyszerre furcsa ismerős szorongás fogott el. A múlt heti ember a bistrot-ból! Ott ül a szomszéd asztalnál. De most nem olyan, mint az automatarulett előtt, olyan sem, mint a fegyencvízió a színházban. A kövér, dagadt emberen most nérói gőg, császári méltóság terpeszkedett, áradt belőle a súlyos, terebélyes életöröm, egy pillanatig felséges volt, határozottan felséges. Körülötte nyeszlett balkáni vagy északi szláv intellektuelek ültek, meg egy agyonrizsporozott arcú fiatal nő, akinek vékony hangja időnkint belesivított a társalgásba. Az idegen megállás nélkül beszélt, nagy teste rengett a nevetéstől, egyszerre evett és szónokolt, a borscs-leves lecsorgott a szája két sarkán, mellényére csöpögött, de ő ügyet sem vetett rá, miközben a levesben főtt krumplit majszolta, csillogó szemmel magyarázott valami szertelenül mulatságos dolgot, az egész társaság dűlöngött a röhögéstől, az egyik kis, fekete balkáni fiatalember nagyot kukorékolt, majd prüszkölt, különböző állathangokat utánzott, hogy fokozza a jókedvet. Látszott rajtuk,

hogy minden szavát mohón zabálják, azt, amit mond és az embert is, aki mondja, ezt a különös embert, aki egész személyét úgy veti oda, mint moslékot az éhes disznóknak. A felséges kifejezés eltűnt az idegen arcáról, maga is visszahőkölt a féktelen derültségtől, amely szavait fogadta, arca egy-egy pillanatra elkomorult, ajkai remegtek, egy-egy szívettépő tekintetet vetett a társaságra, mint a bistrot-ban énrám, de aztán megint folytatta a mókázást, amely egyszerre monumentális és ocsmány volt.

- Tudod, kérlek, a skandináv nők... - vezette be tárcaírói általánosítással elmaradhatatlan szerelmi dicsekvését Nagy Pali, aki a megrémített emberek félszeg szeretetreméltóságával közeledett hozzám, most, mikor már nem voltam rá kíváncsi. - A skandináv nők a legkülönbek a földkerekségen. Itt van például ez a norvég kislány... - Én azonban nem törődtem vele, az idegen egészen lenyűgözött. Nagy Pali arcára keserű és gúnyos mosoly ült ki, mint a szép asszonyéra, aki enged a tüzes ostromnak, és ekkor kiderül, hogy udvarlója nem tudja megölelni. Vérig sértve, mogorván bámult maga elé. A vékony hangú, agyonrizsporozott nő egyszerre csak felállt és felénk tartott:

- Pardon, uraim, nem adnának egy szál gyufát?

- Parancsoljon! - ugrott fel Nagy Pali lavinaszerű szolgálatkészséggel. Rengeteg villámgyors, de fölösleges mozdulattal meggyújtotta a gyufát, és tüzet adott. Mint egy kilőtt ágyúgolyó, rohant bele a kínálkozó kalandba. Orrhangú, túlzott franciasággal, olvadozó, gyöngéd, turbékoló hangsúlyokkal szólította fel a lányt: - Nagy kitüntetés volna számunkra, ha kegyes volna leülni az asztalunkhoz. - Gúnyosan rámkacsintott, tekintete körülbelül ezt fejezte ki: „Tanuld meg tőlem, hogy kell nőkkel bánni!” A lány teketória nélkül letelepedett. Nagy Pali folytatta a szalontársalgást: - Boldog vagyok, hogy ilyen bájos hölggyel ismerkedhetem meg. A kiejtésén látom, hogy a legkitűnőbb leánynevelőintézetben tanult meg franciául, de nem francia...

- Besszarábiai zsidólány vagyok és szifiliszem van - felelte kurtán a lány. Határozottan tehetsége volt a becsvágyó fontoskodás lehűtéséhez. Nagy Pali elsápadt, erre nem tudott kádenciát. Én nem szóltam semmit. Nem volt nehéz kitalálni, hogy a lány dicsekszik. Megbabonázva néztem a zilált idegent. Nagy Pali végre magához tért: - Nagyon kedves - mondta szokott édeskés hangján, torz nagyvilági fintorral. - Nagyon eredeti! - A lány azzal a magától értetődő egykedvűséggel ült a székén, amely mindenkibe belefojtja a szót. Nem lehetett tudni, miért ismerkedett meg velünk, jelenléte értelmetlen, suta rejtély volt. Kelletlenül és gyámoltalanul hervadoztunk mellette. Nagy Pali még egy utolsó, kétségbeesett kísérletet tett az ifjabb Dumas modorában: - Látta az új Bernsteint? - A lány elmosolyodott, és a keresztrefeszített türelem csaknem jóságos tekintetét vetette barátomra: - Nem láttam. Nem szoktam színházba járni. - Hát mivel tölti az estéit? - kérdezte Nagy Pali majdnem sírva. - Strichelek - felelte a lány lekaszaboló közvetlenségével. A másodpercek az éjjeli menedékhelyek lassú sivárságával vánszorogtak. A besszarábiai lány egykedvűen, őrjítő, vérlázító természetességgel ült. Nagyon haragudtam rá, de egyúttal távolinak, valószínűtlennek, álomszerűnek is tetszett. A feszült és fájdalmas unalom szinte végtagjaimat hasogatta. A lány végre megszánt bennünket:

- Csodálkoznak, ugye? Olyan vagyok, mint egy fiatal úrilány? (- Nem olyan - vágtam közbe nyersen, de ő nem zavartatta magát.) - Nagyon úri nevelést kaptam. Az apám a legjobban kereső orvos volt Kisinyevben. Három évig intézetben Drezdában és Lausanne-ban. De mikor kitört a forradalom, el kellett menekülnünk, nem annyira a bolsevikiek, hanem inkább a környékbeli parasztok elől. Nem szeretik a zsidókat... Most itt élek az anyámmal a rue Monge-ban, egy förtelmes szállodában. - Remélem, méltányolják annyira az emlékeimet, hogy kifizetik a vacsorámat? Különben itthagyom magukat.

Kelletlenül bólintottam. Nagy Pali jéggé fagyott. A lány folytatta: - Undorító az a szállodai szoba, aki nem látta, el sem tudja képzelni. Szegény anyám, borzasztó tehetetlen... Meg buta

is szegényke... Hihetetlenül ügyetlen... Ha kezébe veszi az éjjelit, mindjárt kiönti... Olyan disznóól az a szoba, hogy még nekem is sok. A kölnivizes üveget a múltkor a szennyesből húztam elő. Anyám csak sír és csapkodja a kezét reggeltől estig, de egy harisnyát nem tud megstoppolni... Rongyos is a harisnyám, de a férfiak nem bánják...

- Hehehe... - nevetett kényszeredetten Nagy Pali. Jólnevelt fiatalember volt, tartozott magának azzal, hogy zavart és kényszeredettséget mutasson. Minthogy ezen az idegen helyen igazán nem volt ki előtt elpirulnia, önmaga számára játszotta meg a feszélyezettséget. Amilyen fergetegesen kezdett az előbb udvarolni, ugyanolyan vad mohósággal és a mozdulatoknak ugyan-azzal a tékozlásával rendezett bemutatót abból az érzésből, hogy pillanatnyilag tűkön ül. Izgett-mozgott, fészkelődött a helyén, többször egymás után órára nézett, mint akinek sürgős dolga van, kínosan ajkába harapott, szemérmesen lesütötte szemét a lány előadásának pikáns részleteinél. A kisinyevi lány csúfondárosan pillantott rá a szeme sarkából. Bár az én torkomat is fojtogatta a rémület, már-már kezdtem megszeretni. A lány nem zavartatta magát:

- Szép testem van, akarják látni az aktomat? - A táskája után nyúlt. Szórakozott pillantást vetettem a fényképre; aktképek sohasem érdekeltek. Nagy Pali görcsösen köszörülte a torkát. - De azért ne gondolják, hogy mindenkivel lefekszem. A legtöbb embertől elfogadom a pénzt, aztán kirúgom. Egy minisztériumi úrral a múltkor elmentem, mert becsületrendje volt... De általában nem szeretem a minisztériumi urakat... Annál jobban szeretem a borkereskedőket, most is szerelmes vagyok egy kövér ötvenéves marseille-ibe... Van fogalmuk maguknak, milyen okosan, milyen szakértően tud szeretni az ilyen ember? Most egy hét óta koplaltat, már ideje lesz meglesnem az irodájában... Tegnap levelet írtam neki. Így kezdődött: „Az ironikus jazz várja pókhasú királyát. A pèche Melbák elhervadnak a jégen...”

Divatos, modern szöveg volt. Egyszerre fölfigyeltem: - Szeret olvasni? - kérdeztem. - *La lecture, mon vice impuni...* - válaszolta elegánsan. A szomszédasztal mellől egy fiatalember nézelődött felénk.

- Ez az egyetlen francia a bandában. Jean Prexiou a neve. A múlt héten mellbelőtte magát, de már jól van... Különben abból él, hogy a könyvkereskedések kirakatából ellopja a drága illusztrált kiadványokat és eladogatja.

Intett neki, hogy jöjjön át hozzánk. Jean Prexiou nagycsontú, óriásfejű, velem körülbelül egyidős fiatalember volt. Nagy Pali azt találta, hogy betelt a mérték. Jó családból való fiatalember létére nem állhat szóba ezzel az alakkal. Krétafehér arccal, ötölve-hatolva, kínos bőbeszédűséggel dadogta el a nyilvánvalóan hamis és merőben fölösleges ürügyek özönét, azzal magamra hagyott e csőcselékkel. Az ajtóból még visszanézett, fürkésző szemmel, mint aki rosszat sejt. Jean Prexiou derekát riszálva közeledett. Durva faragású arcán gúnyos csodálkozással néztek a tágra nyílt szemek. Az olcsó ruha lógott rajta, de azért kacér külvárosi eleganciával viselte. Dőlt belőle a parfüm. Erősen és jelentőségteljesen szorította meg a kezemet:

- Uram, most kissé megviseltnek látszom, de máskor nem ilyen vagyok. Egy hét alatt tíz kilót fogytam. Ugyanis a múlt héten öngyilkos akartam lenni...

- Ugyan már, ne hencegj azzal az öngyilkossággal - sipított közbe a lány. - Olyan nagy dolgot csinálsz belőle, mintha te volnál az egyetlen.

Prexiou arca mérgesen és sértődötten eltorzult: - Utóvégre mégiscsak meg akartam halni.

- Ki az a nagy kövér ember a másik asztalnál? - kérdeztem.

- Maga nem ismeri Turauskast? Ilyen ember nincs több, az egyetlen a maga nemében... Nem is ember, hanem lavina... Akar vele megismerkedni?

- Igen - mondtam bódultan.

A kisinyevi lány már vitt magával a szomszéd asztalhoz. Az idegen zöldes arca megremegett. Apró szeme összehúzódott, és figyelmesen nézett.

- Ha jól emlékszem, már találkoztunk valahol.

- Igen, egy kávéházban, a Batignolles-on.

- Ez a fiú magyar, és még csak öt hete van Párizsban. Kissé mulya még, de lehet belőle valami - sipította ironikus pártfogással a lány.

- Ön egyetemi hallgató? - kérdezte Turauskas.

- Filológus vagyok.

- Nagyon helyes. A filológia az impotensek aszkézise. A filológus lemond arról, ami úgy sincs neki: az egyéni véleményéről.

Hátravetette fejét, boldog, gyerekes, sugárzó mosolyra fakadt: - Az impotensek aszkézise... - mondta még egyszer és felém kacsintott. Én komoly és hűvös arccal fogadtam pillantását. Ösztönszerűen tudtam bánni ezzel az emberrel. Arcán szétroncsolódott az öntelt mosoly. Magyarázkodni kezdett:

- Kérem, ne értsen félre, nem akartam önt megbántani mesterségbeli önérzetében. Ez csak olyan atelier-tréfa, házi használatra. Most egymás közt vagyunk - ezek itt nem számítanak -, egymás közt évődhetünk a filológiával, de kifelé szent dolog, azt mondanom sem kell. Tudja meg uram - folytatta kissé hetvenkedő, színpadias hangon -, hogy magam is filológus voltam, tizennégy évig tanítottam a kownói gimnáziumban, és magántanár voltam az egyetemen...

- Mesélje el, miért rúgták ki az állásából - vágott közbe a kis balkáni, aki állathangokat utánzott.

Turauskas felkapta a banánt, amit éppen hámozott, és már-már a közbeszóló fejéhez vágta. De rám pillantott, és félbehagyta a mozdulatot. Arca eltorzult, mint akinek hasgörcse van, hangosan csikorgatta fogait. Néhány tétova pillantást vetett jobbra-balra, és látszólag lecsillapodott. Halk hangon, csaknem motyogva, a szavak végét bekapva kezdett beszélni: - Én nem is értem, mi bajuk van velem, a végletekig előzékeny vagyok magukkal, kiszolgálom a szeszélyeiket, szórakoztatom az egész társaságot, bolondot csinálok magamból, balek vagyok, a legszélsőségesebb, legnevetségesebb balek, olyan védtelenül ténfergek itt maguk között, mint egy rongy a viharban, azt csinálnak velem, amit akarnak, a szó szoros értelmében, amit akarnak, ha kívánják, a reumás lábammal eljárom maguknak a litván nemzeti táncot, nem illik erről beszélni, de most már nem törődöm az illemmel - kimondom: ha van pénzem, odalököm maguknak, valósággal rátukmálom magukra, de úgy veszem észre, nem szorulnak biztatásra...

Szemlátomást belehajszolta magát a tehetetlenség tobzódásába, ajka sírásra görbült, szeme megtelt könnyel. Egy pillanatra elhallgatott, hátravetette fejét és behunyta szemét. Úszott az ellenséges világ sodrában, mint egy hulla a folyam vizén. Aztán egyszerre fölrázkódott, irtózatos erővel csapott az asztalra. - Bitangok, kutyák - ordította -, visszaéltek a gyengeségemmel, visszaéltek azzal, hogy mindig, mindenféle helyzetben alulmaradok; amikor nyilvánvalóan igazam van, akkor sem tudom érvényre juttatni igazságomat... Idejön egy derék, gyanútlan fiatalember, aki még nincs beavatva, még nem tudja, hogy engem büntetlenül lehet sértegetni, velem szemben nem kötelező a szokásos óvatosság és kímélet... Ez a fiú idejön kedvesen, rokonszenves kíváncsisággal a szemében, de maguk máris oldalbalökik, kajánul pislognak rá, figyelmeztetik, felvilágosítják, amíg az ő arcára is kiül a gonosz és ellenséges mosoly... Nem irgalmaznak nekem, nem engedik, hogy félóra hosszat vagy akár csak öt percig olyan embernek mutatkozzam valaki előtt, mint a többi...

Megint elhallgatott, félszegen mosolygott rám. A társaság tagjai rosszkedvűen, barátságtalan arccal tűrték kitörését, úgy látszik, már megszokták. Turauskas most túlzott, lihegő gyöngédséggel fordult hozzám, belémkapaszkodott, mint aki oltalmat keres. - Ne törődjön ezekkel az ízetlen fráterekkel - mondta csaknem érzéki csengésű hangon. - Maga finom lelkű fiatalember, látom a tekintetén, van benne valami engedékeny és áhítatos kifejezés, olyan, mint a cseppentett méz... A szellemi képességeivel még nem vagyok tisztában, de higgye el, ez nem is nagyon fontos... Kamaszos dolog túlbecsülni az értelmet, rekordmánia, sőt bizonyos tekintetben beteges dolog, olyan, mint amikor a libát májra hizlalják... Nekem, mint idősebb embernek elhiheti, hogy a legtöbb, ami embertől telik, a lélek tiszta csengése...

Ritkán éreztem magamat olyan kényelmetlenül, mint e furcsa ember rokonszenvének a zuhanya alatt. Turauskas egészen magához vont, átkarolt, babusgatott, már valósággal az ölében ültem... Körülöttem idegen nyelven nyilvánvalóan kaján megjegyzések hangzottak el. Körülnéztem a füstös helyiségben, a szomszéd asztalnál egy dán teológus vérszegény, szőke, szeplős feje kísérteties határozottsággal rajzolódott szemhártyámra... Olyan valószínűtlen volt mindez... Turauskas megint visszautasítást gyaníthatott, mert újabb mentegetőzésbe fogott:

- Ezzel természetesen nem akarom leszólni a szellemi képességeit, könnyen lehet, hogy azok is rendkívüliek... a kettő nem zárja ki egymást... Igen, határozottan az a gyanúm, hogy maga nem akárki. Mi a keresztneve?

- Georges.

- Kedves Georges, legyünk barátok. Maga jobban tetszik nekem, mint bárki, akivel az utóbbi hónapokban, sőt nyugodtan mondhatom, az utóbbi években találkoztam. Nekem szükségem van magára, a magamfajta roncsnak - no, ne értsen félre, azért nem vagyok egészen reménytelen eset, még mindig lehet belőlem valami - szüksége van egy, legalább egy barátra... Kérem, felejtse el azt, ami az előbb történt, csúnyán megfeledkeztem magamról, megaláztam magamat, az egész nem számít, nem érvényes, barátságunk ebben a pillanatban kezdődik... Nem titkolom, hogy önző céljaim vannak, de ki veszi zokon egy vízbefúló önzését... A barátság az egyetlen dolog, ami felszínen tarthat, sőt önmagam fölé lendíthet, az én emberi értékem már nem lehet más, mint mások értékének a tükörképe... Barát nélkül belefulladok ebbe a posványba...

- Hát miért nem szakít a környezetével, ha annyira megveti? - kérdeztem azon a rideg, tárgyilagos hangon, amit csak vele szemben tudtam megütni.

- Mert ragaszkodom hozzá, kell nekem ez a környezet... Az ember ragaszkodik az ellenségeihez, akik minden este ugyanazzal a gonosz, fagyos, kaján tekintettel fogadják, ragaszkodik a falhoz, amelyről mindig törvényszerűen visszapattan, ragaszkodik az idegenség légköréhez, amelyben jobban önmagára eszmél, mint barátok között, ragaszkodik az őserdőhöz, amelyben eltéved... Barátok között kitárulok, szétterülök, ebben az ellenálló közegben megismerkedem személyem körvonalaival...

- Kérem, csak tessék! - mondtam.

- Ne kínozzon, barátom, főképp ne kínozzon ilyen ostobán... (Megbocsátja az erős szót egy idősebb embernek.) Ne tegyen úgy, mintha közéjük tartozna, maga az én emberem... Maga hiába tetteti magát ostobának, pontosan tudja, miről van szó... Tökéletesen el tud igazodni az én lelkem zilált szövedékében, tudja, hogy az ember ugyanabban a pillanatban lehet őszinte és áltathatja magát, és ami vallomásnak látszik, ugyanakkor kibúvó is lehet... Hát hogy magyarázzam meg, hogy „adjam be” magamnak azt a förtelmes tényt, hogy minden áldott este itt ülök ezekkel az alakokkal, akik kutyába se vesznek, hízelgek nekik, szeretetet próbálok kicsikarni belőlük, pénzt áldozok rájuk, pedig valamennyit utálom... Azt mondom, kísérletezem velük és magammal... És ez talán nem is csupa hazugság, talán csakugyan van valami

küldetésem... de erről majd később... A fődolog az, hogy ezt a kapcsolatot, ezt a magatartást kimerítettem, már a kisujjamban van az egész... Más érzésekre szomjazom! Legyünk barátok, Georges... Én máris egészen rendkívüli rokonszenvet érzek irántad... Megengeded, hogy tegezzelek... Csodálkozol, ugye, hogy így ajtóstul török a házba, még jóformán a nevedet sem tudom, és máris barátságot esküszöm neked? Ehhez hozzá kell szoknod, én ilyen vagyok, később majd mindent megértesz... Most csak annyit, hogy én nem tudok tagolni... Nem ismerem az óvatos és gyöngéd átmeneteket, én egyszerre kipakolok... Ha a lelkemben megszületik egy érzelem, egészen pici érzelem, akkora, mint egy gombostű feje, amit más ember nem vesz, vagy csak félig vesz észre, és akkor se vall be magának, én nyomban felismerem, nyomban felszínre hozom, és nyomban közlöm... Ez az én erőm és a gyengeségem; - néha irigylem azokat a kedves világfiakat, akiknek az izomzata és idegrendszere az élet minden pillanatában pontosan működik, mint egy tökéletes színielőadás ötven próba után, akiknek minden szemöldökrándítása idézet és minden ajkbiggyesztése szállóige... és ezzel a gépies, betanult külső megjelenéssel mégis titokzatosak, sejtelmesek tudnak maradni... Tisztelem és irigylem azokat az embereket, akik hatalmas erőtartalékokat sejtetnek azzal, hogy nem szolgáltatják ki magukat; - én percenkint kiszolgáltatom magamat, olyan átlátszó vagyok, mint az üveg, nem nagy dicsőség olvasni a lelkemben, mert a lelkem a szó betű szerinti értelmében nyitott könyv... Egyszóval, kedves Georges, mire való fölösleges halogatásokkal rontani a már megszületett barátság ízét, mire való tekervényes kerülőket tennünk, mikor egyenes úton is járhatunk. No, itt a kezem, csapj belé!

Habozva, feszélyezetten, gyűlölettel a szívemben, kezet nyújtottam. Turauskas arca boldog hülyegyerek mosolyra torzult:

- No, ez remek! Ez felséges! Tudtam, hogy nem fogok benned csalódni! Ezt megünnepeljük! Pincér! Egy fél liter vodkát! Hosszú idő óta nem éreztem magamat ilyen boldognak... Nem fogod megbánni, hogy elfogadtad baráti kezemet, felelősségem teljes tudatában biztosítlak, jól fogsz mulatni társaságomban, lehet, hogy szörnyeteg vagyok, de nem vagyok unalmas... Most sugárzom, szabadjára engedem magamat, ez az alkohol hatása, mert már van bennem egy kis vodka, de még inkább a mámor, az elragadtatás, hogy új emberi kapcsolat fogant meg bennem... Ne hidd, hogy én mindenkire rávetem magamat, aki utamba kerül, ez nem afféle ösztön nálam, ahogy a pók ráveti magát a légyre, ez ritka ünnepi pillanat, a gondviselés csodája... Negyvenhét éves vagyok, de most percek alatt huszonöt évet fiatalodtam, annyi idős vagyok, mint te... Már untig ismerem magamat, torkig voltam magammal, de most, ez az új érzelmi kapcsolat, mint egy gigászi reflektor, beláthatatlan síkokra, új világrészekre, valóságos Amerikákra világít a lelkemben... Köszönöm Georges, hogy visszaadtad az ifjúságomat...

Valamit makogtam, hogy igazán nagyon megtisztelő, és feltétlenül számíthat rám. Szeme megtelt könnyel. Arca fénylett az izzadságtól, szemlátomást nőtt a szakálla. Óriási könnyzacskóiból most szomorú, hű kutyaszemek pislogtak ki. Elhízott öreg, beteg mopszlihoz hasonlított. A kíváncsiság, a részvét és az undor különös keverékét keltette fel bennem. Ebben a püffedt, nagy testben olyan éber érzékenység remegett, mint egy vérszegény fiatal lányban. Megérezte ellenszenvemet, az előbbi részeg ujjongás helyett csendesebb, félénkebb hangon folytatta:

- Nem árt ellenőriznem magamat, néha az a gyanú fog el, hogy nem áll jól nekem a boldogság... Amíg féken tartom természetemet, amíg zavart és félénk vagyok, addig el lehet viselni engem, de az önkívületem undorító... Önző vagyok, féktelenül, mértéktelenül önző, nem fér a fejembe, hogy mások nem szeretik azokat az ételeket, amelyekkel én nem tudok betelni, és nem tudom elképzelni, hogy a boldogság nem ragályos, nem terjed át rólam a barátomra, véget ér saját testemben, amelyet gonosz, idegen sötétség vesz körül...

Észrevétlenül visszanyerte biztosságát, szeme felragyogott, megint sugárzott. Ez a lompos, széthullott ember most olyan kifogástalan munkát végzett, mint egy nagyszerű motor. A szavak pontosan, kerekre csiszolva törtek elő szájából, minden mondata tökéletes volt, arányos, epigrammatikusan tagolt, nyomdaképes. Az ormótlan test minden erőfeszítése a szavakban összpontosult, amelyek játékosan, táncos gráciával szökelltek, a gondolatok szétszóródtak és mindig új, mindig meglepő csoportokban verődtek össze, volt benne valami artistaszerű sajátság, mint egy ördögien ügyes késdobáló mutatványában. Ellenkezésem fokozatosan gyengült; éreztem, hamarosan eléri célját, csakugyan meghódít. Az én ámuló tekintetemben, mint egy hízelgő tükörben, saját megszépült arcát és sikerét pillantotta meg, rokonszenvemet százszorosan visszhangozta, többször megrázkódott a gyönyörűségtől, féktelen jókedvében valósággal táncolt a székén. Észre sem vettem, hogy már egy teljes órája beszél...

A társaságot alighanem bosszantotta, hogy Turauskas kivonja magát. A kis fekete balkáni megint állathangokat kezdett utánozni, hogy magára irányítsa a figyelmet.

- Fogd be a szád, te bitang, te rühes kutya! - bömbölte Turauskas magánkívül. A terem minden sarkából megrökönyödött arcok fordultak felénk. - Fogd be a pofád, mert agyonváglak!

A kis balkáni nem jött zavarba, beavatottan, csúfondárosan mérte végig Turauskast.

- Először is, ne tegezzen, nem ittunk pertut. Másodszor, mielőtt sértegetne, fizesse ki a tizennyolc frank pókeradósságát, vagy lője főbe magát. Úriember főbelövi magát, ha huszonnégy órán belül nem rendezi a kártyaadósságát... Vegye tudomásul, hogy többet nem játszom magával. Ilyen neveletlen fráterrel nem játszom.

Turauskas arca halálsápadt lett: - Zsarolsz, gazember? Hát rendben van, bocsánatot kérek. Csakugyan, kissé hirtelen voltam. Őszintén sajnálom. Kérem, felejtse el...

Megint felém fordult, és halkan mentegetőzött: - Ezek a férgek a markukban tartanak. Sajnos, az őszinteségnek kellemetlen gyakorlati következményei vannak. Minden gyengémet, minden szenvedélyemet kirakatba teszem, nem csoda, ha visszaélnek velem... Szeretek pókerezni, ez sajnos, igaz... A játék... de különben mit magyarázzam a játék lélektanát... Ellenben nem szeretném, ha a tizennyolc frankkal kapcsolatban hibás következtetéseket vonnál le rólam. Pénzdolgokban kínosan korrekt vagyok... Ennek a tizennyolc franknak külön története van, majd egyszer elmondom... Megalázó dolog egy ilyen rongyembertől bocsánatot kérni, de a bocsánatkérés is beletartozik abba a lelki rétegbe, amit fel akarok kutatni... Ne gondolj Dosztojevszkijre, az én megalázkodásom nem vallásos, nem is érzéki természetű, hanem merőben kísérleti, hogy úgy mondjam tudományos... Már mondtam, vagy nem mondtam? Hogy az ember akkor jut el önmagához, ha kivetkőzik magából...

A kis balkáni félbeszakította: - Hallja, ne beszéljen lyukat annak a magyar úrnak a hasába, az nem való. Elég öreg már, igazán megtanulhatna tisztességesen viselkedni... Ha a mi társaságunkban van, akkor beszéljen mivelünk. Különben is ez az úr fütyül magára.

Tiltakozni akartam, de a balkáni cinikus tekintetet vetett rám, hogy ne ellenkezzem. Zavartan izegtem-mozogtam. A feketeképű még nem fejezte be:

- Egy feltétellel hajlandó vagyok megbocsátani, és máskor is pókerezni magával, ha megmutatja a társaságnak a néger barátnőjét.

Turauskas küzdött magával: - Jó, majd egyszer megmutatom...

- Semmi „majd egyszer”! Ma este! Különben nincs többé pókerparti!

- Hát nem bánom... Az egész asztalt ezennel meghívom a barátnőmhöz. De, hogy teljesen megértsék és méltányolják a látványt, szükség van néhány tájékoztató megjegyzésre. Hölgyeim és uraim, negyedórányi figyelmet kérek.

Rólam láthatóan megfeledkezett, diákos lámpalázzal fogott előadásába, fickándozva, mint egy fiatal csikó.

- A társaságban volt valakinek viszonya néger nővel? Senkinek? Akkor szíves elnézésüket kérem, de bővebben kell foglalkoznom a tárggyal... A néger nő a magány gyakorlatilag elérhető tetőfokát jelenti akkor, amikor az ember nincs egyedül... Különös lelkiállapot, nincs neve, nem osztályozható: az emberre kellemesen ránehezedik az esti magány, egyszerre üresnek és óriássá dagadtnak érzi magát, és óriások lomha mélabújával jár fel és alá a szobában... De nincs egyedül, nyöszörgő, siránkozó macskahangon időnkint megszólal egy átmeneti lény, nem állat és nem ember, jelen van, de ez minden, jelenléte nem bíráló, nem ellenséges, még csak nem is gyöngéd... Úgy van jelen, mint a fonnyadt virágbokréta a vázában. Nem lát keresztül rajtam jobban, mint egy öleb, nem lép fel az a gyötrő, kimerítő feszültség, az a villamos kapcsolat, amely az embert a többi emberhez fűzi, a mérlegelő, ellenálló, gyanakvó tekintetek villanylámpái kialudtak, nyugodtan vetkőzhetem meztelenre, nincs szemtanúm... Azt hiszem, ez az átmeneti állapot, ez a furcsa egyensúly a magány és a társaság között az, amit kissé fontoskodóan boldogságnak neveznek... De most látom, hogy messzebbről kell kezdeni a dolgot. Mondd csak, Georges, szereted az utcai nőket?

- Nem... - hazudtam.

- Elég hiba, nem tudod, mi a jó. Az utcai nő valami páratlan és pótolhatatlan dolgot nyújt, a környezetéből kilépett szerelmet, a szerelmet általában, szemtanú nélkül, rangrejtve, névtelenül... a tökéletesen önző szerelmet, mikor az ember mindent megtart magának, még az élvezetet is, az önmagára szorítkozó szerelmet légüres térben... Ez is magány, pattanásig feszült, izgatott magány, robbanó csend, amelyben minden kis zörej kísérteties... Egyedül van, a vaskos némber csak a magányát hangsúlyozza, és mikor fizet - lehetőleg kevesebbet a kialkudott összegnél, ez hozzátartozik a szertartáshoz -, leköpve, esetleg összekarmolt arccal botorkál ki a rosszul világított külvárosi udvar macskakövein, és mikor eljut az első villamossínhez, úgy érzi, bűntényt követett el, de most az egyszer megúszta... A társaságbeli szerelem tovább nyújtózik az emberben egész nap, tovább libeg, mint a zsebkendő a hintó után. Az utcai nő elszigetelt rekesze az ember életének, zárt kaland, az a jelenet a mozifilmen, mikor a jólfésült úriember torzonborz álszakállt ragaszt a matrózkocsma küszöbén, erőben, tömény tartalomban úgy viszonylik a nagyvilági dámához, mint a seprőpálinka a pezsgőhöz... Csak nem kell szégyellnie magát az embernek, hogy fizet a szerelemért... Különben az sem baj, ha szégyenli magát, a szégyen is izgalom.

- Hosszú a bevezetés! - szólt közbe a kis balkáni.

- Hát akkor ne hallgassa! Senki sem tartja itt! Ugyanezt az érzést keltik fel, jóval szerényebb mértékben a cselédek... Ugyan, ki fogja megírni a cselédszerelem lélektanát... Ámbár lehet, hogy a cseléd, az örök sóvárgás tárgya, a nagy vágyálom a középosztály kiváltsága... Főrangú kamaszok számára a nevelőjük gondoskodik kis táncosnőkről vagy cukrászkisasszonyokról, a paraszt- és proletárházakban meg nincs cseléd... Ha egyszer valaki megírja a *Polgárság dicséretét*, előkelő szerepet fog benne játszani a fehérfőkötős, feketeruhás szobalány, az apácához hasonló legyalult arcával, komoly tekintetével, azzal a titokzatos *harmonia praestabilitával* a lelkében, amellyel az érzéki kamasz első vásott mozdulatára szenvedélyesen és megadással összerázkódik, mint akinek ütött az órája. Az apámé volt a legnagyobb patika Kownóban, most az öcsém vezeti, ő küld nekem apanázst - ez neked szól, Georges, hogy mindent tudj -, én ismerem azt a kéjes, csiklandós érzést, amellyel az ember beleveti magát a Nép névtelen mélységébe, mint egy kútba. Felejthetetlen az első cseléd, akit megcsókoltunk, olcsó kölnivízzel kevert verejtékszaga szemérmesen, bocsánatkérően, rimánkodva száll az orrunkba. A mellük kicsi és formás, de mellbimbójuk óriási, idegen, egzotikus, kezük, lábuk nagy, combjuk összeroppant egy gránátost... Ilyen volt az a Vilna-környéki lány, aki engem

megtanított a szerelemre. Azóta ragaszkodom a szerelemnek ehhez a képletéhez, ismétlem, másolom, sokszorosítom ugyanezt az érzést... A szerelem mint...

- Beszéljen már a néger nőről - okvetetlenkedett a kis balkáni.

- Hiszen róla beszélek, te hatökör! Az érzelmek elemzése nem olyan egyszerű dolog, néha messziről kell kezdeni... Igazán nem tudom, miért mondok finom és bonyolult dolgokat ennek a csürhének! Vége, nincs tovább... Eszem ágában sincs produkálnom magamat, mint egy cirkuszi számot... Ha jókedvem van, nem mondom, odalököm magamat nektek, zabáljatok meg, de ma nagyon az idegeimre mentek... Fizetek!

- Na, ne vicceljen, senki sem akarja bántani... Beszéljen, amiről jólesik, figyelemmel hallgatjuk! - mondta a kis balkáni megszeppenve.

A pincér az asztalhoz lépett. Turauskas intett, hogy nem sürgős. Megtörölte verejtékező arcát és folytatta:

- Nem volt soha sikerem a nőknél, mert nem én akartam őket meghódítani, hanem arról álmodoztam, hogy ők hódítanak meg engem... Ahogy itt ülök köztetek a negyvenhét évemmel, a száztizenöt kilómmal, ma is azt szeretném, ha egy asszony az ölébe venne és babusgatna... Igazán nem tudom, minek köszönhetitek, hogy kitálalom nektek szerelmi életem szomorú törvényeit, de mit csináljak? Ez az én formám, én szakadatlanul, megállás nélkül vallok... úgy vallok, ahogy más lélegzetet vesz... Ha nincs kéznél gyóntató, akkor a csatornának vallok... Egyszóval, én vagyok az anti-Don Juan... Nem győzni akarok a szerelemben, hanem megsemmisülni... Mikor egyszer egy népszerű biológiai munkában azt olvastam, hogy vannak pókfajták, amelyeknél az apró kis hímpók életében egyszer szeretkezik az óriási nősténnyel, és belepusztul a nászéjszakájába, olyan izgalom fogott el, hogy elrohantam hazulról, és órák hosszat bolyongtam az utcán, minden magas és erőteljes nőt megszólítottam, amíg az egyik kötélnek állt... Maga hűvösen és fölényesen mosolyog, monsieur Prexiou, úgy, mint akinek az egész dologhoz semmi köze, úgy ül itt, mint valami ocsmány törvényszéki tárgyalás nagyvilági nézőközönsége... Pedig maga igazán nem világfi, tenyeres-talpas proletár, óriási, negyvennyolcas, formátlan lába van, lapos, fantáziátlan agyvelő, tehetségtelen fráter és moral insanity, hogy el ne felejtsem... De francia... Nem tehet róla, nem érdemli meg, de én mégis tudomásul veszem az egyetlen fölényét, amelyhez önhibáján kívül jutott... Olyan maga, mint egy állati hulla, amit már régen kikezdték a legyek, de egy szerve még ép. Az egészséges szerelmét irigylem, monsieur Prexiou... Hiába, szép dolog a testiek és lelkiek megható demokráciája, ha egy ilyen csámpás, fürdetlen ember bánni tud a nőkkel, ki tudja találni a nő legtitkosabb gondolatát, és egy mosollyal, egy tekintettel tudtára adja, hogy kitalálta... Én tele vagyok a magam kívánságával, a magam kívánságának a rabszolgája vagyok, és mialatt a csillogó, nedves szemű, szép nő tréfásan, évődve, szerelmesen néz rám, és valami kupléfoszlányt dúdol, én mogorván ülök mellette, és alig várom, hogy közöljem a rögeszmémet...

- Mi a rögeszméje? - kérdezte Prexiou szakértően, sértődöttség nélkül.

- Várjon, kérem, egy kis türelmet. Engem igazán nem vádolhat tartózkodással, de mindent egy szuszra mégsem mondhatok el. A rögeszmém az, hogy kövessen el rajtam erőszakot... Kerítsen a hatalmába, teperjen le, éreztesse velem megsemmisítő fölényét... Ez nem úrihölgyek mestersége, ez cselédeknek és utcai nőknek való munka. Úrihölgy nem vállalkozik effélére, de még ha vállalkoznék is, nem okozna örömet...

Az étterem már csaknem teljesen üres volt. Az asztaloknál mindössze néhány vendég ült, akik mind Turauskast hallgatták. Csak a csinos, kövérkés tulajdonosné nem mutatott érdeklődést; bosszúsan pillantott a fali órára, nyilvánvalóan zárni akart. Turauskasnak alig kellett emelnie a hangját, mikor rendelt:

- Még egy fél liter vodkát... Nem okozna örömet, mert az úrinő felelős lény, szemtanú... Már mondtam, mennyire irtózom a szemtanúktól... Szégyellem magamat... Ez a szégyenérzet az oka, hogy mindent kitálalok... A testi meztelenség a szerelem estélyi ruhája, de a lelki meztelenség megbénít... A szerelem csak magányban lehetséges...

A kisinyevi lány, aki egész idő alatt hunyorgó, bizalmaskodó pillantásokat vetett jobbra-balra, mint aki pokolian mulatságosnak tartja Turauskas szavait, most kaján mosollyal szólalt meg:

- Mondjon már valamit a néger nőről!

- Egész idő alatt róla beszélek... De ha már kiszolgáltatom életem nagy titkát, nem végezhetek fél munkát, tisztában kell lenniük ennek az érzésnek minden árnyalatával. Hogy megértsék a néger nőhöz való viszonyomat, még egy szenvedélyt kell megvilágítanunk... Ez már nem egyszerű magánügy, nemcsak rám vonatkozik... megmagyarázza azt a tiszta és gyanútlan lelkek számára oly érthetetlen dolgot, hogy miért kellett Pizzarónak és Corteznek olyan vadállati kegyetlenséggel halomra ölni az amerikai bennszülötteket...

- Hagyja a fenébe Pizzarót meg Cortezt, nem vagyunk a Sorbonne-on! - vakkantott közbe a kis balkáni.

- Már mondtam, hogy elmehet, ha unatkozik, senki sem tartja vissza... Értse meg, maga érzéketlen fráter, hogy valami kis erőfeszítésembe azért mégiscsak kerül mindennek a kitálalása... Akadályokat gördítek önmagam elé, időt nyerek, halogatom a vallomást... De mit magyarázzam ezt egy ilyen süket szamárnak... A gyarmati tisztviselők hátborzongató gonoszsága, amiről legendákat mesélnek, szintén ide tartozik... Én azt hiszem, Pizzaro, Cortez meg a gyarmati tisztviselők nem gyűlölik a bennszülötteket, hanem szeretik, szerelmesek beléjük... A védtelenség, a kiszolgáltatottság, olyan elbűvölő, olyan csókolnivaló, olyan mohó, szenvedélyes gyöngédséget ébreszt az emberben, amit nem lehet másképp kifejezni, mint... mint...

- Mint... mint... nyögje már ki - okvetetlenkedett a kis balkáni.

- Mint magából kikelt állati durvasággal, pofonokkal, ütlegekkel és erkölcsi kínzásokkal. Pedig az eszményi szenvedély csupa éteri tisztaság, a lélek érzékisége, semmi köze a test étvágyához... Láttak már kifogástalan modorú jólnevelt társaságbeli úriembert, akinek a szemében eszelős fény villan meg, mikor vacsora után a feketéhez behozzák a háziasszony nyolc éves kislányát... *Ennivaló* kislány, tudják milyen kannibáli szenvedélyt örökít meg ez a szó? A kifogástalan társaságbeli úriember megsimogatja az ennivaló kislányt, tekintete olyan, mint egy ragadozó madáré... A mama nem vesz észre semmit, még ő biztatja őket, tréfál, nevetgél: - Becsüld meg az udvarlódat, Hanka, ilyen nem minden bokorban terem... - De valahogy mégsem tetszik neki a dolog, mert a következő pillanatban kijelenti: - Köszönj szépen a bácsinak, és feküdj le, már negyed tíz... - Nem vesz észre semmit, jólnevelt, gyöngéd, tapintatos, finomlelkű emberek semmit sem vesznek észre, úgy bukdácsolnak át az életen, mint a süketnémák, és karriert csinálnak. A magamfajta paraszt mindent észrevesz, és negyvenhét esztendős korában idekerül, ebbe a kocsmába, öt börtöntöltelék meg egy ringyó társaságába... Bocsáss meg, kedves Georges, ez rád nem vonatkozik...

- Ne térjen el a tárgytól - szólt rá Prexiou szigorúan.

- Nem térek el... Egyszóval van olyan gyöngédség, a legritkább, a lelket legjobban felvillanyozó, a legnehezebben lecsillapítható, aminek nincs más gyógyszere, mint a gyilkosság... Ez a két szenvedély tart hatalmában, a megsemmisülés és a pusztítás vágya, az ember meghalni vagy ölni akar a szerelemben. A néger nő... De nem, még nem tartunk itt, előbb még egy kownói emlékemről kell beszámolnom...

- A mindenit, de messziről kezdi! - vihogott a kis balkáni.

- Azonnal hordja el magát, különben abbahagyom az egészet.

- Én nem bánom, elmegyek, de a pókerpartiknak befellegzett.

- Rendben van, maradjon itt, bocsánatot kérek, de most nem érek rá érzelegni, most a tulajdon érzelmeimről van szó... Kownóban egyszer egyetemi kollégáimmal söröztem a város határában egy kis nyári kocsmában. Hazamenet a villamoson kis kültelki lányt pillantottam meg. Rossz kartonruhája csupa rongy volt, úgy látszik, a fiúk megcibálták. Dúlt és csapzott volt, de nem több tizenhat évesnél, huncutul mosolygott, szemmel láthatóan ismerkedni akart... Édes gyanútlansággal kínálgatta kemény kis testét a világnak... Kifizettem a villamosjegyét, még nem volt hivatásos utcai nő, csak született ringyó, aki a kezdet kezdetén minden Júliánál elbűvölőbb... Nagy nehezen találtam szállást... Soha ilyen éjszakát! A megtestesült falusi báj, hosszú, durva vászoningben, csúfondáros és hízelgő, képmutatásban is imádnivaló, alázatos, mint egy antik rabszolganő, oly kihívóan, oly tébolyítóan édes, hogy bennem felforrt a vér... Az extázis tetőpontján megütöttem...

- Nem olyan nagy eset - jegyezte meg Prexiou. - Minden második emberrel előfordul.

- Ne hencegjen a szerelmi tájékozottságával, monsieur Prexiou. Persze, hogy előfordul. Az egészséges ember éppen abban különbözik a betegtől, hogy benne valamennyi perverzitás megvan, a betegben csak egy... Szóval megütöttem... Az orrán ömlött a vér. Elpityeredett, eltört a mécsese, mint egy egészen kis gyereknek... Oly váratlanul érte az ütés, hiszen az előbb még csókolgattam, faltam a testét, amit nekem ajándékozott... Nekem igazi, mély, egyszerre érzéki és szellemi gyönyörűséget csak az okoz, ha belegázolhatok, beletaposhatok egy idegen lélekbe, ha látom, hogyan torzul el, hogyan kel ki magából, hogy omlik össze, egyszerre meglepő és előre látott módon... Igazi meghittség nincs is más, csak a gyilkos és az áldozat között... Az orrából ömlő vér elkeveredett könnyeivel, szája szívettépően és ennivalóan elgörbült, szelíd volt, őrjítően szelíd, eszébe sem jutott, hogy védekezzék vagy visszaüssön... Meg tudtam volna halni érte... Odament a nyomorult mosdóhoz, és az orrát öblögette... Visszafeküdtünk az ágyba, negyedóra hosszat vigasztaltam, bocsánatot kértem tőle, magam is könnyeztem a meghatottságtól... Megbocsátott... Aztán egyszerre, egy ölelés közben újra megütöttem... Záporoztak az ütések...

- Köszönjük, elég. A részletekre nem vagyunk kíváncsiak!... Förtelmes alak maga, Turauskas!... A legförtelmesebb alak, akivel valaha találkoztam - mondta Prexiou komolyan.

- Lehet. Bár azt hiszem, túlbecsül... Illetve az a legförtelmesebb tulajdonságom, hogy mindent elmondok... Ebben a tekintetben csakugyan egyedül állok a világon... Unikum vagyok... De hát olyan jólesik kihajítanom magamból a titkaimat, mint a homokzsákokat a léggömb kosarából. Az ember egészen könnyűvé válik, és csodálatos magasságokba lendül... De folytatom a kownói kalandot. Halálosan beleszerettem ebbe a kislányba. Nem volt tőle se éjjelem, se nappalom; szakadatlanul rá kellett gondolnom. Az iskolában az igazgató egyszer félrevont, és atyaian megkérdezte, mi bajom van, egészen megváltoztam. Olyan hírek keringenek rólam, hogy súlyos idegbaj tört ki rajtam, talán már nem is vagyok épeszű... A gyerekek legnagyobb mulatsága lettem... Feleltetés közben - igazán vérzik a szíve, hogy ezt a groteszk tényt a szemembe kell mondania -, ha egy pillanatra nem vigyázok magamra, kéjes és véres fintorok ülnek ki az arcomra... Ő nem kutatja ennek a furcsa bajnak az eredetét, nem kíváncsi semmire, de kérve kér, vigyázzak a tanári tekintélyemre. Hogy nevelheti az ifjúságot olyan ember, aki hagyja, hogy ilyen nevetséges gyengeségeken rajtakapják... Hálásan megköszöntem az igazgató figyelmeztetését, amely azonban hatástalan maradt. A szenvedélyem mindennél erősebb volt...

- Már megint rébuszokban beszél! - vágott közbe Prexiou. - Miféle szenvedélyről van szó?

- A gyilkosságról. Azt hittem, az előzmények után ez teljesen világos... Hosszú hónapokon át az volt a foglalkozásom, hogy gondolatban meggyilkoltam a kislányt... Pontos terveket eszeltem ki, alibit igazoltam... Kicsaltam a kicsikét a kültelekre, és puszta kézzel - jegyezzék meg, fegyvert soha nem használtam, még egy zsebkést sem - megöltem... Ezt csináltam reggeltől estig... A tett elkövetése után természetes egykedvűséggel sétáltam el, benéztem a város néhány kávéházába és sörözőjébe, a biztonság kedvéért, amely azonban igazság szerint fölösleges volt... Bizonyos, hogy nem gyanúsított volna senki... Gyilkossággal csak azt gyanúsítják, aki csakugyan gyilkolt. A tisztességes emberek, akik világrajöttükkor a tisztességes életet választották, nyugodtan a fejük tetejére állhatnak, rabolhatnak, gyilkolhatnak, a legkisebb következmény nélkül... Az a furcsa és rejtélyes a dologban, hogy soha nem csinálnak semmit... De azért előfordult az is, hogy valami mellékes körülménnyel nem számoltam, egy munkás, aki későn tért haza a szomszédos barakklakásba, meglesett... Letartóztattak... Megvolt a főtárgyalás... A világlapok mind tudósítót küldtek... Elmondtam a védőbeszédemet... Kidolgoztam az utolsó betűig... Közben néhányszor láttam a kislányt... Kedveskedtem neki, invitáltam, időnként beültem vele egy kis munkáskocsmába... Többé nem volt hajlandó eljönni velem, de kisebb összegeket azért elfogadott. Így sikerült néhány apró örömhöz jutnom... Néhányszor kicsavartam a kezét... Egy óvatlan pillanatban sikerült megint úgy orron ütnöm, hogy vérezni kezdett... Kis örömök, nyárspolgári élvezetek, különben is készpénzzel fizettem... Mindig elhatároztam, hogy visszaveszem tőle a pénzemet, nyomorult pár fillérjét is elszedem, az ütött-kopott ócska táskájával együtt, elveszem a személyazonossági igazolványát, a munkakönyvét meg az anyja fényképét... Szégyenszemre be kell vallanom: nem volt hozzá bátorságom... Az erkölcsi kínzásokkal sem mentem többre... Soha életemben nem írtam verset, de most szerkesztettem néhány hihetetlenül trágár és ocsmány ritmust, ezekre betanítottam... A kis dögnek meg se kottyantak... Fokoztam az adagokat: hátborzongató történeteket meséltem, amelyeket mondatról-mondatra utánam kellett mondania. A történetek főszereplője az anyja volt, ez a förtelmes vén banya (mondanom sem kell, hogy sohasem láttam), akit mindenki büntetlenül ütlegelhet, leköphet, megalázhat... A kislány eleinte mulatságosnak találta a történeteimet, és nevetgélve mondta utánam, később megunta, és rosszkedvűen darálta. Néha félbeszakítottam az elbeszélést és leköptem. Föl sem vette. Taktikát változtattam. Fölhagytam a bolondozással. Szépen, komolyan, szívhezszólóan beszéltem a lelkére, elmondtam, mennyire vérzik a szívem, ha a sorsára gondolok, mert hát mi vár rá az életben, mint törvénytelen gyerekre és mint proletárra?... Könnyes, meleg, atyai hangon próbáltam rávenni, hogy ugorjon a folyóba, ennél okosabbat nem tehet... Egyszer, egyetlenegyszer sikerült megríkatnom... Utána sokáig, szenvedélyesen, végtelen szerelemmel csókolgattam... Mindketten sírtunk... Különös, hogy ez az érzelmes jelenet, ahelyett, hogy hozzám láncolta volna, örökre elszakította tőlem... Halálosan, engesztelhetetlenül meggyűlölt, többé rám sem akart nézni.

- Ezzel kapcsolatban elmondhatná, miért rúgták ki a gimnáziumból! Már régóta izgatja a kíváncsiságunkat! - mondta a kis balkáni.

- Majd bolond leszek! - felelte Turauskas.

- Hát akkor végre valahára térjen át a néger nőre... - szólalt meg Jean Prexiou.

- A néger nő a beteljesülés, a nagy szintézis, az ellentétek kiegyenlítődése... A testi és szellemi gyönyör egy személyben... Olyan erős, mint egy kanca, akkora keze van, mint egy hajólapát... De azért szép a keze... Különben mit beszélek, hiszen mindjárt látni fogják... El tudok temetkezni, meg tudok halni karjai között... De ölni is tudok... Ő a második nagy tapasztalat az életemben, ő az utolsó kísérlet az igazság küszöbén... Most már gyanítom indulataim törvényeit, már fejemben dereng a képlet, amit annyi év óta üldözök... Ha meghallom furcsa, őserdei nyávogását, egyszerre megindul bennem a folyamat... Mihelyt

beteszem a lábamat szobájába, amely titokzatos és ünnepélyes, mint egy varázsló kunyhója, ágya felett a mécses és a polcokon rejtélyes tárgyak, sztaniolgolyók, ceruzavégek, zsineg kilométerszámra... csomagok tartására szolgáló pálcikák, negyven-ötven bögre... egyszerre hatalmába kerít a bűbáj, teljesen egyedül vagyok, magányosabban, mint otthon az ágyban, az emberek, könyvek, szedett-vedett emlékek lámpásai kialszanak bennem, az én szórakozott, szétforgácsolt öntudatom helyébe egy másik Én kerül, egyszerűbb, sűrűbb, valóságosabb és mindenestül az ökölcsapásomba költözik...

- Szégyellje magát, ronda szadista! - sipított bele a kisinyevi lány.

- Szadista, szadista, könnyű azt mondani! Aki nem tud gondolkozni, az jóllakik szavakkal. Azt hiszi, ismeri azt, aminek csak nevet adott... Maga ezt a szót csak buta kézikönyvekből ismeri, máskülönben tudná, hogy marquis de Sade érzelmes lélek volt, csupa gyöngédség, csupa ellágyulás... Ez a két nő - több nem volt - ráeszméltetett engem a szerelem lényegére: az odaadó, hízelgő, becéző, falánkan gyöngéd gyilkosságra... A dolog meg is fordítható, az ember, a megrúgott, kifosztott ember, akinek nyilvánvalóan *igaza van*, szeretne kezet csókolni a hóhérának... Istenem, mennyi mondanivalóm van! Olyan végtelen sok rejtőzik és hallgat az emberi lélekben, csak én tudom megoldani a szavukat, én, Turauskas Eduard!

- Hallja Turauskas, ne túlozzon! A vallomásai érdekesek voltak, de ne bízza el magát... Ha szemtelenül dicsekszik, itthagyjuk, de előbb ellátjuk a baját! Ne szálljon a fejébe a dicsősége; attól, hogy valakinek egészségesek az ösztönei, még lehet olyan legény, mint maga! - mondta Jean Prexiou felcsattanó hangon. - Különben is elég volt a dumából: elvisz a néger barátnőjéhez vagy nem visz el?

- Hát gyerünk - mondta Turauskas verejtékező homlokát törülgetve. Nagy keservesen felcihelődött és bizonytalan léptekkel megindult a kijárat felé. Én rosszat sejtettem, és mikor kiértünk az utcára, el akartam búcsúzni. De Turauskas görcsösen visszatartott:

- Az Istenre kérlek, maradj velem! Neked itt kell lenned...

Tizenegy óra elmúlt. A néptelen mellékutcákon úgy hatott a társaságunk, mint egy tüntető csapat. Szepegve, nyugtalanul, csinált jókedvvel mentünk. A kis balkáni megint állathangokkal próbálkozott, de leintették. Megérkeztünk a rue des Écoles és a rue des Bernardins sarkára, egy koromszürke, négyemeletes ház elé, amely valósággal izzadta a szennyet. Ilyen förtelmes házat még sohasem láttam. A kapu tíz percnyi csöngetés után kinyílt. Felmásztunk a harmadik emeletre. Az emeletközökön tárva-nyitva illatoztak a kloákák.

Egy koromsötét folyosó végén Turauskas bekopogott. Vékony, álmos női hang válaszolt: *Qui est là?*

- Én vagyok, ringyócskám, gyöngyöcském, én vagyok! Bocsáss meg és eressz be!

Nehéz, lomha, cammogó lépések közeledtek az ajtóhoz. Egy nagy darab néger férfi bocsátott be. Zsibvásárszerű nagy szoba volt, a balsarkában tűzhellyel, jobboldalt széles ággyal.

- Mit akarnak? - kérdezte a néger.

- Csak látogatóba jöttünk az én kis drágaságomhoz! - mondta Turauskas. - Tudni akartam, hogy jól érzi-e magát tegnap este óta...

A félhomályban végre megpillantottuk a néger nőt ingben, papirosba csavart hajfürtökkel. Bőre barnába és lilába játszott, olyan színes, mint az aszfalton kiöntött olaj. Kiabált róla a rezignált, engedékeny, mégis kihívó rútság. Legalább negyven éves volt, arca ráncos, mint aki savanyút ízlel. Orra helyén alig észrevehető kis nyereg volt az arccsontján.

- Hát ez az én drága, egyetlen barátnőm, akiről beszéltem. Mutatkozz be szépen az uraknak. Távia a neve, helyesebben Oktávia. Ilyen szép neveket adnak a nőknek Martinique szigetén. Távia előkelő családból származik, karib vér folyik az ereiben... Meséld el, Távia, hogy miféle aranykincset rejtettek el a kertben, otthon, nálatok!

A nő bárgyúan, kifejezéstelenül nézett maga elé, és nem felelt semmit.

A férfi lekuporodott a földre. Látszólag ügyet sem vetett ránk.

Turauskas kétségbeesetten köszörülte a torkát. Kínjában ezt mondta:

- Ha tudnák az urak és hölgyek, milyen jó lány ez a Távia!

Ebben a pillanatban a kuporgó néger egy varietétáncos könnyedségével szökött talpra. Csúnya, rekedtes hangon ugatta, a feketék pálinkaszagú, édeskés kiejtésével:

- Azt igen! Jó lány! Azt igen! Jó lány! Hagyja magát ütni, verni, pofozni! Disznó kutya!

Nekiugrott Turauskasnak, és hasbarúgta. Aztán még egyszer hasbarúgta, szédületes gyorsasággal követték egymást a rúgások, egy perc alatt vagy hússzor rúgta meg. Turauskason szerencsére vastag télikabát volt, amely felfogta a rúgások erejének legnagyobb részét, ököllel próbált védekezni, de nem találta el a négert. Miközben hasára zuhogtak a rúgások, kihátrált a szobából. Mikor magunkhoz tértünk, mi is követtük. Az egész látogatás nem tartott tovább három percnél.

Az utcán néhány pillanatig megkövülten néztünk egymásra, majd dőlni kezdett belőlünk a nevetés.

- No, ezt megcsinálta, Turauskas!... Ezt a látogatást el nem felejtem, amíg élek... Uram Isten, hogy néz ki ez az ember!

Turauskas néhány perc alatt tíz évet öregedett. Vaksin, zavartan pislogott. Halálosan szégyellte magát. A hasát tapogatta. A rúgások, úgy látszik, mégis fájtak. Zihált és levegő után kapkodott. A jelenet megviselte vénülő szívét. Csak most vettem észre, milyen ráncos, öreg a nyaka.

- Gyerünk a Balzarba. Reggel háromig nyitva van - mondta valaki.

Negyedóra sem telt bele és a társaság megfeledkezett az egész kalandról. Sűrű egymásutánban rendeltük a kirscheket. Jean Prexiou, akit különben is bosszantott Turauskas esti sikere, most teljes elégtételt kapott. Mindenki őt hallgatta. Színészi hatásvadászattal szerelmi diadalokat mesélt. Végre a kis balkáni állathangjait is méltányolták. Turauskas fejét kezébe temette, és az asztalra borult. Nem tudtam eldönteni, alszik-e vagy sír. Egyszer felnézett, és erőtlenül, félszegen, bocsánatkérően rám mosolygott.

Félkettőkor, magam is holtrészegen, feltápászkodtam. A többiek jobban bírták az italt, még ott maradtak. Félig felöltözve dőltem végig az ágyon, és nyomban elaludtam. Mozgalmas este volt, azt meg kell hagyni.

5

Másnap reggel fejfájással ébredtem. Bevettem két port, és megpróbáltam kiragadni magamat az előző este cigarettafüstös lázálmából, amely még mindig fojtogatott, még mindig ránehezedett a mellemre. Öltözködés közben folyton jártam-keltem, keresgéltem, mint aki elvesztett valamit. Csúnya dologba keveredtem, és a jóvátehetetlenség érzése szorongatta torkomat. Így érezheti magát egy jámbor polgárivadék, aki oktalanul és fölöslegesen összeesküvők közé vegyült... Mindjárt itt lesz a rendőrség... Szemtanúm is van... Magam előtt láttam Nagy Pali aggódó fejcsóválását, rosszalló tekintetét. Az én önérzetem amúgy is gyenge lábon áll; görcsösen kapaszkodom meg a polgári tisztesség minden hitvány kis jelképében, ez a tegnapi társaság végképp kivetett az egyensúlyomból... De fejfájásom csillapodott, útjára bocsátottam párizsi életem minden reggel újra meginduló óraművét, amely gyatra kis alagútjaival, szegényes váltóival és nyomorult őrházaival alig volt bonyolultabb szerkezet, mint egy gyerekvasút. Amíg ez le nem jár, nem történhet bajom... *Er ist ein Arbeitstier* - mondta rólam öreg nagynénám, keserű elismeréssel, mikor látta, hogy nem akarok megtanulni bridzselni, és élhetetlenül ténfergek a lányok körül... A munka embere vagyok, bájtalan és megbízható, sohasem csavarom el a gazdag lányok fejét, nem hódítom meg a főnökeimet, tehetségem is inkább a szívósság és csökönyösség kifordított könyökű, erőteljes, de földönjáró lendülete... Nem, én nem születtem érdekes életre, nekem nem való a testi és lelki kicsapongás, nem szabad kimozdulnom a kerékvágásomból, ami másnak tréfás kirándulás, mulatságos kísérlet, nekem, a rugalmasság nélküli, nehézkes „rendes fiatalember”-nek förtelmes ingovány, menthetetlenül benne ragadok... Nekem ellenzőkkel a szememen kell végigjárnom az utamat... Minek is keresztezte ezt az utat a tegnap esti szörnyeteg... Rettentő este volt, felejtsük el... Remélhetőleg van annyi szemérem abban az emberben, hogy békében hagy. Soha többé nem teszem be a lábamat a rue Royer Collard-i vendéglőbe... Csak ne adtam volna meg a címemet... Szamárság volt, ne törődjünk vele, dolgozzunk...

Dolgoztam, küszködve, összeszorított fogakkal, elszántan, mint aki ár ellen úszik. Háromnegyed hatkor éles, erélyes csengetés jelezte a könyvtárban, hogy az olvasási idő véget ért. Összeszedem könyveimet, és megindulok a magas emelvény felé, ahol a könyvtár tisztviselői a forgalmat lebonyolítják. A csinos fekete, karcsú könyvtárosnő egyszerre csak éles, fenyegető hangon mondja:

- Egy könyv hiányzik!

- Megnézem, talán az asztalon felejtettem, - motyogtam halálra váltan. Visszamegyek az emelvényhez. - Nincs semmi kérem... - A fiatal nő szemében izzó gyűlölet szikrázik. Olyan ijesztően szép, mint az utolsó ítélet angyala... Én gyáván, meghunyászkodva, vaskos testem, gyűrött arcom minden pórusával kifekszem a támadás elé.

- Már jó ideje figyelem önt - döf belém a hang -, nagyon gyanúsan viselkedik. Adja ide a látogatójegyét. Holnap visszakapja, feltéve, ha... feltéve, ha... rendbe jön az ügye.

Szeme, mint egy gépfegyver, szórta, köpte a megvetést. Mi baja velem? Nagy elfoglaltsága közben ráért kiszemelni egy embert és gyűlölni? Szemmel tartott, és gyanús voltam neki, hetek óta parázsló dühe most fellobbant... Mi ez, francia faji sajátság? Tátott szájjal bámulom ezt az elemi erejű természeti tüneményt, és tűröm, mint fatuskó a záport... Bárgyú, zavart mosollyal eloldalgok. Ijedten rázkódom össze: az egyik altiszt a vállárára csapott. Bizalmaskodó szemhunyorítással mondja:

- Biztosan valami tévedés. *Ne vous en faîtes pas...*

Már kezdem tolvajnak érezni magamat. Gondolatban nyomon követem a látogatójegy vándorlását az emelvényről a könyvtáros íróasztalára... Előveszem a tárcámat: nincs benne... Megint a reggeli hiányérzet, de ez a hiányzó látogatójegy úgy éget, mint egy szégyenbélyeg... A szitáló esőben megint Turauskas alakja imbolyog a Molière-kút előtt. Amíg ezzel az emberrel össze nem akadtam, félretoltak, elutasítottak, levegőnek néztek, de tolvajnak nem... Micsoda mételyt terjeszt ez az ember, micsoda förtelmes légkör veszi körül! Ennek is ő az oka... Hiszen tárgyi kapcsolat nincs a tegnapi találkozás és a mai botrány között... De az események kétféle rendben bonyolódnak le. Az okozati összefüggésen kívül lelki sorrend is van, a végzet gondosan kiszámított, agyafúrt szórakozása... Én nem hiszek a végzetben, de az idegeim hisznek benne... Ostoba félreértés az egész, holnapra kiderül, elégtételt kapok, de nyilvánvaló, hogy ez a kaland nem történhetett volna meg sem Nagy Palival, sem mással... Én vagyok az egyetlen ember, akit a sors erre az idegpróbára kiszemelt, engem is csak amióta... Bolondság! „Tiszta a lelkiismeretem!” - mondom magamban. Sajnos, hiába mondom... az én lelkiismeretem sohasem tiszta. A nemes felháborodás ösztönös tiltakozása hiányzik belőlem... Ha a sújtó igazság ujjal mutat rám, én összerázkódom, és mindent beismerek... Milyen szép volt az a fekete lány... Még most is, még ezek után is meg tudnám csókolni... Siralmas szerelmes, akinek virágcsokrát korbáccsal fogadják... Mi lesz velem, ha nem derül ki a tévedés? Ha a tények összejátszanak és ellenem szólnak? Párizsban eddig sem nagyon kényeztettek az emberek, de hátvédnek mindig magam mögött éreztem apámat és az ő kitűnő összeköttetéseit... De ezen a botrányon ő sem tud segíteni... Mi lesz, ha rámbizonyítják a lopást, ha értesítik a magyar követséget, ha hazazsuppolnak Budapestre... Ez még a jobbik eset, az is lehet, hogy börtönbe csuknak... Ártatlan vagyok, de van-e egyáltalán ártatlan ember?... Az ártatlanság és bűnösség nem inkább lélekalkat kérdése, embertani sajátság, amivel a világra jövünk? Én, sajnos, bűnösnek születtem, ez egyre nyilvánvalóbb, hiába erőltetek magamra gyermeki ártatlanságot magam és mások előtt, hiába gyönyörködöm tiszta lelkiismeretem tudatában. Bűnös vagyok, bűnös a szemem, amely könnyen megnedvesedik, az arcom, amely könnyen elpirul, a testtartásom, amelyből hiányzik a tisztalelkű emberek könnyedsége és rugalmassága... Börtönbe csuknak, ez most már bizonyos... A tegnap esti jelenet a vendéglőben volt az előjel, a baljós csillagkép... Miért is mentem oda!... Miért ismerkedtem meg ezzel az emberrel, ezzel a Turauskassal... Idő előtt kipattantott egy titkot, amit még sokáig hordhattam volna magamban, leleplezett, magával rántott a maga kétértelmű, szennyes világába... Ha most találkoznám vele, ő volna fölényben. Őt nem fenyegeti a letartóztatás veszélye...

Közben hét óra lett. Az izgalomtól megéheztem. Menjek vendéglőbe ebben a lelkiállapotban? Inkább hazamegyek... Benéztem a sajtoshoz a rue Saint Jacques-ban. A kiszolgálólány - ez is feketeszemű, de nem gyilkos tekintetű, puha, árnyékos arca csupa jóindulat, csupa nevető, pajkos, évődő pártfogás - tudja, hogy szeretem a jó falatokat, két óriási kacsatojást nyújt felém, még életemben nem láttam kacsatojást, nem is tudtam, hogy ehető. Kissé megvigasztalódva vittem haza zsákmányomat, áldott jó háziasszonyom megfőzte, és teát is készített hozzá. A csodálatos, tyúktojásnál kétszerte nagyobb kacsatojáson kívül, amely állítólag csupa sárgája és jóformán semmi fehérje, kitűnő májpástétomot és érett brie-sajtot vettem. Megilletődött, csendes, de egész testemet átjáró várakozással ültem le a szépen megterített asztal elé. Ha egyáltalán volt lelkem, ebben a pillanatban a nyelvemen és a szájpadlásomon tartózkodott. Fájdalmas nyugtalanságom kellemesen elzsibbadt, elöntött a jó ételek előíze, fogam élvezettel harapta a semmit. Áhítattal ringattam bele magamat a falánkság csendes orgiájába. Már itt is van a háziasszonyom a főtt tojással meg a gőzölgő teával. De milyen furcsán, titokzatosan mosolyog:

- Monsieur Georges, egy úr keresi... *Il est drôle...*

Turauskas volt... Zajosan, csörtetve, hangos kedélyességgel vonult be, mint aki túllicitálja tulajdon aggodalmát. Teketória nélkül leült az egyetlen karosszékembe, mint aki nem is a székbe, hanem a szobámba, az életembe tehénkedik bele. Felöltőjét, gyűrött, zsíros kalapját ledobta az ágyamra, azt is birtokába vette... Én sarokba szorítva valósággal levegő után kapkodtam. Barátságtalanul néztem rá. De ő nem zavartatta magát; rettenetes életereje túlharsogta érzékenységét: - Eljöttem, Georges, már alig vártam az estét, hogy viszontláthassalak. Egész nap rád gondoltam... Meg tudom érteni, hogy egy finom, érzékeny léleknek, amilyen te vagy, túlságos teherpróba, túl nehéz koszt volt a tegnap esti kaland... képzelem, hogy megfeküdte a gyomrodat... Ne törődj vele... Nálam hozzá kell szoknod az efféléhez. Az én életem csupa vad hangsúly, csupa felkiáltójel... Mit eszel vacsorára? Kacsatojást? No ez remek, nálunk litvánoknál ez nemzeti eledel... Ha megengeded, veled tartok...

Szempillantás alatt meghámozta a tojást, és egyszerre bekapta. Mohón ette. Szája széle csupa tojássárgája lett. Aztán nekilátott a májpástétomnak meg a sajtnak. Három-négy perc alatt felfalta vacsorám legnagyobb részét. Szózuhataga egyszerre elállt, némán evett, kitágult pupillákkal, reszketve és lihegve a gyönyörűségtől. Megkövülte, leesett állal néztem, hogyan tűnik el szájában a vacsorám. Csak az egyik tojást és egy kevés sajtot hagyott meg. Az evési roham után hátradőlt a karosszékben, és kifújta magát. Egyszerre csak kétségbeesetten csapott a homlokára:

- Jaj, mit tettem! Idejövök és megeszem a vacsorádat!... Látod, ilyen az én szerencsétlen, mohó természetem... Ez a mohóság visz néhány éven belül a sírba... De ez nem vigasztalhat meg téged, aki most vacsora nélkül maradtál... Minősíthetetlen eljárás tőlem, engedd meg, hogy jóvátegyem... A legkevesebb, amivel tartozom neked, hogy most meghívjalak vacsorára... Mégpedig igazán finom vendéglőbe, nem holmi rue Royer Collard-i lebujba... Ez lesz a kárpótlásod, amit ezennel ünnepélyesen felajánlok neked... Pénzem, sajnos, nincs, majd te fogod előlegezni a költségeket... Ha kicsit takarékosak leszünk, ötven frankból kifutja kettőnknek... Mondanom sem kell, hogy elsején megadom.

Azt feleltem, hogy elég lesz nekem a maradék.

- De nekem nem elég! Nekem a fél fogamra is kevés! Ha izgalmas napom van, akkor kiadósan kell táplálkoznom, és ma egészen kivételesen izgalmas napom volt... Neked is részed van az izgalmaimban, te is felelős vagy miattuk... Georges, utoljára szólítalak fel, adsz vagy nem adsz ötven frankot, hogy meghívhassalak vacsorára! Kikérem magamnak, hogy kétségbe vond a megbízhatóságomat! Magától értetődik, hogy a pénzt elsején hiánytalanul visszaadom... Már mondtam neked, hogy pénz dolgokban kínosan korrekt vagyok, ebben az egyben nem ismerek tréfát, nem ajánlom, hogy ebben kételkedj!...

Fenyegetően nézett rám, ugrásra készen. Ajkai vonaglottak, mielőtt egy szót szólhattam volna, valósággal rám tukmálta a sértést és harcias pózban követelt elégtételt. Én mentegetőztem:

- Dehogy, szó sincs róla... Ha feltétlenül szüksége van ötven frankra, rendelkezésére állok... De ennek a vacsorameghívásnak nincs célja... Kidobott pénz, kár érte...

- Csak a kidobott pénzért nem kár, barátom! - mondta Turauskas egyszerre lecsillapodva, hirtelen kiderült arccal, boldogan, hogy oktathat... - Légy könnyelmű, Georges, az életet könnyelműen kell élni, felelőtlenül - nem azért, mert így kellemesebb, remélem nem tévesztesz össze holmi nyomorult epikureussal, - hanem azért, mert így sokkal nehezebb, sokkal bonyolultabb... Az életet csak akkor ismered meg, ha nem fizetsz, amíg pontosan kiegyenlíted a számládat, elragadó ember vagy, nevetnek a tréfáidon, szép vagy, szellemes vagy, ellenállhatatlan vagy... Hülye paradicsomban élsz, amitől megcsömörlesz... A valóság, a borzalmas és gyönyörű valóság akkor kezdődik, amikor nem fizetsz... Nekem sportom, szen-

vedélyem, mániám, hogy szembenézzek a valóság magából kikelt arcával... Akkor vagyok elememben, amikor a nyájas tekintetek megkövülnek, mikor a mosolygó ábrázatok elsötétülnek... Ez az én világom, az én kísérleti állomásom... A pénz hatalom, megszépít, elvarázsol, tündérkirályt csinál a szamárfejű mesterlegényből; aki pontosan fizet, aki minden kötelezettségének eleget tesz, akinek tiszta a nyomorult polgári lelkiismerete, az védetten él, üvegbura alatt, olyan tájékozatlanul, mint a halak az akváriumban... A valóság akkor kezdődik, mikor galléron ragadnak és kirúgnak... Add már ide azt az ötven frankot, megengedem, hogy undorító, ha egy negyvenhét éves férfi kölcsönkér egy huszonkét éves gyerektől, de akarom, hogy undorodj tőlem, ez beletartozik a céljaimba, eszem ágában sincs, hogy a szó hétköznapi értelmében akarjak tiszteletreméltó színben feltűnni előtted, becsülésedet olcsó előnyök nélkül akarom megszerezni, a csupasz, meztelen lelkemmel... No, ide azzal az ötven frankkal, hadd menjünk vacsorázni, elsején megadom!...

Odaadtam. Turauskas ragadozó mozdulattal tépte ki kezemből a bankjegyet és zsebre gyűrte. Lebotorkáltunk a szűk falépcsőn, aztán megindultunk a rue de l'Estrapade felé. Turauskas rövid ideig némán lépdelt, magában szopogatta győzelmét, mint egy bonbont. De a bonbon hamar elfogyott, újra megindult a szózuhatag. Lassan, akadozva, egyhangúan kezdett beszélni, de csakhamar belemelegedett: - A vendéglő a magányos ember minden este megújuló, nagy színielőadása... Lehetőleg egyedül menj vacsorázni, a társaság csak útban van, és tapasztald ki műértően mindegyiknek a konyháját, mint a szeretőd testét... Élvezd egyformán a hűség és a hűtlenség örömeit, keverd, válogasd őket, ismerkedj meg az ízek egész társadalmával - Az ürücomb zamatos és kissé fokhagymaillatú, mint a kispolgári menyecske csókja, a kabeljau fehér és puha, mint egy javakorabeli házmesterné... A *Sole meunière* nagyvilági és illattalan, mint egy kissé hervadt grófnő... A vendégek nem egyformák, az ember már az ajtóban gyanít valamit az egyéniségükből... Nyomtatott vagy gépírásos étlapú vendéglőbe be ne tedd a lábad. Az ilyenben legjobb esetben egészséges ételt kapsz, tűrhető tömegportékát... Óvatosan fogadd a túlságosan bő étlapot... Kerüld az olyan, mostanában divatos vendéglőket, melyek normandiai házaknak vagy vitorlásbárkáknak vannak öltözve... Nem megbízható helyek, nem rendes embernek valók... A stilizált vendéglő semmivel sem ér többet, mint a stilizált irodalom... Ha olyan helyre mész, ahol még nem voltál, jól nézd meg az étlapot, ne csak a szövegét, hanem a betűit is. Igazi ínyencnek grafológusnak is kell lennie... Az olcsó kiskocsmák étlapja kék sokszorosítótintával, dísztelen dőlt betűkkel íródik... Ezekben érhetnek ugyan meglepetések, de a valószínűség ötven az egyhez, hogy gyalázatos vacsorát kapsz. A szeretettel rajzolt, kétféle tintájú étlapokhoz több bizalmad lehet... Én a magam részéről éppoly kevéssé szeretem a „finom" vendéglőt, mint a finom nőt... Ki nem állhatom, ha a díszlet és a közönség eltereli a figyelmet a lényegről. Az igazán jó vendéglőnek a közönsége kevert, mint az orosz regényé. Kék blúzos vagy trikós emberek ülnek szmokingos urak és estélyi ruhás hölgyek mellett, akik színház előtt betérnek a szenvedélyüknek áldozni... A szenvedély párája kavarog a levegőben, mint az áldozat füstje... A szemek csillognak, az arcok kipirultak, a testek édes pilledtségben dőlnek hátra... Ilyen vendéglőbe viszlek téged... Mondd, Georges, szereted a *homard à l'américaine*-t?

- Még nem ettem.

- Mindjárt megismerkedel vele... Bátor és szabad ember nem ijed meg az új ételektől... A gasztronómiai előítélet szerintem végzetesebb, jellembevágóbb hiba, mint a faji vagy osztályelőítélet, az egész embert leleplezi, nemcsak a lelkét, hanem a testét is... Én már csak az ínyük alapján ítélem meg az embereket... Finom ember például szereti a halat és rákot, nem is kérdezlek, úgyis tudom, hogy szereted... Nem szereted?... Csalódtam benned, de azért nem mondok le rólad... Fiatal barátom, legfőbb ideje, hogy felébresszem alvó érzékeidet... Egy ember pontosan annyit ér, amennyi élvezetre képes... Én nem mondom, hogy a jó konyha a legmagasabbrendű élvezet a világon, a szenteknek előkelőbb élvezeteik vannak, de szerintem

ez afféle minimum, afféle nélkülözhetetlen alapkövetelmény, mint társaságban a tiszta gallér... Ha parancsolod, máris összeállíthatjuk az étlapot...

A rue du Cardinal Lemoine-on mentünk, keskeny, ötemeletes házak között, amelyek könnyük és szellősek voltak, szinte libegtek a szélben, mint az újságpapír. Savanyú arccal baktattam Turauskas mellett, aki az én ötven frankommal a zsebében oktatott ki a fényűző életről.

- Előételnek ajánlom a meleg kolbászt burgonyasalátával, mostanában nagyon felkapták, de sehol sem olyan jó, mint itt... Utána a már említett homard à l'américaine-t javaslom, aztán egy finom kis marhasteaket gombával... Tésztának...

- Talán mellőzhetjük a tésztát... - mondtam félénken.

- Dehogy mellőzzük! Ha tudnád, milyen fejedelmi! Csokoládékrém macaronnal... Az utóbbiból még külön rendelünk egy adagot, mert igen jó borba mártogatva... Aztán...

- Mit aztán! - hördültem fel.

- Aztán következik az egész vacsora megkoronázása, a tetőpont, a nagy diadal... Fogadni merek, hogy még hírét sem hallottad a kecskesajtnak, pedig nincs párja a világon... A kecskesajt a sajtok királya, nem népszerű sajt, de maga az előkelőség. Az igazán érett példányokat zöld penész fogja körül, olyan ez, mint a nemes borospalackok zöld moha, mint a régi szobrok zöld patinája... Ne félj fiam, én megtanítlak élni, bár magam nem tudok, de téged megtanítlak, megérdemled, előkelő lélek vagy, megvan benned a szenvedés gyönyörű adománya... Ne tagadd, kiabál rólad... Csak rongy emberek tudnak állandóan örömök között élni, becsületes ember fizet az örömeiért, ahogy megfizeti az örömlányokat, idegekkel fizet, lelkiismeretfurdalásokkal fizet, az önérzetével fizet... Az önérzet a legcsodálatosabb dolog a föld hátán, valóságos „terülj meg asztalkám", az ember fogyasztja és nem fogy el, folyton nyűvi és elnyűhetetlen...

- Hallja, Turauskas - törtem ki -, amióta ismerem, megállás nélkül mély és okos dolgokat mond.

- Mondd ki bátran, fiam, hogy fárasztó vagyok. Tudom. Nincs tehetségem ahhoz, hogy adagoljam magamat. Ahogy a bokszoló egész testsúlyát beleadja a horogütésbe, én a legmagasabb hőfokon nyújtom át egész személyemet. *C'est à prendre ou à laisser...* Neked azt ajánlom, fogadj el olyannak, amilyen vagyok, nem vagyok nagyon változatos, de olyan intenzív vagyok, mint a vihar... Nem hiszem, hogy találkozol még az életben ilyen tömény emberrel...

Megérkeztünk a vendéglő elé. A Borpiacon volt, züllött, kétemeletes házban. Az utcán hosszú sorban vagy húsz kis gépkocsi állt. A vendéglő tökéletesen megfelelt Turauskas eszményének: viaszosvászonnal borított asztalok körül, csámpás székeken a legvegyesebb társaság ült, és mohón tömte magába az ételt. Turauskas orrlikai kitágultak, révülten szimatolt: - Mit szólsz ehhez az illathoz! De ne maradjunk a földszinten, az emeleten zavartalanabbul ehetünk...

A falépcsőn kis helyiségbe jutottunk, nem volt tágasabb, mint egy polgári ebédlő. Leültünk a négy asztal közül az egyikhez. - Vedd tudomásul, hogy itt minden étel megannyi remekmű. Itt Párizsban ismerkedtem meg az evés gyönyörűségével, odahaza, Litvániában, csak faltam...

Átható izzadságszagú kiszolgálólány hozta a meleg kolbászt. Turauskas, bár nálam már bőségesen megvacsorázott, farkasétvággyal vetette rá magát, elhallgatott, szuszogva tömte magába az ételt. Én szomorúan virrasztottam rettentő étvágyát. Mikor mindent megevett, intett a pincérnőnek és megrendelte a következő fogást, a homard à l'américaine-t. Az étlapra

pillantottam. Tizenöt frankba került adagja. Könnyű volt kiszámítani, hogy az ötven frank kevés lesz erre a vacsorára.

- Az Istenért, Turauskas, vigyázzon! Én több pénzt semmi körülmények között sem adhatok!... Ne lépje túl az ötven frankot!

- Ne ijedezz, te naiv gyerek, bízd csak rám... Csak nem képzeled, hogy ki fogom fizetni a vacsorát? Ha az embernek csak ötven frankja van, akkor fontosabb célra tartogatja... Nem fizetek és vége... Mit tehet a tulajdonosné? Rendőrt nem hív, mert az kellemetlen a többi vendég miatt... Ajkába harap, és nem szól semmit... Mikor kifelé megyek, jelképes kéz- vagy lábmozdulattal kirúg... Különben még ez is túlzás, mert már máskor is maradtam adós, és most egy sou-val sem tartozom. Tanuld meg, fiam, azt az elemi életbölcsességet, hogy az ember csak két esetben fizet: amikor muszáj vagy amikor élvezet... Neked például meg fogom adni az ötven frankot, mert élvezet visszaszerezni a becsülésedet... Bordélyházban is fizetek, ha nem is a teljes összeget, mert ott megvernek, és ráadásul fel is jelentenek... De itt nem muszáj... Ne hidd, hogy könnyelmű ember vagyok, sőt bizonyosra veszem, hogy nem ismersz nálam kötelességtudóbb, érzékenyebb lelkiismeretű embert. De a pénzzel bánni kell tudni. Merem állítani, hogy a látszat ellenére kitűnően bánok vele. A pénz nem arra való, hogy „tisztességes életmódot" biztosítson, arra meg egyáltalán nem, hogy hatalmat adjon - micsoda hitvány féreg az, aki hatalmat akar!... A pénz arra való, hogy beavassa az embert a vágyak matematikájába... A pénzt több helyen kell értékesíteni, többször kell felvenni az ellenértékét, aztán lesz, ahogy lesz... A pénz arra való, hogy nyugtalanná, rossz lelkiismeretűvé tegye, megalázza az embert... Ha nem kellene kölcsönkérni, akkor nem is érdekelne a pénz...

Önkéntelenül elmosolyodtam, de aggodalmam nem múlt el. - Mégis, kérem, legyen tekintettel rám... Nekem nincs gyakorlatom ebben a matematikában...

Turauskas apai gyöngédséggel és hirtelen elkomorult, gondterhelt arccal nézett a szemembe: - Nem ez a baj édes fiam, ezzel ne törődj... Más baj van... Te tudod, kedves Georges, mennyire szeretlek. Szeretem a komolyságodat, a lelki tisztaságodat, szeretem a szemérmedet... Nagy, talán végzetes bűnt követtem el ellened... Georges, egy szörnyű vallomással tartozom neked... Tegnap este, mikor ahhoz a néger nőhöz mentünk, az utcán néhány percre egyedül maradtam Jean Prexiouval... Érdeklődött irántad... Azt mondtam, te Németország számára kémkedel... Hogy miért mondtam, nem tudom, az ember fölösleges dolgokat mond, amelyeknek reszketve próbálja elhárítani a következményeit... Valami idegen erő, valami más lélek költözött a testembe. Amikor kimondtam, éreztem, hogy jóvátehetetlent követek el, úgy mondtam ki ezt a szörnyű hazugságot, ahogy a merénylő meghúzza a pokolgép zsinórját... Miért tettem? Igazán nem tudom, mert van bennem bizonyos csőcselék-tisztelet a kémromantika iránt... Hencegni akartam veled, azt akartam, pukkadjon ez a tetű, hogy ilyen barátaim vannak... Aztán eszembe jutott, hogy ez a Prexiou, bár maga is tolvaj, a rendőrség szolgálatában áll... Eszembe jutott az a különös, gyorsan elfojtott mohó érdeklődés, amellyel közlésemet fogadta... Még most is magam előtt látom hirtelen felvillanó szemét, elpalástolt örömét... pontosan annak hazudtam ezt, akinek akkor sem lehetett volna szabad elmondanom, ha igaz volna...

A homard à l'américaine a torkomon akadt:

- Én nem törődöm azzal - mondtam reszkető hangon -, hogy maga őrült-e vagy sem, engem most nem érdekelnek a maga mániái... De van fogalma, hogy mit művelt velem?

- Mindennel tisztában vagyok, kétségbe vagyok esve, oda vagyok, végem van... Ma délelőtt egyebet sem tettem, csak Prexiou-t kerestem... A nyomorult nem volt sehol... A lakásán három nap óta nem látták... Van egy agyonpingált, izzadt kezű, öreg szeretője, aki valószínűleg kitartja... Rohantam hozzá, napok óta nem látta... Sorra jártam a Quartier Latin könyvesboltjait, hátha megtalálom munka közben, ugyanis a főfoglalkozása az, hogy könyvtolvaj,

csak mellékesen besúgó... Minden hiábavaló volt... Elindítottam a lavinát, eldobtam a követ, most már tehetetlenül nézhetem ostoba, értelmetlen, gonosz tettem következményeit. Van valami sorsszerűség, valami végzet abban, hogy az ember pontosan azokat bántja, akiket szeret. Miért tettem, miért tettem?

Akármilyen kellemetlen volt a dolog számomra, mosolyognom kellett. Még én vigasztaltam Turauskast:

- Hiszen, talán nem lesz semmi következménye a dolognak... Utóvégre a legrosszabb akarattal sem lehet rólam feltenni, hogy kémkedem... Igazán nem találhatnak adatot ellenem... Legrosszabb esetben bevisznek, és tíz perc múlva szabadon bocsátanak.

- Te nem ismered a francia viszonyokat... Ezek eszelősen félnek a németektől, akármilyen gyöngék és megnyomorítottak is a németek... Valószínűleg hetekig benntartanak, kínoznak, vallatnak, talán el is pusztulsz... A francia rendőrök becsvágyóak, minden csip-csup ügyből előléptetést remélnek... Jaj, mit tettem!

- Hátha nem jelentett fel Prexiou? - kérdeztem az aggodalomtól most már komolyan gyöngyöző homlokkal.

- Erre én is gondoltam, de nagyon kevés a valószínűsége. Ez az ember, amilyen ágrólszakadt, nyomorult fráter, ugyanolyan kíméletlen... Azok közé tartozik, akik viszik valamire az életben. Nem csodálnám, ha tíz év alatt karriert csinálna... Ez ráveti magát minden alkalomra, egyet sem szalaszt el... Egyetlen reményem az, hogy nem vette komolyan, amit mondtam, de ez is tarthatatlan, hiszen eddig még nem kapott rajta hazugságon... Még szóba kerülhet az a lehetőség, hogy talán szégyelli leleplezni magát, mint spiclit, mert nyilvánvaló, hogy csak ő értesíthette a rendőrséget... De amilyen arcátlan, egyszerűen letagadja... Kijelenti, hogy mint kémet, a rendőrség már régen figyelt téged, tőle függetlenül tartóztatott le... Ha szemébe vágom, hogy hazudtam, egy szó sem igaz az egészből, nem vagy kém, a rendőrség nem figyelhetett, mert nem volt miért figyelnie, akkor egyszerűen a szemem közé röhög, és azt mondja, most hazudok, meg akarlak menteni... Édes Georges, bocsáss meg, én már megbűnhődtem azért, amit tettem, azt mondtam, nincs bennem szeméremérzet, nos, hát megvallom, halálosan szégyellem magamat. Mondd, mit tegyek, hogyan tegyem jóvá...

- Sehogy! - mondtam undorodva. - Illetve egy módon: ha békében hagy, és a jövőben nem keresi a társaságomat. Ezek után egyedül szeretnék maradni.

- Erről szó sem lehet, ez túlságosan kegyetlen büntetés volna... Irgalmazz, Georges, ne tégy tönkre, ne alázz meg végképp, hiszen már úgyis éppen eléggé megalázott az élet, most megvallom, akármilyen komikus, akármilyen nehezemre esik, hogy tulajdonképpen csak barátságunkat akartam megszilárdítani, amikor ezt a minősíthetetlen gazságot ellened elkövettem... Elvetettem a sulykot, túl nagy adagot választottam, most rémülten állok a szakadék szélén, amelybe csupa szeretetből löktem be legjobb barátomat... Én olyan mérhetetlenül egyedül vagyok, és olyan féktelen bennem a társas ösztön, saját személyem kitágításának a vágya, imperializmusnak nevezi egy francia gondolkodó, kapcsolatot akarok teremteni magam és egy idegen lélek között... A kapcsolat legjobb módja a bántás: akit szeretek, azt megbántom, aztán bocsánatot kérek tőle, addig esdek bocsánatot, amíg meg nem születik a kapcsolat... Látod, hogy nyílt kártyákkal játszom, nem is tudok egyebet... Bocsáss meg, Georges...

- Kérem, hagyjon békében... Most nem vagyok olyan lelkiállapotban, hogy meghallgassam az elméleteit. Hadd menjek el...

- Ne tedd ezt velem, Georges, egyetlen barátom. Figyelmeztetlek, hogy minden elégtételre kész vagyok, hajlandó vagyok kárpótolni téged olyan összeg erejéig, amilyent parancsolsz...

Figyelmeztetlek, hogy nagyon jómódú vagyok, a látszat csal, ne törődj a züllött külsőmmel, az öcsém pedagógiai okokból (engem mindenki nevel) csak kétezer frank apanázst küld havonta... Nem mondom, ebből is meg lehet élni, kissé diákosan, de jól... Nekem azonban egy hétre is kevés... Mikor összegyűlik néhány ezer frank adósság, többszöri sürgetésemre, öngyilkossággal fenyegetőző távirataimra, kifizeti... De a patika kitűnően megy, ha sarkamra állok, százezer frankot is elő tudok teremteni... Ha valami bántódásod lesz, ez a tiéd, Georges... Bocsáss meg...

Felálltam. Teljes erejével belém kapaszkodott - erősebb volt, mint gondoltam -, és lenyomott a székre.

- Ha nem bocsátasz meg, itt azonnal térdreborulok eléd, botrány lesz, de nem törődöm a botránnyal.

Mindkét karjával átölelt és megcsókolt. Borostás arcát az arcomon éreztem. Felpattantam.

- Jónapot! - kiáltottam, és már rohantam le a lépcsőn. Valamit utánam kiáltott, de már nem értettem, mit. Egyenesen hazamentem. Kimerülten, rettentő szorongások között dőltem ágynak. Kivert a verejték. Nagy nehezen elaludtam.

6

Másnap reggel kopogás nélkül benyit a háziasszonyom. Szokása ellenére nem mosolyog, hűvösen, mint aki minden közösséget megtagad velem, tudtomra adja:

- Monsieur Georges, a rendőrségtől keresik, tessék gyorsan felöltözni.

Magamra kaptam a ruhámat. Az előszobában két egyenruhás rendőr várt. Felszólítottak, hogy menjek velük a rendőrségre.

- Ha akarja, mehetünk taxin - mondta az egyik rendőr. - De maga fizeti.

Undorral néztek végig, mint valami csúf rovart.

- Mit akarnak tőlem? Hiszen én nem csináltam semmit! - mondtam egész testemben reszketve, azzal a homályos érzéssel, hogy hátha mégis bűnös vagyok.

- Majd megtudja! - felelte a magasabbik, miközben a taxi a Cité felé vitt bennünket, - Párizsban úgysem szeretik az idegeneket, mit ártja magát szamárságokba.

Ez a barátságtalan, rosszkedvű, de nem ellenséges hang megnyugtatott. Megérkeztünk a Prefekturára. Alvajáró léptekkel követtem a rendőröket az emeletre. Szakállas, nyájasképű civilruhás ember elé vezettek. Bemondtam az adataimat.

- Ismer Ön egy Turauskas nevű embert?

- Ismerem.

- Azt ajánlom Önnek, hogy ne érintkezzen vele. Nem Önnek való társaság...

- Szabad tudnom - kérdeztem felbátorodva -, hogy miért citáltak be?

- Azzal ne törődjön. Menjen nyugodtan haza, és fogadja meg a tanácsomat.

Mosolyogva meghajoltam, egyszerre visszakaptam egész biztonságomat. Hiába, még itt is, kétezer kilométernyire Budapesttől, tudják, hogy ki az úrifiú. A tisztviselő kedvesen biccentett vissza.

Egy órával később a könyvtárban újabb öröm ért. Az ellenőr az ajtóban jelentős mosollyal közölte, hogy a főkönyvtáros hívat. Nagy könyvállványok mellett, tekervényes folyosókon át egy tágas terembe jutottam. A falakon tizennyolcadik századi gáláns metszetek, a könyves-polcokon régi kiadványok. A főkönyvtáros, szelíd szakállas úr, szintén kedvesen mosolygott rám, elővette látogatójegyemet, mely az íróasztalon hevert, átnyújtotta, és tréfás korholással rázta az ujját: - Egy olyan kifogástalanul becsületes ember, mint ön, miért oly feledékeny? A félreértés úgy keletkezett, hogy ön tegnapelőtt kikészített egy könyvet, amit tegnap elfelejtett átvenni... Kérem, felejtse el ezt a kis incidenst.

- Meg kell magyaráznom, hogy ki vagyok... - dadogtam önérzetesen és boldogan. - Nem szeretném, ha Isten tudja kivel... tévesztenének össze...

- Tudom, mindent tudok - mondta a főkönyvtáros barátságosan. - Senki sem téveszti önt össze egy nem minden tekintetben korrekt úrral.

Kedvesen biccentett, kezet nyújtott, és én szédülten, hálától kicsorduló szívvel osontam el. Hiába, nemcsak a szerencsétlenség, az áldás is sorozatokban jön... Tulajdonképpen nem kellene így olvadoznom a boldogságtól és a büszkeségtől; - ha meggondolom, elég durván megsértettek, lopással gyanúsítottak, és még csak bocsánatot sem kértek... De én kisigényű vagyok, kevéssel beérem... Ráadásul rossz idegzetű vagyok, könnyen elérzékenyülök, olyan

rossz tapasztalatokat szereztem Párizsban, hogy ha egyszer nem vágnak pofon, hálásan borulok térdre... Titokzatos, idegen hatalmak játszanak velem, földhöz vágnak, aztán megsimogatnak és talpra állítanak. Most talpon vagyok... Meddig? Ne törődjünk vele, élvezzük a rendes emberek világát, amely legalább egy időre visszafogadott. Turauskas... Dagadt vízihulla-alakja megint fölrémlett előttem, de már nem haragudtam rá, inkább sajnáltam... Valami lelkiismeretfurdalás-félét is éreztem, hogy ép bőrrel megúsztam a bajt, amibe ő döntött. Most, hogy semmi közöm nem volt már ehhez a züllött emberhez, nyugodtan, belső szorongás nélkül sajnálhattam... A látogatását ugyan nem adom vissza, azt már nem... az túl nagy megtiszteltetés volna... Utóvégre mégiscsak azt hazudta rólam, hogy kém vagyok... De, ha beállít hozzám, kedvesen fogadom.

Megint a szobámban vacsoráztam. Fösvény természet vagyok; a boldogságot nem szeretem megosztani, még a vendéglőben felszolgáló pincérekkel és a törzsvendégekkel sem. A sajtosnál megint volt kacsatojás. A nagy elégtétel örömére egy üveg grave-ot is vettem. Már javában vacsoráztam, a bor felét megittam, mikor csöngettek. Turauskas volt. Lassan, méltóságteljesen lépett be. Komoly volt, szigorú tekintetű. Magázott.

- A tegnapi minősíthetetlen sértés után kötelességemnek tartottam, hogy a föld alól is előteremtsem az ötven frankot. Itt a pénze!

Egész testében remegve, dúlt arccal csapta az asztalra a bankjegyet. Én csillapítani próbáltam. Hiszen semmi okom nem volt, hogy összevesszem vele.

- Kérem, egyáltalán nem sürgős... Ráér elsejéig...

- De, igenis, végtelenül sürgős, sürgősebb már nem is lehetne! Abból, hogy kiszolgáltatom a gyöngéimet, ne higgye, hogy nincs bennem önérzet, sokkal több van, mint gondolja! Én elmentem a végső határig, ameddig egy ember önfeláldozó barátságban elmehet: felajánlottam önnek a vagyonomat! Ön erre azzal válaszolt, hogy ott hagyott a vendéglőben egy idősebb embert!... Leköpném magamat, ha ezek után anyagi függőségben maradnék öntől. Nehéz volt megszereznem a pénzt, de megszereztem... Itt van. Tegye zsebre.

Tárcámba tettem a pénzt és tovább próbáltam okosan beszélni vele: - De kérem, lássa be, hogy ön a legnagyobb bajba sodorhatott volna... Azt terjesztette rólam, hogy kém vagyok.

- Ez barátságom legtragikusabb, legszívbemarkolóbb bizonyítéka. Ha ön ezt nem érti meg, akkor nem méltó a barátságomra... Lett valami kellemetlensége ebből az ügyből?

- Nem, dehogy, a világon semmi! - siettem megnyugtatni, még mindig abban a hitben, hogy örömet szerzek neki. De Turauskas szemében gyűlölködő láng villant meg: - No látja! Semmi baja sem történt, a haja szála sem görbült meg, itt áll huszonkét évesen, egészségesen, feddhetetlenül, előtte van az egész élet, kutyabaja sincs!... És mégis maga sajnálatraméltó, szegény áldozat, és a gonosztevő én vagyok, akinél szerencsétlenebb, nyomorultabb ember nincs a föld hátán... Magának, az egészséges fiatalembernek, mindenki résztvevően fogja szorongatni a kezét, ha meghallja ezt a történetet, és énrám undorral és gyűlölettel néznek, a jámbor lelkek talán még keresztet is vetnek... Pedig magának nem történt baja, én meg rettegéssel, aggodalommal, lelkiismeret-furdalással fizettem azért, amit el sem követtem... Értse meg, én még soha senkinek sem ártottam a valóságban... Két nőt megvertem, azokat se nagyon. És azokat is kárpótoltam, fizettem nekik, úgy, hogy végeredményben ők jártak jól, én voltam a balek... Sohasem ártottam senkinek, ártani csak tiszta lelkek, nemes jellemek tudnak! Egy szalmaszálat nem tettem senkinek az útjába... De én vagyok a szörnyeteg, ez a szerepem, ez a végzetem, erre születtem... Unom már, torkig vagyok ezzel a szereppel...

Ebben a pillanatban pontosan olyan volt, mint a szökött fegyenc a múltheti színdarabban. Szerettem volna közölni Turauskassal, de nem lehetett. Ez az ember most nem látott és nem hallott, csak okádta a szavakat azon az egyszínű, faragatlan hangon, amelyet a bistrot-ban hallottam... - Elég volt! Elég volt! Végeztünk, uram!

Olyan könnyen tájékozódtam ebben az óriásira hizlalt, de valójában kezdetlegesen egyszerű lélekben, mint a tulajdon szekrényemben és fiókomban. Ez a zajos szakítás szerelmi vallomás volt. Csak egy jó szót kellett volna mondanom és a nyakamba borult... De a csúfondáros zsúrfiú megint belém költözött és gúnyosan válaszoltam: - Tudtommal sohasem kerestem a társaságát...

- No látja - indult meg újra a szólavina -, no látja! Értse meg, a pénzt postán is elküldhettem volna vagy lent hagyhattam volna a házmesternőnél, de én erőt vettem a büszkeségemen, személyesen adtam át, hogy tisztázzuk a helyzetet, hogy kimagyarázzuk magunkat, és maga egyszerre ostobának tetteti magát, úgy viselkedik, mint aki nem ért meg semmit - ezt a csúf szokását már megfigyeltem -, bezárkózik magába, visszavonul a többi ember csökönyös, szűk, rideg tompalelkűségébe, visszavonja az engedményeket, amelyeket tett... Én a barátságot szent dolognak tartom, végletes dolognak... A barátságot nem lehet felmondani, mint egy lakást... Láttam tegnapelőtt a maga rajongó, csaknem szerelmes tekintetét, amellyel engem hallgatott... Az ilyen tekintet kötelez... Maga nem változott meg tegnapelőtt óta, én sem változtam meg, az emberi kapcsolatok a halálig tartanak, tekintet nélkül a külső eseményekre, sőt az események dacára... A legmagasabbrendű szellemi tulajdonság a hűség; hűtlenség és szellemi silányság, hűtlenség és tehetetlenség egy és ugyanaz... Georges, ragaszkodom a barátságodhoz, követelem a barátságodat! Vétettem ellened, az igaz, de ép bőrrel megúsztad és megbocsátani ugyanolyan élvezet, mint bocsánatot kérni... Bocsáss meg, Georges.

Ott állt, kinyújtott kézzel, télikabátban, siralmasan. - Nem! - mondtam határozottan, meglepve tulajdon merészségemtől. Turauskas hátratántorodott, mintha egy dézsa vízzel öntötték volna le. - Nem bocsátasz meg? - Nem! - mondtam még egyszer. - Gondold meg, Georges, még nem késő! - Felelet helyett hátat fordítottam, leültem az asztalhoz, elővettem egy könyvet, és olvasni kezdtem. Még vagy három percig ácsorgott a szobában, asztmásan lihegve. Aztán lassan kibotorkált. Mikor meghallottam az előszobaajtó becsapódását, kimentem, és szóltam a háziasszonyomnak, hogy ezt az embert többé ne eressze be hozzám, mondja, hogy nem vagyok itthon. Ha erőszakoskodik, rúgja ki... Háziasszonyom, az aranyos Mme Villeret kitörő örömmel fogadta utasításomat. - *C' est un sale type!* - mondta. - Én rögtön észrevettem... Jobban teszi, monsieur Georges, ha a kis Ecole Normale-növendékekkel barátkozik a rue d'Ulmból. Az magához való társaság...

Óvatosságom bölcsnek bizonyult. Turauskas még háromszor jelentkezett, tombolt, követelődzött, végül mégiscsak elmaradt. Nagyon hamar megfeledkeztem róla. Minden okom megvolt rá. Ebben az ügyben én sem játszottam valami dicső szerepet.

7

Némely ember pezsgős vacsorákkal, szerelmi sikerekkel, hangulatos utazásokkal, szövevényes, ravasz, erős és gonosz cselekvésekkel népesíti be az életét. Én ebben a rue Lhomond-beli szobában a belterjes gazdálkodás híve vagyok, magam állítom elő izgalmaimat, a lélegzetvételemből csinálok bűnügyi regényt. A tett emberei reggel, mihelyt felébrednek, felkelnek. Én nem vagyok a tett embere, de lusta sem vagyok; cselekvéssé, izgalmas akadályversennyé alakítom át a reggeli heverést, várok, türelmesen, kitartóan és hősiesen, a mellékutca lucskos félhomályában, a takarítatlan szobában rendetlenül egymásra hányt ruhámmal, tegnapi sáros cipőmmel az ágy mellett. A postát várom. Párizsban reggel fél nyolc és tíz között háromszor hordják ki a postát, három futam a győzelem reményével vagy a helyre való beérkezés tisztes eshetőségével... A reggeli posta érkezését az előszobacsengő parányi kis meglebbenése jelzi, az öreg házmesterné éppen csak megérinti, meg sem rántja a kötelet. Ez az alig hallható, pici kis hang szerény és alázatos, mint egy rongyos, csúnya hírnök, aki mégis csak a boldogság üzenetét hozza. Ezután közeledő vagy távolodó lépések zaja következik, amely eldönti, hogy győztem-e vagy pedig várnom kell a következő futamig. Háziasszonyom néha lomha, közömbös, szórakozott, idegei nem érzik a belőlem áradó mágneses kívánságot, amely a szobámba vonzza, kissé együgyű, mint minden ember, aki nem azért van a világon, hogy teljesítse az én lázadó, görcsös kívánságomat... Ha Mme Villeret a kis csengetés után nem siet azonnal hozzám, akkor még mindig számolni lehet azzal, hogy a végzet játszik velem, évődik és ugrat, aztán mosolyogva kezembe nyomja a várva-várt ajándékot. Háziasszonyom gyanúsan sokat tesz-vesz a konyhában, benéz az ebédlőbe, hosszasan társalog Macacával, a süket macskával, nem, a végzet nem lehet ennyire irgalmatlan. Bele kell nyugodnom, hogy az első futamról lemaradtam. Hősiesen tovább várok, és a párnába fúrt fejjel próbálom magamhoz bűvölni a leveleket, agyvelőm önmagát felülmúló erőfeszítésekkel tintasorokká és papirossá materializálni kívánságomat. Megszólal a második csengetés: megint semmi. Harmadszorra bekopog a háziasszonyom - milyen eszes, megértő és érző szívű mindenki, aki teljesíti kívánságomat: - *Une lettre pour monsieur Georges.*

Jelentéktelen levél volt, egy pesti ismerősöm felvilágosítást kért néhány francia szóra nézve, amelyek nincsenek benn a Sachs-Willatte-ban. Fel kell kelnem, több jogcímem nincs a heverésre. A Luxembourg pályaudvar órája fél tizenegyet mutat, amikor odaérek. A Pons cukrászda előtt megvárom a H autóbuszt. Kissé fáradt vagyok a reggeli hajszától az ágyban, de azért jól érzem magamat, minden nap kellemes negyedórát töltök a délelőtti autóbuszon, ki is élvezem fenékig. Nem tudom, mit érezhetnek a börtönök lakói; én ebben a többszáz négyzetkilométernyi börtönben alig találtam más élvezetet, mint a nap-nap után megismétlődő szertartások kéjét. Szokások képzelt társadalmával aggattam tele az életemet, mint a színésznő imádók arcképeivel a barátságtalan hotelszobát. Gyűjtöttem a szokásokat, ahogy más bélyeget gyűjt. Szinte felujjongtam, ha új szokás csírázását tapasztaltam magamban; huszonkét éves koromban megértettem, miért pedánsak a vénkisasszonyok, miért bogarasak az agglegények... Hétköznapi műveletek, amilyen egy közlekedési eszköz igénybevétele a napnak lehetőleg ugyanabban az órájában, forró izgalomba hoztak, szinte boldoggá tettek. Egyéb ismeretség hiányában a H autóbusszal kötöttem barátságot, és a második osztály fapadját úgy vettem birtokomba, mint a kedvesem ágyát. Megőriztem, bár egyre rosszabb lelkiismerettel azt a szokásomat, hogy mindent és mindenkit megnézek; már kezdtem undorodni szemem neveletlen falánkságától. Megszámoltam az aranyfogakat az utasok szájában, minden arcot és tekintetet magamba szívtam, a magas termetű, sötét ruhás, sápadt anyákat, akiknek bánatos és gőgös mosolya a fennköltség és a fintor határán izzó és vérszegény tragédiákról regélt, és tompa szépségű lányaikat, de megnéztem a férfiakat is, a vékonydongájú, szemükkel idegesen

hunyorító minisztériumi urakat, és a dúlt tekintetű, magukban beszélő, indulatos aggastyánokat. Az Odéon sötétszürke, zömök épülete fenyegetően nézett rám, mint egy bikaerejű törpe, a rue de Tournon szélesen, szélesen, ápoltan és mégis lomposan terpeszkedett el, mint egy vidéki dáma délelőtti pongyolában. A rue Saint Sulpice sarkán aktatáskás fiatal lány szállt fel, látásból már ismertem, a Bibliothèque Nationale-ból. Nagy, kihívó kék szeme volt, akkora, mint egy kis madár. Nagyon elkényeztetettnek látszott, úgy ült az autóbuszon, mint a színpadon, abban a biztos tudatban, hogy minden mozdulatát méltányolják. Finom, párnázott kis alakjával, rózsaszínű arcbőrével, fitos orrával olyan kedves volt, olyan tapintatlanul bájos, hogy bennem felforrt a vér. Szemben ült velem, csak egy pad volt köztünk. A szemünk találkozott. Ez a nefelejcskék szem külön életet élt az arcán, amely mozdulatlan és hűvös maradt, miközben a szem mosolygott és ingerkedett. Kacérkodik velem? Nyolc heti Párizs nem sok jóval biztatott a szerelemben... - Ezzel a lánnyal nem kezdek ki - döntöttem magamban. A Théâtre Francais előtt leszálltam.

Most következett a délelőtti napirend második része, a reggeli. Ezt is fenékig élveztem. A Café de l'Univers-ben kapni a legjobb vajaskiflit, ez az egyetlen nagy felfedezésem Párizsban, rajtam kívül nem tudja senki. Tizenegy óra körül szoktam reggelizni, tejeskávét meg négy vajaskiflit, így megtakarítom az ebédet, és este hétkor jó étvággyal vacsorázhatom meg Turauskas vendéglőjében, a Borpiacon... Sokáig nem merészkedtem be ebbe a vendéglőbe, de a múlt héten kétszer is ott voltam, és nem láttam Turauskast... Csakugyan remek hely, azt az egyet meg kell hagyni: evéshez ért ez az ember. Újabban egyre sűrűbben kapom rajta magamat a falánkság rohamain; ma megint leettem magamat, az előírt négy vajaskifli helyett öt *újholdat* fogyasztottam el, a szép francia szóval élve. Micsoda munkára van kilátás ilyen dáridó után!

Gyalog mentem végig a rue de Richelieu-n, amelynek már minden zugát ismertem. Az egyik első császárság korabeli útikönyvben azt olvastam, hogy itt voltak Napóleon idejében a divatos vendégfogadók. Ha jól emlékszem, ebben az utcában lakott Stendhal, aki ugyanoly becsvágyó és tehetségtelen turista volt, mint én. A Hôtel de Malte kapujában szép vöröshajú angol lány mosolyog rám, azzal a túlvilági mosollyal, amit a kontinensen csak artisták tudnak utánozni egy-egy jólsikerült mutatvány után. Nem ismerkedem...

Tizenegy óra húszkor végre befutok a Nationale-ba. Szép munka vár rám. Három tizenhetedik és tizennyolcadik századi francia színdarabot találtam Nápolyi Johannáról meg Endre királyfiról. Már megtaláltam a darabok forrásait, amelyek nem éppen épületes dolgokat mondanak Endréről... Franciák és olaszok, mintha összebeszéltek volna, mind Johanna-pártiak. Furcsa ember lehetett az az Endre, faragatlan, iszákos, alighanem impotens. Nápolyi Johanna nem szerette. Némely embert nem szeretik a nők... Engem sem szeretnek, a szép fekete lány nem adta fel a küzdelmet első veresége után, kitartóan tovább gyűlöl, engesztelhetetlenül... Nem tudom elviselni a gyűlöletet, megzavar, összekuszál, végképp kiforgat magamból, azt, hogy gyűlölnek, a világ rendjével ellenkező, értelmetlen dolognak tartom, mint a gyerekek gyilkos tréfáit... Már látom, hogy nincs nyugtom addig, amíg ki nem engesztelem, de ez, sajnos nem olyan könnyű dolog, majdnem reménytelen. Legjobb volna levegőnek nézni, de én eddig csak egy embert tudtam levegőnek nézni Párizsban, ezt a szegény, nyomorult Turauskast... Dolgozzunk...

Van Párizsban könyvtár, amely vásárcsarnokhoz vagy pályaudvarhoz hasonlít. A Bibliothèque Nationale egyszerűen olyan, mint egy könyvtár. Végtelen nagy könyvtár, egész világegyetem, ezer lámpája ezer hunyorgó szem, amely szövegek fölé hajol. A Nationale-ban megvalósul a tizenkilencedik század, sajnos, alaptalan rémlátása az emberiség jövőjéről, a sok zöld üveggel borított lámpa mintha csupa laboratóriumban kipreparált, saját foszforával világító agyvelő volna, amely alatt a test elsorvadt. La Harpe tragédiáját olvastam Nápolyi Johannáról. Egyszer

felnéztem, és a tisztes környezet hirtelen sétatérré alakult át, hancúrozó gyerekekkel... A kék szemű, szőke lány, akit az autóbuszon láttam, folyton előttem imbolygott; futkosott, mint egy karikázó kislány, repkedett, mint egy pillangó. A könyvtár kedvence lehetett, sorba vizitelt a törzsvendégeknél, pukedlit csinált, bájos volt és elviselhetetlen, idegesítő tündérke... Szeme, ez a csodálatos szem, kihívó tekintetet vetett rám - azt hittem, csak énrám -, úgy ért, mint egy villanyütés. Mellettem egy idősebb úr ingerülten köhécselt, én nem tudtam jóllakni a látvánnyal. A lány néhány lépésnyire tőlem, egy könyvállvány mögött állt, és magas, testes, idősebb nővel beszélt. Furcsa, ormótlan nő volt, szélesen hadonászott a karjával, dőlt belőle a szó, és időnkint idegesen hátrakapta fejét. A fiatal lány ijedező jókedvéből, suttyomban nevető, száját harapdáló csodálkozásából, cinkosokat kereső pillantásaiból megértettem, hogy a kövér nő képtelenül, bolondosan dicsekszik. A lány erőlködő, kissé felfújt arccal, mint akinek zsebkendőt tömtek a szájába, komolyan bólogatott, egyre kisebb lett, két karját védekezően tartotta maga elé, és egyszerre mindenfelé pillantó kék szemével engem is megajándékozott... Nem kétséges, hogy be akart avatni egy összeesküvésbe, meg akarta osztani jókedvét. Nekem sohasem volt érzékem az efféle gimnazista összeesküvések iránt, a vénséget és csúnyaságot mindig szívettépően szomorú dolognak tartottam, de most, kissé kényszeredetten, szájamat kissé kitátva, jókedvet mímeltem.

...Furcsa játék volt, együgyű, naiv és gyökeresen hazug, úgy állhatott nekem, mint az elefántnak a menüett. Két percig tarthatott ez a csintalan cinkosság, ez az ártatlan, angolszász dévajkodás, mikor a szőke lány már nem bírta tovább, otthagyta a kövér nőt, és kiszaladt az előcsarnokba.

A vitrineknél értem utol, amelyekben az újonnan megjelent díszműveket állították ki. Hideg volt odakint, decemberi hideg. Én gondolkodás nélkül, alvajáró biztonsággal siettem feléje, az előbbi jelenetben arcomra fagyott mosollyal. Nem kellett gondolkoznom a szavakon. Ő szólított meg:

- Azt mesélte, hogy egy férfi minden reggel virágcsokrot küld neki! Egész idő alatt a sikereivel traktált... Én olyan áhítattal tudom hallgatni, hogy most egészen belémszeretett. Jaj, hogy fogom lerázni a nyakamról ezt az őrültet!

Valamit feleltem, már nem tudom, mit. Meghittségünk oly hirtelen született, hogy csodától elszokott, megkínzott lelkem szeretett volna hozsannákban kitörni. Sokat és gyorsan kezdtünk beszélni, mint két vadidegen ember, akik egyszerre ellenállhatatlanul rokonszenvesnek találják egymást, és túl akarják kiabálni zavarukat, hogy jóformán semmit sem tudnak egymásról. Kitörő örömmel üdvözöltük egymást, kézzel-lábbal próbáltuk egymás tudtára adni egyszerre fellobbant érdeklődésünket. A negyedik vagy ötödik percben felajánlottam, hogy menjünk át a szomszéd kis kávéházba. A fekete mellett, mint rendes női társaságban, svádám kihagyott, de nem éreztem feszélyezve magamat, őszinte öröm forrósága járt át, minden porcikámat szerettem volna eléje tárni, valósággal kifeküdtem a lány szemének kék napfényébe... Ilyen önfeledten boldog még életemben nem voltam. Élveztem a lány arcát, amely olyan mozgalmas és változatos volt, mint egy kitűnő színdarab vagy mozifilm... Inkább film volt, nem szorult közönségre, önmaga számára pergett, sötétült el és derült ki, a piros ajkak a maguk mulatságára vonaglottak és kígyóztak, valami rejtélyes nevetésre gömbölyödtek, ez az arc csupa kifejezés volt, ontotta, szórta a kifejezéseket, mint azok a papírra erősített, zsineggel szabályozható cérnaszálak, amelyeknek körvonalai tetszés szerint változnak, de mindig emberi arcot mutatnak. Az arc elszakadt a gondolattól, melyet tükrözött, elszakadt a környezettől, a szemek ismeretlen okból, mennyei nézőközönség számára ragyogtak fel és fátyolozódtak el - éreztem, nem tudom követni az arc átszellemült játékát, a legtöbb, amit tehetek, ha megcsodálom, és lelkendezve követem páratlan mutatványait... Azért nem volt teljesen elvonatkozott arc, volt benne némi elragadó ripacskodás, tudta, hogy tetszik, külön az én

számomra játszott, ahogy a cigány a vendég fülébe muzsikál. Ha hátralevő párizsi hónapjaimban egyebet sem teszek, csak ebben az arcban gyönyörködöm, akkor sem fogok unatkozni... Lakoma volt nekem ez az arc, minden részében külön gyönyörködtem, rózsaszínű orrában és formás kis fülében, egész csodálatos puhaságában és engedékenységében. Negyedóra múlva kísérletet tettem, hogy megcsókoljam... Nevetve, reményt keltően szabadkozott.

- Ha majd húsz év múlva találkozunk - mondtam -, milyen szép lesz visszaemlékezni erre a pillanatra... Játsszuk el találkozásunkat húsz év múlva.

Eljátszottuk. Tehetségtelen színész vagyok, csak egy szerepet tudok tűrhető sikerrel alakítani, saját magamat. Ha van valami tehetségem, azt arra fordítom, hogy pótoljam színészi tehetségtelenségemet. Közvetlen utánzás helyett szőrszálhasogató elemzésekkel, szavak légtornászmutatványaival próbálom kifejezni a valóságot. Még arra a szerény kis stilizálásra is képtelen voltam, hogy önmagamat játsszam, húsz évvel öregebben. Giccses voltam jövendőbeli önmagam szerepében, a jövőt nem is igen tudnám másképp, mint giccsesen elképzelni, mert a jövő a remény, és a legzárkózottabb különc is felolvad a remények szelíd és kissé mafla demokráciájában. A kandalló mellett ülök pazarul berendezett dolgozószobámban, egy kötet Platóval a kezemben, mert addig alaposan megtanulok görögül, belép egy hervadt szép asszony... Emlékszik?... Milyen szép volt... És összeforrunk egy bánatos szenvedélyes késő őszi csókban, miközben a kandallóban sercegnek a fahasábok és én újabb fahasábot vetek a tűzre. A jövő rossz tárcaírók álma, a jövő a remény... De sikerem volt ezzel is, mint mindennel, a lány hozzám közelhajolva, elbűvölten és csúfondárosan gyönyörködött bennem, észrevettem, hogy málnaízű a lehelete. Kint esett az eső, a pedáns, megátalkodott, gyűlöletes párizsi eső, de most nem haragudtam rá.

- Hogy hívják magát?

- Mela Pavdikovitch - Mela, az Mélanie rövidítése. Táskájából fényképeket vett elő. Az egyik hétköznapi, barna asszonyt ábrázolt. Megint ostoba voltam. Nem szenteltem kellő figyelmet az anyja fényképének. Mela elpirult a bosszús csalódástól. - Maga önző, rossz ember... Ezzel a tekintettel elárulta magát... Nem érdekli az anyám, tehát én sem érdeklem... Ha igazán érdekelném, akkor másképp nézte volna meg az anyám fényképét...

Tiltakoztam. Már hogyne szeretném az anyját, majdnem annyira, mint őt magát. Bolondosan túlozva fogadkoztam. Halványan elmosolyodott, de szemében tovább szikrázott a gyanú... Lassan kibontakozott az élete. Lembergben született, ukrán nemzetiségű... Ismerem az ukrán problémát?... De ő katolikus ukrán, tulajdonképpen grófnő, de ezt hagyjuk, ez nem egészen tisztázott dolog... Bécsben nevelkedett... Apja egyetemi tanár volt... Meghalt... Anyja másodszor is férjhez ment... A mostohaapja fényképét is megmutatta. Az is egyetemi tanárnak látszik. Pedig cukorkákat gyárt... Ezer frankot kap hazulról... Nem sok, de német órákat ad, ezzel pótolja... Egy évet Berlinben töltött. - Nem ismer egy Bánszky nevű magyart? - De ismertem. - Milyen ember? - Semmi különöset nem tudtam erről a Bánszkyról, jóvágású fiú volt, csinos, jólnevelt. De most az volt a fő dolog, hogy bizalmat keltsek, és az ember akkor kelt bizalmat, ha szelíden, óvatosan, megfontoltan, sok fenntartással rosszat mond másokról... - Talán nem ártott volna, ha nem érintkezik vele... - Ugye - ujjongott fel -, én mindjárt gondoltam, hogy szélhámos... - Tovább folyt az életrajza. Van egy bátyja, haszontalan fráter, juj, mennyi baj van vele! Arcán, mint a mozivásznon, megjelent a tömérdek baj árnyéka, hangja melodikusan sírt... Hiába szereznek neki állást, mindent otthagy... Iszákos, kártyás, nőkre is költ... Mindig más városba küldik, de minden városból ki kell váltani... Mostohaapja, ez az áldott jó ember, már sokallja a dolgot... A bátyám... *Er ist ein Schuft*... Hol franciául, hol németül beszéltünk... De nagyon szép fiú, azt az egyet meg kell hagyni. Akarja látni a fényképét?... Fenyegetően nézett rám. Jaj nekem, ha nem akarom látni! Hát persze, hogy

akartam, mohón vetettem magamat a bátyja fényképére... Gyönyörű fiú, én nem ismertem, de bizonyosan tudom, hogy alapjában véve derék, jó ember...

- Egy ilyen napon nem lehet dolgozni - mondtam. - Ünnepeljük meg ezt a napot, hagyjuk itt ezt az ócska könyvtárt... Úgyis ideje ebédelni.

Visszamentünk a könyvtárba a holminkért. Rengeteg kikölcsönzött könyvem azalatt szanaszét hevert a dolgozóasztalon, a gonosz tekintetű fekete lány határtalan bosszúságára... törődöm is a fekete lánnyal... Kis olasz vendéglőben ebédeltünk a rue de Richelieu-ben. Bejárat a konyhán át, szűk kis csigalépcső vezet fel a parányi, emeleti szobába, ahol az ételszag ugyanolyan vastag, mint a fűrészporréteg a földön. A kis asztalnál egymással szemben ültünk, és én megint megbámulhattam a lány arcának mozifilmjét. Gúny, gyöngédség, szerelem vonaglott ezen az arcon... Az egyetemen éppen Goethe Faustjáról készített dolgozatot, szavalt is a Faustból:

Meine Ruh ist bin
Mein Herz ist schwer
Ich finde sie nimmer
Und nimmermehr

hosszú elnyújtott, szlávos kiejtéssel szavalta, fájdalmas csengéssel, furcsán, tragikusan bohókás arckifejezéssel.

Én sírni kezdtem. Csúfondáros szeretettel nézett rám.

- Sírjon még egy kicsit.

- Nem lehet. Nem sírok megrendelésre.

- Miért sírt?

- Csak úgy... mert olyan jól érzem magamat.

Nagyon mulatságosnak találta a sírásomat. Még sohasem látott síró férfit. Később vissza is éltem ezzel a tudományommal, derűre-borúra sírtam, és mindig sikert arattam. Valamit nekem is kellett nyújtanom... Az asztal fölött összecsókolóztunk. Sokáig tartott a csók, az egyetlen pincér benézett, és vigyorogva kisomfordált. Egyedül voltunk.

- Gyerünk! - mondtam.

Elindultunk, sejtelmünk sem volt, hová. Lassan mentünk, kissé tántorogva, mint a részegek. Én percenkint vettem neki valamit, hol ibolyát, hol egy játékmackót a rue Lafayette-ben. Nem tudom, merre jártunk, harsogó, torlódó üzleti útvonalakon és csendes, kertes montmartre-i utcákon, komoly tizennyolcadik századi házak között. Egyszerre csak fent voltunk a Sacré Coeur tetején. Akkor már úgy meg voltunk rakva mindenféle limlommal, amit útközben vásároltam, mint az utcai árusok. Észre sem vettük, délután öt óra volt. A rue de La Boétie-ben ültünk az aperitif előtt egy kis kávéházban.

- De most el kell búcsúznom magától - mondta Mela. - Megbeszélésem van a barátnőmmel.

- Mondja le! - feleltem ellentmondást nem tűrő hangon.

- Muszáj? - Muszáj.

Könyörgő és csúfondáros tekintetet vetett rám, rengeteg gyöngédség tükröződött benne, amit fejét türelmetlenül rázva, nyomban utána visszavont, és ez még elragadóbb volt, mint maga a gyöngédsége.

Nyeregben ültem. Kurta hangon osztottam a parancsokat.

- Írjon levelet a barátnőjének. Csőpostán elküldjük. Majd én diktálom.

Diktáltam. *„Un évènement très important s'est produit dans ma vie...”* - Homályosan rémlett nekem, hogy szamárságot, ízetlenséget diktálok, de részeg voltam. Lediktáltam neki a szerelmi vallomásomat. Mela engedelmesen írt. Még egy darabig ültünk a kávéházban, aztán tovább bolyongtunk.

Turauskas vendéglőjében megvacsoráztunk. Jaj, csak most ne jöjjön ide, bármikor, csak most ne! Nem volt ott. Nagyszerű volt a vacsora, és én elkápráztattam Melát újkeletű gasztronómiai tudományommal. Tágranyílt szemmel, nyitott szájjal, aprókat kuncogva hallgatott. Úgy mulattattam, mint valami furcsa állat... Sok Beaujolais-t ittunk, kissé szédelegve botorkáltunk ki a vendéglőből. Az autós törzsvendégek ránk mosolyogtak. Úgy látszik, tetszettünk nekik...

Az est a Closerie des Lilas-ban végződött, Párizs legszebb kávéházában, ahol valamikor a költők fejedelmét választották. Most én voltam a fejedelem... Egymásután ittuk a fine-eket. Velem forogni kezdett a világ... Hazafelé összefogózkodva mentünk, és szemérmetlenül csókolóztunk a boulevard Saint Michelen végig. A rengetek alkohol után még mindig málnaízű volt a lehelete. Elkiáltottam magamat:

- *On s'en fiche!*

Mela is utánam mondta: *On s'en fiche!...* Hazavittem a szállodájába. Ma is emlékszem a nevére. Hotel Rivéria - miért Rivéria, miért nem Riviéra? Hajnali három óra volt, mikor hazavetődtem a rue Lhomond-ba. Ez még egyszer sem fordult elő, amióta Párizsban voltam. Megint kizökkentem kerékvágásomból, de most az egyszer megengedett irányban, abba a rószaszínű idillbe, abba a szép, erényes szenvedélybe, ahová mindig kívánkoztam. Természetes, hogy feleségül fogom venni... Már láttam magamat, amint együtt reggelizem Melával, milyen furcsa, kedves, bolondos neve van, olyan, mint ő maga... Szép, szláv népviseletre emlékeztető pongyolát fog viselni, rózsaszínű karján felcsúszik a pongyola bő ujja, mikor betölti nekem a kávét... Ez a házasság engem is megváltoztat, kicserél, más embert csinál belőlem, derűs leszek, bölcs s egyensúlyozott, csak az emberiség gondjai miatt fog néha elsötétülni homlokom, magammal nem lesz gondom... A torkomban éreztem, hogy döntő esemény történt velem, *un évènement très important s'est produit dans ma vie...* buta levél volt, még baj lehet belőle... Nem nagyon gazdálkodom a döntő eseményekkel, nem védekezem a sorsfordulatok ellen, fejest ugrom minden kalandba... Túlságos önérzettel igazán nem vádolhatom magamat, minden szép szóért hálás vagyok, mint a kutya, ha csontot vetnek neki, félreverem a harangokat, kibújok a bőrömből, ha egy lány rámmosolyog... Nomád vagyok, csavargó, még saját személyemben sem telepedtem meg, boldog vagyok, ha valami kihajt belőle... De nem, ez más, ez csakugyan nagy dolog... Feleségül veszem ezt a lányt... Miért kell mindjárt feleségül venni, miért szórom, miért dobom magamat, miért kapok mindjárt a végérvényes, a visszavonhatatlan után, miért hiányzik belőlem a hétköznapok bölcs, férfias, és alapjában véve becsületesebb ideiglenessége... Különben is, miből fogom eltartani, hiszen egyhamar nem lesz állásom... És mit szólnak Pesten ehhez a polgári Baskircsev Máriához, akinek minden pórusából szikrázik az idegesség... Egy hét alatt összeveszítene mindenkivel... Arról nem is beszélve, hogy hátha esze ágában sincs hozzámjönni... Mindegy, a fő dolog az, hogy már nem vagyok egyedül. Kiszabadultam abból a többé-kevésbé rendezett és biztonságos Szaharából, abból a tarka és változatos semmiből, amelyben eddig éltem... Elég sokáig néztem a partról a tengert; - itt az ideje, hogy belevessem magamat... A szőke lány mozgékony, vonagló arca előttem táncolt a sötétben, ezzel az arccal aludtam el, mint gyerekkoromban játékszerrel a kezemben.

8

Másnap korán mentem a könyvtárba. Mela még nem volt ott. Tíz óra körül kipirulva, mosolyogva érkezett meg. Kiderült, hogy tegnap szokásom szerint túloztam, hogy nincs arányérzékem, a legfiligránabb jelenség is világkatasztrófa méreteit ölti a szememben... Dehogy ismerte Mela az egész könyvtárat; mindössze két ismerőse volt, nem számítva a hóbortos német nőt, aki elől menekült. Az egyik a barátnője, fiatal francia lány, aki az agrégationra készült, a másik annak az ismerőse, egy kissé vidéki külsejű fiatalember. Ennek a lánynak írtuk a tegnapi csacsi levelet, milyen arcot vágjak, mikor bemutat neki... Átestem a bemutatkozáson, a lány udvariasan, tárgyilagos szívélyességgel nyújtott kezet, mint aki semmit sem tud rólam... Szép, szabályos arcvonása, jó alakú barna lány volt, csak a keze nagy és vörös. Melában az volt ellenállhatatlanul vonzó, hogy arca törött ibrikhez hasonlított, a francia lány római arcéle komoly és felelős nőiességet, a nagy század nemes, fékentartott szenvedélyét sugározta. Megbeszéltük, hogy este mind a négyen színházba megyünk. Megint Melával ebédeltem, állandóan a sarkában voltam, mint egy hű kutya, minden lépését követtem. Könyvtár után elkísértem a ház kapujáig, ahol német leckét adott, ha jól emlékszem, a rue de Tocqueville-be, amely olyan volt, mint a neve: választékos, liberális, fényűzően és főúrian polgári. Kis kávéházban vártam meg a sarkon, egymás után ittam itt az apéritifeket, összebarátkoztam egy urasági kocsisból lett öreg sofőrrel, aki megint Léon Daudet-ről mesélt, rettentő erejű ember, a legtrabálisabb mészároslegényt is földhöz teremti... Ez az ember határozottan üldöz, ideje lesz megismerkednem a műveivel. Kissé becsípve, kéjesen süppedtem be a várakozás iszapjába, mikor egyszerre felrázkódtam. Megjelent Mela, előbb a mosolya, aztán ő maga... Sietnünk kellett, tíz perc múlva kezdődött a színház. Taxiba ültünk. Mint egy kis diák, falánkan és ügyetlenül csókolgattam. Az autó szűk volt, Mela sokkal kisebb, mint én, le kellett hajolnom hozzá, a csókolózás szerényebb testgyakorlatnak is beillett.

A színház előcsarnokában nem találtuk Mela barátnőjét meg a fiatalembert. A színház a Champs Elysées egyik mellékutcájában volt, egészen más, mint a három hét előtti külvárosi bódé, ugyanakkora volt köztük a különbség, mint az akkori és a mostani életem között. Ez szép, elegáns színház volt, felvonón kellett a nézőtérre menni, csupa sötétzöld bársony, a lépcsőn vitrinekben az akkori divatos könyvbarát kiadványok, spirálisban tekerődző, többnyire felöltözött női alakok a címlapokon, száz példányban megjelenő verseskönyvek, albumalakú díszművek néhány száz sor szöveggel, finom és étvágytalan ínyencek számára készült remekművek, akik éppen csak ízlelni akarják a szellem termékeit... Amint hallom, a választékos és nyegle kiadványok azóta eltűntek, Franciaország vaskosabb, hétköznapibb és komolyabb lett. A foyer-ban párizsi úri társaságot láttam, nem kerületi izzadt polgárokat, éteri finomságot, vonzó, törékeny kikészítettséget, keskeny, magas nőket... Az egyikbe nyomban beleszerettem, legalább negyven éves volt, haja hófehér, egészen vékony és olyan magas, hogy alig értem a válláig. Termete pontosan olyan volt, mint egy pózna, és igazán nem tudom, hogy az ostoba nyelvhasználat miért tartja a póznatermetet csúnyának vagy nevetségesnek. Isteni pózna volt, és én legszívesebben kéjesen csaholtam volna a tövében, mint egy tulajdon kicsiségétől mámoros puli. Mela észrevette hűtlenségemet, de megbocsátotta. Nem fértem a bőrömbe a boldogságtól, a tizenöt frankos jegyet sem drágállottam, annál kevésbé, mert Mela képmutató tiltakozásom ellenére megfizette a magáét. Tizenöt frankért egyszerre a nagyvilági élet középpontjába kerültem... Sajnos, nem viselkedtem nagyvilági módon. Az olasz bábjátékon, amely csakugyan kitűnő volt, akkorát nevettem, bömbölve, köhögési rohamok közepette, hogy belefájdult az oldalam. Melát idegesítette az én vaskos, tenyeres-talpas jókedvem, árnyalatnyit túlzott ujjongásom, amelyet tájékozatlannak és faragatlannak talált. Először elképedt, ijedező mosollyal hallgatta harsogó nevető rohamaimat, majd fokról fokra jobban

elkomorult. Végül nem állhatta meg szó nélkül: - Ne keltsen feltűnést! - A felvonásközben bőven kifejtette a nézetét:

- Gyurkó, maga esztétikus akar lenni, de még sokat kell fejlődnie az ízlésének. Ezek a bábuk régimódiak, naturalisták... Én valami egészen mást vártam, stilizáltságot, kubista trükköket, modernséget.

Mela kedves fiúnak tart, de nincs elbűvölve a szellemi képességeimtől... Emiatt máskor megharagudtam volna, de most szinte örültem neki. A butaság légköre vett körül, dajkált, kényeztetett, mint valami tréfás álöltözet. De azért nem hagytam magamat:

- Drága Mela, egy bábutól nem lehet stilizáltságot kívánni... Éppen elég stilizált azzal, hogy fából faragták. A legtöbb, ami tőle telik, ha a megszólalásig hasonlít egy élő emberhez...

Szellemességem teljesen hatástalanul pergett le róla. Mela ideges volt, nem is figyelt a szavaimra. Nyugtalanul nézelődött. Kereste a barátnőjét. Végre előkerült a vidéki külsejű fiatalemberrel együtt. Előadás után a Selectbe mentünk, ez akkor divatos kávéház volt, a legelsők egyike Párizsban, amely az „új tárgyilagosság" berlini modorában készült, üvegfalakkal és kígyózó fénycsíkokkal. Mela egyre idegesebb lett, amit túlzott, szeleburdi jókedvvel próbált ellensúlyozni. Legyező kézmozdulatokkal próbálta egymáshoz terelni a hűvös, vonakodó társaságot. Hangjában volt valami osztrák-magyar nagyvilágiság, kincstári asszonyok élénksége. Sokat beszélt, mint aki lappangó botrányról akarja elterelni a figyelmet. De a társalgás kínosan döcögött, a vidéki külsejű fiatalember huncutul mosolygott, azzal a fedezet nélküli huncutsággal, amely mögött csak szomorú és ijedt tanácstalanság rejtőzik. Solange udvariasan, türelemmel és kíváncsian várt. Érdekes embert jelentettek neki, várta, hogy mikor bontakozik ki az érdekességem. Éreztem, hogy súlyosat, fontosat, jelentőségteljeset kell mondanom, máskülönben csalódást keltek és Mela, amilyen hiú, ezt sohasem bocsátaná meg. Kétszer-háromszor megköszörültem a torkomat, és fejest ugrottam a szellemességbe:

- Nem szeretem a költészetet. Kiszárítja az ember képzeletét.

Mela felujjongott, nevetett, tapsolt, tetszett neki a kezdet. Úgy szállított a társaságnak, mint egy látványosságot, felelős volt értem, reszketett, hogy sikert arassak. Bizalmas tekintetet vetett rám, amely ezt fejezte ki: „Nagyon jó, de nem elég. Folytassam, mondjam el a mondanivalómat." Nekem azonban nem volt a világon semmi mondanivalóm. Még makogtam valamit, aztán elhallgattam. Mela szeme szikrát hányt a bosszús csalódástól. Siralmasan megbuktam. A fiatalember olyan mozdulatot tett, mint aki menni akar. - Most pedig ki fogom fizetni az egészet - mondta émelygősen hamis hangon, tiltakozást esdve. Éreztem, hogy kötelességem érdemeket szerezni. Ha már megbuktam, mint szellemes társalgó, legalább gavallér leszek. Kifizettem vagy húsz frankot. Mela haragja valami keveset enyhült. A kávéház ajtajában elváltunk Solange-éktól. Mikor egyedül maradtunk, kezembe nyomott tíz frankot. Szabadkoztam, de édes melegség járt át; jó dolog, ha az embert önmagáért szeretik, még jobb, ha nem veszik egészen férfiszámba, akinek kötelessége fizetni, jó dolog megmaradni gyereknek... Hiszen akkor nincs semmi baj, gyerek vagyok, felelőtlen gyerek, úgy nézek fel erre a nálam fiatalabb lányra, mintha az anyám volna. Most már nem szégyenlem az előbbi felsülésemet, sőt büszke vagyok rá, talán még külön vonzóerőt is kölcsönöz nekem... Nincs jobb érzés, mint betemetni gyengeségemet egy megértő és megbocsátó női lélek mosolyába. A földalatti hamar átvitt minket a balpartra, a néptelen rue des Quatres Vents-ban összefogódzva jártunk - nekem mindig előre kellett hajolnom -, és szakadatlanul csókolóztunk. Még soha csók nem ízlett ennyire. Régi metszetek jutottak eszembe, ódivatú kifejezések, mint csókot lopni, úgy sétáltam a rosszhírű utcán, ahol nemrég még a sous-maitresse-szel alkudtam ki a szerelem árát, mint egy romantikus erdőben az eprészlánnyal, andalogva sétáltunk, és megállás nélkül csókolóztunk, de nem forró és érzéki, hanem üde és egyszerű csókokat adtunk egymásnak, mint a frissen fejt tej... észre sem vettem, és a sivár környezet, hátul

néhány üres telekkel meg a szennyes vásárcsarnokkal, elöl a kivilágított házszámú öröm-tanyával kies ligetté változott, amelyben ütemesen lejtettünk. Életemben először siklottam át a kamaszos világfájdalom, a cigarettafüstös irónia, a véres és vad magány világából valami elbűvölt és táncos közhelybe, amelyben a szellem egyenletesen oszlik meg a lampionok és a halk zene között. Csendes, derűs, odaadó öröm volt, jámbor és áhítatos, kissé együgyű és békés. Nemigen nyitottam ki a számat, némán hagytam, hogy körültáncoljanak az új érzés hullámai, jóízű, friss magány szellője lengett körül... Csipegettem a csókokat, tréfás szórakozás volt, eleven lénnyel való játék, gépies és kéjes, meghatott, jámbor szertartássá finomodott szadizmus, szaporáztam a csókokat, és a lány oly engedékeny volt, mint egy tündéri automata... Szerelmesen nézett rám, de elragadtatott tekintetében néha hirtelen szemrehányás tükröződött, mintha nem tudná megbocsátani nekem a tulajdon vonzódását. Démoni csábítónak éreztem volna magamat, akibe a naiv kislány belebolondult, afféle lámpának, amelybe szédülten zuhan az éji lepke, ha ugyanakkor nem gyanítom, hogy mindez csak játék, és az odaadás mögött incselkedő gúny rejtőzik. De ez a gyanú sem tudott kizökkenteni felhőtlen derűmből, mosolygó biztonságérzetemből, abból a sziklaszilárd érzésből, hogy a csúnya és siralmas apró katasztrófák hálója, melyben vergődöm, csak átmeneti megpróbáltatás, amelyre valami különc amerikai nagybácsi egész környezetemet szerződtette, de a nagybácsi egyszerre csak mosolyogva előlép, kezet ráz velem, és megosztja milliárdjait, hatalmát és dicsőségét... Előbb-utóbb kisüt a nap. Már ki is sütött.

9

Másnap Mela nem volt a könyvtárban. Megcsaltam; Solange-zsal mentem a kis kávéházba feketézni. Erősen eltökéltem, hogy el fogom kápráztatni a francia lányt. Lányoknak, sajnos, imponálni kell; a barátnője útján meg kell győznöm Melát, hogy kedves és együgyű fecsegésem, lírai ostobaságom csak álarc, amely mögött félelmes szellemi képességek rejtőznek. Ha már a jelenlétében jóravaló csacsinak mutatkozom, tudtára kell adnom, hogy mikor nem lát, lángelme vagyok. Kísérletem jobban sikerült, mint reméltem. Solange ugyanolyan szeretetre méltó engedékenységet tanúsított a gondolataim, mint Mela az érzelmeim akadálytalan özönlése iránt. Most másfajta részegség fogott el, tiszta, logikus, hűvös mámor, agyamat óriási gyári üzemnek éreztem, csövek, kerekek, szíjak nagyszerű együttesének... Közben, pihenőül magánügyekről is beszélgettünk.

- Honnan ismerik egymást Melával? - kérdeztem. Mela órákat adott egy francia családnál, megszerették, meghívták a vidéki kastélyukba. A házigazda Solange rokona, ő is ott volt vendégségben. Nagyon régimódi emberek, a két fiatal lány első nap összemosolygott a hátuk mögött. - Tudja ki ajánlotta Melát ezekhez az emberekhez? - Kicsoda? - Fernand... - Ki az a Fernand? - Maga nem ismeri Fernandot, Mela vőlegényét? - Melának vőlegénye van? - Hát maga ezt nem tudta? - Berlinből ismerik egymást, Fernand beleszeretett Melába, nemrég utána jött Párizsba... Ugyan egy-két nap óta Mela olyanformán beszél, hogy elhalasztja az esküvőt... - Azt mondta? - Azt. Maga honnan ismeri Melát? - Dadogtam valamit: Mela a lelkemre kötötte, el ne áruljam, hogy a könyvtárban szólítottam meg.

A kívánt eredmény másnap bekövetkezett. Mela titokzatos arccal hívott ki a folyosóra: - Solange azt mondta magáról: *Il est très intéréssant, il est remarquable...* De mondja Gyurkó, miért beszél maga rólam Solange-zsal? Hiszen gondolhatja, hogy úgyis mindent visszamond nekem? - Nem válaszolhattam azt, hogy éppen ezért beszélek róla, jámbor mosollyal játszottam tovább a kedves hülye szerepét. Életem most egy kis időre menetrendszerű pontossággal bonyolódott le. Délelőtt-délután könyvtár, ebéd Melával, ötkor felszedelőzködtünk, a tőzsdénél felültünk a földalattira, az Operánál átszálltunk, elkísértem Melát a rue de Tocqueville-be, egy óra, néha másfél óra hosszat vártam a kis kávéházban, az estét Mela hol velem töltötte, hol Fernanddal, akinek a létezésébe engem is beleavatott, hol megosztotta kettőnk között, ilyenkor este is órák hosszat vártam Melát a jobb- vagy a balpart valamelyik kávéházában, hűségesen és alázatosan vártam, életemnek nem volt más értelme, mint hogy Melát vártam... Mela határtalanul mulatságosnak találta, hogy a leghajmeresztőbb késések után is a megbeszélt helyen talált, mint egy cserép muskátlit, kutyahűségem meghatotta, és kissé idegesítette. Mindennap a kis olasz kocsmában ebédeltünk, az asztalon át csókolóztunk, és most már megtanultam megrendelésre, tetszés szerinti mennyiségben sírni. Mela többször előhozakodott a vőlegényével, nagyon féltékeny rám, már több jelenetük volt miattam, talán jobb volna, ha ritkábban találkoznánk... De én csak szelíden mosolyogtam: beletelepedtem ennek a lánynak az életébe, jól érzem magamat, nem mozdulok a helyemről, történjen, aminek történnie kell. Mela arcán újra megjelent a fájdalmas vonaglás, megint rémülten és elbűvölten nézett rám. Nyeregben voltam.

Egy este Mela több mint két óra hosszat váratott a rue de Tocqueville-ben. Magam sem tudom, mi ütött belém, egyszerre csak azon veszem észre magamat, hogy fizetek és elmegyek. Másnap reggel minden rossz szándék nélkül beadom Mela szállodájába a kötet Nietzschét, amit kölcsön kaptam tőle. Melának nyoma sincs a könyvtárban... Ellenben délután bélyegekkel megrakott nyolcoldalas csőpostalevelet kapok tőle, igazi szerelmes levelet, csupa kétségbeesés volt, hogy elvesztett, csupa rimánkodás, hogy térjek vissza hozzá... Rohantam le

az utcára, és felhívtam Mela szállodáját. Beleharsogtam a telefonba, hogy imádom, jobban, mint valaha, és eszem ágában sincs szakítani vele, félreértés az egész... Mela csodálatosan hűvösen, csaknem jegesen fogadta szerelmes kitörésemet. Szomorú, hogy az emberek a szerelemben mohón kapnak a feléjük nyújtott kisujj után, de a becsületes, egyszerű, fortélytalan kéz nem kell nekik... Félreértés következtében egyetlenegyszer úgy viselkedtem Melával szemben, mint egy tapasztalt szerelmes, és akkor is elrontottam a sikeremet... De hát értsék meg, hogy én nem akarok sikert aratni a szerelemben, nem győzni akarok, hanem... hanem mit? Megint felrémlett előttem Turauskas puffadt vízihullaarca.

Elkövetkezett a szilveszter este. Addig erőszakoskodtam, amíg Mela megígérte, hogy velem tölti, velem egyedül. Rosszul kezdődött. A montparnasse-i kávéházak ponyvával borított teraszai előtt - a ponyva mögött vörösen izzottak a vaskályhák és a koszorúban lógó villanylámpák - irtózatos tömeg tolongott a boulevard-on. Egy német lány ment el mellettünk, már gyakran láttam, fiatal volt, de maga a fonnyadt, reménytelen bájtalanság. Nem állom meg szó nélkül:

- Az ilyen nő csak arra jó, hogy kéjgyilkosságot kövessenek el rajta... - Azt hittem, sikert aratok ezzel a megjegyzéssel. Mela azonban elsápadt. Megkövülten nézett rám. - Megőrült? Miket beszél összevissza! Én félek magától! Most rögtön hazamegyek!

Könyörögni kezdtem... Maradjon, csak tréfáltam, megengedem, rossz tréfa volt. Csak nem képzeli, hogy komolyan mondtam... Megint átcsaptam a lírai gyöngédségbe, amely egyelőre még hatott, de egyre kevésbé. Egy kis vendéglőben vacsoráztunk a boulevard Montparnasse-on. Mikor bemegyünk, én hebehurgyán megkérdezem a pincértől, mennyibe kerül a menü. Utána bocsánatkérően mosolygok... Mela remeg a bosszúságtól, most először villan meg szemében gyűlölet, határozott, félre nem érthető gyűlölet... Percekig nem szólt hozzám, csak ült az asztalnál szárnyaszegetten, magányosan, életuntan. Vánszorognak a percek, és én egyre vaskosabbnak, egyre durvábbnak érzem magamat. Gyerekkoromban a nevelőnőm csupa játékos gyöngédségből megfojtotta a kanárimadaramat... Olyanformán haragszom saját magamra, mint annak idején a nevelőnőmre. Végül nem bírok magammal, érzem, egyszerre mindent jóvá kell tennem... Kijátszom a nagy ütőkártyát, félhomályosan rémlik nekem, hogy a legrosszabbkor, de most már mindegy, már kimondom:

- Mela, legyen a feleségem...

A lány arcán érdeklődő, titokzatos, enyhén gúnyos mosoly jelent meg: - Mit csinálna velem? - Mit?! Hát szeretném, boldogan élnénk... - De hiszen nem szeret, nem akart a szeretőjévé tenni. - Azt akarom, hogy a feleségem legyen. - Mindenki azt akarja, de magának csak a szája jár... Nyugodtan befeküdném magával egy ágyba, biztosan tudom, hogy semmi bajom nem történne!

Elsápadtam. Csakugyan nem kívántam Melát. Amikor megismerkedtem vele, szüzességi fogadalmat tettem, és szakítottam a Quartier Latin kislányaival. De őt nem kívántam. Vannak dolgok, amiket nem lehet lírai gyöngédséggel jóvátenni. Leforrázva ültem és hallgattam. Körülöttünk gyűltek a szilveszteri mulatók.

Most Mela közeledett hozzám:

- Ne haragudjon, Gyurkó, nem akartam megbántani... Nem is kell egymás közt minden kérdést tisztázni, nem egészséges... Az anyám biztosan örülne magának... Szívesebben látná, mint Fernandot, Budapest közelebb van Lemberghez, mint Madrid... de nem lehet... Maga olyan furcsa ember, olyan idegenszerű, olyan nyugtalanító, nem olyan, mint más ember... Nem tudom elképzelni magával az életemet... Fernandóban bizalmam van, *eine so grosse Sicherheit...* Még egy hétig találkozunk, aztán elbúcsúzunk... Maga lesz lánykorom legszebb emléke...

- Nem! - mondtam csökönyösen -, én szeretem és feleségül veszem magát... Már meg is írtam a legjobb barátomnak.

- No és mit válaszolt a barátja? - kérdezte csúfondáros érdeklődéssel. - Azt, hogy ne vegyem feleségül az ukrán grófnőt, ha nincs pénze... - No látja - csattant fel a hangja -, milyen maga!... Nem is vagyok grófnő, maga üresfejű sznob, szégyellje magát... És tudja meg, hogy igenis van pénzem... Kétszázezer frankom van... - Higgye el, hogy nem érdekel a pénze. - De azért elfogadná a hozományomat!... Fernando egy fillér nélkül is elvesz... Fernando!... Fernando!... Január közepén megesküszöm vele!... - Szinte láttam, ahogy a kis köpcös ember, nemes lélek és csapnivaló festő karjaiba menekül előlem... Tudtomon kívül szívességet tettem ennek az embernek. Megérdemeltem Mela elhatározását, hogy hozzámenjen... - Nem - mondom sötéten és konokul -, nem mondok le magáról... Ragaszkodom magához. Bánom is én, hogy útjában vagyok...

Mela arcán megindult a bűbájos, szívettépő mozifilm. Könyörgően és rémült szerelemmel néz rám. Megjavul a hangulat, sok bort iszunk, vacsora után átviszem a Viking's-hez. Egy teljesen elázott, kétmázsás hollandi mellé ülünk, aki annak rendje és módja szerint megáld bennünket... Mikor hajnalban hazakísérem, a boulevard Saint Michelen végig úgy csókolózunk, mint első este. A csókja most is málnaillatú...

10

Harmadnap megint Solange-zsal voltunk kettesben a könyvtárban. Szembe akartam nézni a bizonyossággal, meg akartam ismerkedni az irgalmatlan tényekkel... Alapjában véve mindent tudtam, de ráadás-bizonyosságra volt szükségem - nem értem be a fallal az orrom előtt -, bele akartam ütni a fejemet. A kis kávéházban kierőszakoltam a bunkósbotot, amely matematikai bizonyossággal a homlokomra sújt. - Kihívóan mondtam: - Mela szerelmes belém! - Én meg vagyok győződve, hogy nem szerelmes - feleli Solange. - Honnan tudja? - Tőle magától... *Elle a toujours parlé de vous comme d'une espèce de fou désagréable et dangereux...* - Azt akartam, hogy fejbevágjanak; el is értem. De azért berzenkedtem a végzet ellen, amelyet felidéztem: - Hiszen Mela olyan aranyos volt, olyan gyöngéd volt hozzám, annyiszor bebizonyította, hogy szeret... - Solange vállat vont; belátta, hogy velem nem lehet okosan beszélni.

Könyvtárzárás után együtt mentünk Melához a Hôtel Rivériába. Melának az volt a szokása, hogy ha nem akarta magát zavartatni, lent hagyta szobája kulcsát a portásnál, annak jeléül, hogy nincs otthon. De azért otthon volt... Ezért, mikor Solange már éppen sarkonfordult a falon lógó kulcs láttára, én azt mondtam: - Menjünk csak fel, fogadni merek, hogy otthon van... - Solange megrökönyödve nézett rám, de engedelmesen megindult a lépcsőn... A negyedik és ötödik emelet között megálltam, rosszat sejtve. Azt mondtam Solange-nak, menjen be előre, aztán szóljon ki értem. Mela szobájából türelmetlenül csodálkozó férfihang hallatszott ki... Solange feltűnő sokáig maradt benn... Öt perc múlva lementem, abban a tudatban, hogy jóvátehetetlen ostobaságot követtem el.

Hát persze, hogy Fernando volt Mela szobájában... Pontosan tudtam, de nem voltam képes ellenállni, néha úgy van az ember, hogy rálicitál a balszerencsére, és felborítja a nem reménytelen, csak rossz előjelű sakkparti figuráit... Türelmetlen, heves, indulatos gesztus volt, hogy nem tartottam tiszteletben Mela védőbástyáját, betörtem a magányába... Pontosan olyan gesztus, amiért meggyűlölik az embert a nők... De Mela másnap nem mutatott gyűlöletet, szelíd volt, megértő és megbocsátó... Szelíd volt, de nagyon eltökélt: - Gyurkó, véget kell vetnünk... Fernando nem haragudott a tegnapi dolog miatt, de megtiltotta, hogy tovább érintkezzem magával... Tíz nap múlva esküszünk... Nagyon szeretem magát, de a boldogságom mégis előbbrevaló... Nagyon kérem, most már utoljára, térjen ki az utamból. Ma elbúcsúzunk... Azt akarom, hogy szép emléke legyen rólam, én mindig csak szeretettel fogok magára gondolni...

A kis olasz vendéglőben voltunk, egyedül az emeleti szobában. Szokásunk szerint az asztalon át csókolóztunk... Úgy éreztem magamat, mint akinek egész teste elzsibbadt, arcom lebukott az asztalra. Mela simogatni kezdett: - Fáj, Gyurkó, nagyon fáj... Ki kell gyógyulnia belőle... Tudom, hogy szerelmes belém, de ez nem egészséges szerelem, ez valami betegség... Küldje el a fényképét... Fernando most még haragszik magára, de bizonyosra veszem, hogy megbocsát... Mi hárman még nagyon jó barátok leszünk... Most sem tiltom meg, hogy beszéljen velem, de ritkán... amíg meg nem esküszöm Fernandóval, addig jobb, ha egyáltalán nem látom... Gyurkó, menjen el az utamból, egész életemben áldani fogom a nevét...

Ostobaság lett volna ellenkezni. Hősiesen bólintottam, és hangtalanul elkezdtem sírni. Mela úgy ápolt, úgy vigasztalt, mint egy beteg gyereket... Könnyeim felszáradtak, magamhoz tértem, szelíden és erőtlenül mosolyogtam. Mela gyönyörködve nézett, nem tudott betelni a látásommal. Arcán megkezdődött az ismert, de megunhatatlan színjáték... Hősnek éreztem magamat, a lemondás sebesült hősének, aki megszolgálta, hogy kényeztessék... Boldog voltam.

- Ugye nem rontjuk el ezt a gyönyörű pillanatot, Gyurkó... Ugye vigyázni fog, hogy egész életemben olyannak lássam, mint most... ilyen tiszta, jó embernek és egész férfinak... A mai napot magával töltöm... ugyan Fernandónak ígértem az estémet, de ő meg fogja érteni... meg fogja bocsátani...

Könyvtár, földalatti, német óra, várakozás a kis kávéházban. Ma vagyok itt utoljára... Búcsúztam a füstös, rozoga helyiségtől, e fogastól, amelyre szerelmemet felraktam, karótól, amelyre érzelmeim felfutottak... Mennyi mindentől el kell most búcsúznom, a kis olasz vendéglőtől, az esti mozitól, a hosszú-hosszú várakozástól... egész időbeosztásomtól, a napom szerkezetétől, a rengeteg szokástól, amire néhány hét alatt szert tettem, életem egész menetrendjétől... Mehetek vissza a gyárba, új óraművet rakhatnak a gyomromba... Az ünnepi est tiszteletére három tejes, opálzöld Pernot-t ittam... Kissé bizonytalan léptekkel indultam meg Mela felé. A búcsú egész este tartott, elhalkult, majd váratlan erőre kapott, nyugtalan és változatos volt, hirtelen záporokkal, villámlásokkal és szélcsendekkel elegy, mint a párizsi éghajlat. Mozi után, valahol a boulevard Rochechouart-on kötöttünk ki egy pohár sörre. Egymás mellé préselve ültünk egy asztal szögletében, körülöttünk leírhatatlan zaj és tolongás... Én bontottam asztalt. Már elment az utolsó földalatti. Taxiba szálltunk. Falánkan csókolgattam a száját, amely most is, mint mindig, málnaillatú volt... Mikor kiszálltunk a rue Saint Sulpice-ben, kissé lihegtem az erős testgyakorlattól a szűk taxiban. Mela a nyakamba vetette magát, és háromszor erősen megcsókolt. Azzal eltűnt a szálloda ajtajában. - Vége, mondtam magamban. Vége, nagyon szomorú, szívfacsaró dolog, de azért szép volt... Kissé részeg voltam, kimondhatatlan részvét fogott el önmagam iránt. Végig a rue Saint Sulpice-en meg a rue Madame-on potyogtak a könnyeim. A Café du Dome előtt megakadt a tekintetem egy kövér, normann lányon... lehetett vagy negyven éves, vajszínű, sárgásfehér bőrrel, feszülő, nagy mellekkel... Hajnali ötig ölelgettem sírógörcsök közepette, amit egy tehén szelíd, tapintatos, csodálkozástól mentes jóakaratával tűrt.

11

Vége, vége, könnyű azt mondani! Elrontom a búcsúmat, csúnyán, távozom a színpadról... talán ez a sorsom, a csúnya távozás... Annyi bizonyos, hogy nem tudok visszafordulni az úton... Most már végigmegyek, akármi történik is... Másnap a könyvtárban odalépek Melához: - Együtt vacsorázunk - mondom remegő, fenyegető hangon... - Jó - feleli váratlan előzékenységgel. Ez is szép este volt, kissé zilált és kevert, nem olyan tiszta csengésű, mint a tegnapi. Mela néhányszor szórakozott volt, nem felelt a kérdéseimre, tűnődve nézett ki a Vásárcsarnok melletti vendéglő ablakán a szitáló esőbe. De azért szépen, megindultan végződött, a szépség és megindultság könnyen előállítható portéka, tetszés szerinti mennyiségben, csak az utóhatásai rosszak, mint az izgatószereknek... Ezen az estén Mela nem engedte, hogy hazakísérjem. A Les Halles földalatti állomáson búcsúztunk... Egymásután hagytuk elmenni a vonatokat, a padon ültünk, fáradt, megtört gyöngédségben... Mikor az utolsóra felült, és búcsút intett, a régi mosoly ült ki arcára... Talán nincs is vége. Nincsenek végleges dolgok a világon. Minden jóvátehető, minden visszafordítható... Mela a feleségem lesz.

Másnap, mikor bejött a könyvtárba, nem nézett rám. Érthetetlen, hiszen tegnap olyan kedves volt... Éreztem, jobb, ha most nem keresem a társaságát, nem erőszakolom ki a jóvátehetetlent. De az ember semmit sem tehet a természete ellen... Mikor negyed egykor Mela megindult a kijárat felé, utánasietek. Azon a meleg, könnyes, remegő hangon szólítom meg, amit most már magam is utálok: - Megyünk ebédelni, Mela...

- Nem - válaszolja kurtán -, nem érek rá. Lichtenberger, a Sorbonne-professzor vár. Meg kell beszélnem a dolgozatomat.

A dolgozatot Goethe Faustjáról... Azóta is készül. Elmosolyodtam, attól tartok, csúfondárosan, mert Mela szeme villámokat szórt... - Hát ha mostanáig ráért - erőltetem -, akkor még várhat egy napot... Hagyja Lichtenbergert. Már máskor is előfordult, hogy hiába várt valakit... Biztosan most van a fogadóórája, majd másokkal beszélget maga helyett...

- De én nem akarom váratni, én oda akarok menni hozzá! - mondta Mela toporzékolva. - Maga igazán felháborítóan önző! Nem történhetik mindig az, amit maga akar... Kérem, ne állja el az utamat. Sietek...

- Tegnap olyan kedves volt hozzám, Mela...

- Az tegnap volt. Azóta megváltoztam. Engedje el a karomat!

- Kikísérem az autóbuszmegállóig.

- Bánom is én, akármit csinál!

Hajadonfővel, kabát nélkül követtem a nedves januári hidegben. Hirtelen esni kezdett. - Jöjjön velem abba a kis kávéházba. - Már itt van az autóbuszom, hagyjon kérem!

- Mela - hördültem fel -, ha nem jön velem, én az autók elé vetem magamat!

Már nekirugaszkodtam. Mela engedett. A kávéházban mindenfélét beszéltem, oda sem figyelt. Egyre az óráját nézte. Öt perc múlva megszólalt:

- Most már elkéstem a megbeszélést.

Tovább mondtam a nagy, véres, tragikus szavakat. Mela néha összerázkódott az idegességtől.

- Maga utál engem? - kérdeztem.

- Nem utálom, nincsenek ilyen erős érzéseim. Csak mérhetetlenül utamban van.

- Hát akkor menjen - mondtam rikácsoló színészi pátosszal. - Nem akarom látni magát! Én megmutattam a lelkemet, kiszolgáltattam magamat valakinek, aki nem szeret... Szégyellem magamat... Menjen kérem...

- Várjon - felelte kurtán. - Most már nem olyan sürgős.

- Mela, akármi történik is, azt elmondhatom, hogy maga volt életem legnagyobb eseménye... Nagyon szeretem magát.

Nem válaszolt. Némán ült, kissé eltorzult arccal és reszketett. Egy perc múlva köszönés nélkül elment. Szőke haja kibújt kalapja alól. Egy pillanatig még láttam az esőben. Visszarohantam a könyvtárba. - Hát most aztán csakugyan vége. Vége, vége, vége... mondtam magamban, és nem értettem... Ezt a befejezést megtakaríthattam volna, de hát nincs elég képzelőerőm. Az eszemmel már régen beláttam, hogy vége, de csak akkor hittem el, amikor beleütköztem a titokzatos sorompóba. Beletemetkeztem a munkába. Valladomir magyar királyfit csecsemőkorában elragadta egy ármányos trónkövetelő, és helyébe egy pásztorgyereket ültetett a magyar trónra. De Walpole, az öreg magyar kancellár tudja a titkot... A korona és a kard motívuma is előfordul a darabban... Pesten örülni fognak neki... Pesten!... Még nincs három hónapja, hogy eljöttem. Hogy megfiatalodtam és hogy megvénültem Párizsban! Koraszülött csecsemővé fiatalodtam, akinek nincs se haja, se bőre, se körme, az egész csak néhány kilós nyers, véres húsdarab... És most olyan fásult vénember vagyok, mint akire már nem vár semmi. Ténfergek a könyvtárban meg az utcán, ráfanyalodom a honfitársakra. Egy szép, magas, törékeny német lánnyal próbálok megismerkedni. Vaskos művészettörténeti könyveket olvas, finoman hajlik meg, mikor egyszerre kettőt-hármat az asztalára cipel. Nem megy a dolog... Velem nem mindennap történik csoda, és a csoda is így végződik... Solange-ot gyakran kísérem el könyvtár után. Könnyelműen, fölényesen beszélek, dicsekszem... Mela... Hol vagyok már Melától. (Remélem, elmondja neki!) De ahová megyek, mindenüvé magammal cipelem, mint egy batyut, az idegességemet. Gránáttölcsérben vagyok, körülöttem a robbanás tövestől kitépte a fákat, megforgatta a földet és én most tapogatózom a kavargó füstben, tájékozódni próbálok, keresem régi környezetemet, a házat, amely eltűnt a föld színéről, életem régi kilincseit, villamos kapcsolóit, meghitt fogantyúit... Nem találok semmit. Szokásaim szép hálózata, hol vagy? Megint puszta szigetre vetődtem... De Melát már nem szeretem, ezt mindennap elmondom Solange-nak.

Két hét múlva levelet írtam Melának. Nem kaptam választ. Ezt előre láthattam volna. Előre is láttam. Mire való görcsösen, megátalkodottan beleütközni a bizonyosságba? Mire való az utolsó szót még egy legutolsóval megtoldani? Közben kétszer láttam, egyszer a könyvtár udvarán és másodszor a Dome előtt. Én a teraszon ültem. Csak most vettem észre, hogy a háta milyen hajlott, majdnem púpos. Egyik alkalommal sem köszöntem. Egy februári este bemerészkedtem az orosz vendéglőbe, a rue Royer Collard-ban.

12

Turauskas ott ült a régi helyén, mintha azóta sem mozdult volna el. A szokott társaság ülte körül. Jean Prexiou, a feketeképű balkáni fiú, a besszarábiai zsidólány, meg még ketten vagy hárman. Most csendes volt, nem beszélt, maga elé bámult a levegőbe. Arca még a rendesnél is ólomszínűbb, két hónap alatt esztendőket öregedett. A társaság is megvénült, megrokkant körülötte, a kis balkáni nem utánzott állathangokat, szomorú falánksággal tömte magába az ételt. Csak a besszarábiai lány hangja sipított bele a vánszorgó társalgásba. A terem túlsó végében ültem le, vártam, hogy észrevegyen. Ha csodálatos módon maradt benne valami rátartiság és levegőnek néz, vagy hideg udvariassággal üdvözöl, de nem jön az asztalomhoz, akkor én megyek át hozzá... Két hónap alatt hozzá rokkantam, hozzá züllöttem... Most már ízléstelen, ostoba képmutatás volna megtagadni vele a közösséget. Ami nyilvánvaló, az előtt fejet kell hajtani. Az ember megóvja a látszatot, amíg lehet, de mikor már rongyokban szakadt le róla az önérzete, akkor jobb, ha a maradék rongyokat is letépi, és anyaszült meztelenül rohan a pocsolyába... Az én elaljasodásom már fokozhatatlan, eljutottam a végső mélységbe, a tengerfenékre... Turauskas a barátom, a testvérem, bolondság volna megtagadni az egyetlen embert, akihez közöm van ebben a négymilliós városban... Még mindig nem vett észre, folyton másfelé néz... Milyen furcsa, egy ember tekintélye, emberi méltósága sokszor azon múlik, hogy merrefelé fordítja a fejét... Ha előbb fedezi fel, hogy itt vagyok, talán kutyába sem veszem, de így tisztelem. Még három percig várok, aztán odamegyek... Addig is forgatom a fejemet, hogy tekintetünk találkozzon... Megtörtént! Turauskas megpillantott. Arca nem árul el meglepetést vagy örömet, inkább elkomorul, kihúzza magát, feszesebben ül a székén... Hogy minden félreértést eloszlassak, nagyot köszönök feléje. Turauskas megrökönyödve sandít rám, messziről is látom, hogy elvörösödik, majd kurtán, zavartan biccent. Prexiou valamit kérdez tőle, nem válaszol, idegesen fészkelődik... Szeretném megcsókolni ezt a csúnya, ápolatlan, szétmállott embert, testvérek vagyunk az ügyefogyottságban... No most felkel... Hozzám jön... Nem, a toilette-be megy... Már ki is jön, ugyan mi a csudának ment be, megindul körben a vendéglőben, mint aki egészségügyi sétát tesz... Két hónappal ezelőtt még undorodtam volna ezektől a nyomorult, szegényes fogásoktól, most könnyek szöknek a szemembe. Testvérek vagyunk.

Végre ideér. - Jó napot, Georges - mondja süket, kopott hangján. Én mosolyogva hellyel kínálom. Ő az egyetlen ember, akivel feszélyezettség nélkül tudok viselkedni... Nehézkesen letelepszik. - Iszunk egy kis vodkát? - mondom. Turauskas fáradtan bólint. - Többször kerestelek - törnek ki száján a rekedt szavak -, egyszer sem voltál otthon... Mikor meg akartam győződni, hogy csakugyan elmentél-e hazulról, háziasszonyod gorombán kituszkolt az ajtón... Mire magyarázzam ezt?

Nem, ezzel az emberrel igazán nem lehet versenyezni. Azért jöttem ide, hogy megalázzam magamat, és máris undorító fölényben vagyok... Megint belém költözik a csúfondáros zsúrfiú, a jólnevelt és gonosz fiatalember: - Hát ami azt illeti - mondom -, kissé szokatlan dolog, hogy egy látogató be akar törni a házigazda szobájába, hogy ellenőrizze, csakugyan nincs-e otthon... - Úgy találod, hogy szokatlan dolog... Van benne valami... De én már öreg vagyok, nevelhetetlenül öreg... a furcsaságom hozzá edződött a világhoz. Az apróbb döfések, amelyeket kapok, már fel sem tűnnek... arra nem is gondoltam, hogy a háziasszonyod haragudott meg rám... Én a te ajtódon kopogtattam, Georges, és te nem nyitottad ki. Nem baj... Azt kaptam, amit megérdemeltem. Az a sorsom, az a küldetésem a világon, hogy olyan ajtókon kopogtassak, melyek nem nyílnak ki, olyan szekerek után fussak, amelyek nem vesznek fel... Rendes emberek szerelemben, barátságban, érvényesülésben megkeresik a kevésbé ellenálló pontokat, én addig nem nyugszom, míg meg nem találom a bevehetetlent. Falra hányt borsó

vagyok... Hozzád ragaszkodtam, Georges, szerettem a félénkségedet, a finom zárkózottságodat, szerettem az engedékenységedet és az ellenállásodat... Szerettem, hogy nem mozdultál ki a magad zárt világából, otthon ültél a személyedben, mint a rendes polgár a házában... Én percenkint kitörök magamból, mint a rosszul lehúzott matrica, nem vágok egybe saját magammal... Kár, hogy kitiltottál az életedből, de jól tetted...

- Nem tiltottalak ki... - feleltem csendesen. Először tegeztem vissza. Turauskas szúrós szemekkel, kíváncsian nézett: - Mi történt veled?

- Semmi, csak én is megütöttem magamat... Nem vagyunk olyan messze egymástól, mint gondolod.

Összetört, kiégett hangom nem győzte meg. Bizalmatlanul nézett: - Nem szeretem az alkalmi szövetségeket... Már máskor is előfordul, hogy valaki kínjában összeszűrte velem a levet. De másnap táviratot kapott az apjától vagy kibékült a szeretőjével, és többé rám sem nézett... Most már okultam; csak olyan emberekkel barátkozom, akiknek az elesettsége minden próbát kiáll, tökéletesen megbízható.

- Az enyém az - mondtam halkan.

- Mi történt veled?

- Szerelmes voltam...

- No látod, ez az - hördült fel. - Ez az! Nemsokára virágoznak az orgonák, egy kis tavaszi bánat, egy kis boldogtalan szerelem, mi? Tudod, milyen biztató, milyen egészséges, milyen polgári érzés ez? Ha lányos mama volnék, rögtön neked szánnám a lányomat... A boldogtalan szerelem a legjobb jel, annak a jele, hogy egy húron pendülsz a többi kétmilliárd emberrel... Annak a jele, hogy otthon vagy a világban, mint a kis úrifiúk, mint a kis forradalmárok... Nem aggódom miattad, bizonyos, hogy egyetemi tanár vagy főszerkesztő lesz belőled... Az első szárnypróbálgatásod nem sikerült, de légy nyugodt, a második vagy a harmadik szép lakással és gyerekkocsival végződik... Csak az olyan ember szerelmes, boldogan vagy boldogtalanul, akit elkényeztet a világ, legalább annyira, hogy békében hagyja, és mással is hagyja törődni, nemcsak saját magával... Csak a rendes, takarékos ember szerelmes, aki szépen félreteszi az érzelmeit, és családi tűzhelyet vásárol rajtuk... Vedd tudomásul, hogy én még sohasem voltam szerelmes... Nem értem rá, túl sok bajom volt saját magammal... Mint egy gőzmozdony, minden fűtőanyagomat elhasználtam, nem voltak megtakarított érzelmeim... Én mindig gondoskodtam, hogy a világ ne hagyjon békében; ha csak egy pillanatra megfeledkeztem magamról, a csámpás kézmozdulatom, amellyel kávécsészéket döntöttem fel, magamra eszméltetett... A magam számára kellett igénybe vennem minden érzésemet... Nem, Georges, kedves fiú vagy, de nem vagy megbízható ember... Talán nincs is több megbízható ember rajtam kívül, talán én vagyok az egyetlen... Előbb-utóbb mindenkiről kiderül, hogy tud táncolni, tud kártyázni, tud özvegyasszonyoknak udvarolni, és tud pénzt keresni.

- De én nagyon megsebesültem... Porig aláztam magamat... Nemcsak a szerelmemet utasították vissza, hanem egész személyemet is... Mindenestül visszalöktek...

- Ugyan, mit tudsz te megalázkodásról... - és hömpölygött tovább a szózuhatag. Valahányszor bátortalan kísérletet tettem, hogy valljak, Turauskas türelmetlenül a szavamba vágott, és ő vallott helyettem. A vallomás az ő kiváltsága volt, más embertől el sem tűrte... Az én kis kétségbeesésem hovatovább mukkanni sem mert e mázsás boldogtalanság mellett. Turauskas elemében volt. Ontotta a kifogástalan mondatokat: - Sohasem voltam szerelmes se lányokba, se eszmékbe... Mindig önmagamra szorítkoztam, mindig csak a magam lángján gyulladtam meg... Az emberi lélek tömegmutatványai, a világrészeket megrázó indulatok hidegen hagytak... A nagy hazai szertartásokon, mikor körültáncolják a forrásokat, és levágják az áldozati

barmokat, én néma szájmozgással mímelem a karéneket... Nem tudok részt venni bennük... mikor az egészséges, rendezett életű, kifogástalan emberek megőrülnek, én könyörtelenül józan maradok... Minden dühömet, minden indulatomat, minden gyűlöletemet kitombolom a magam zivataros életében, egyetlen fogcsikorgatást sem áldozok eszményi célra... Egyedül vagyok a tébolyommal, és magamra maradok a bölcsességemmel... Be vagyok zárva saját magamba, azért dörömbölök olyan kétségbeesetten a falaimon. Csak cipelem magammal a burjánzó ösztöneimet, mint egy elvadult kertet, csak kavargok, mint egy örvény, és nincs több célja az életemnek, mint egy örvénynek... Szerencsére, már nem tart sokáig... Az érelmeszesedésem rohamosan halad... Ez a ma esti vodka is három hónappal rövidítette meg az életemet...

- Akkor talán jobb volna - mondtam gyorsan, miután beláttam, hogy hiába próbálok szóhoz jutni -, ha hazamennénk.

Turauskas nagyot húzott a vodkából. - Már hogy mennénk haza... Kitűnően érezzük magunkat... Remekül beszélgetünk... Csúnyán bántál velem, Georges, de megszoktam, változatlanul szeretlek... Remélem, ez a ma esti találkozás csak kezdete a felújult, meleg barátságnak... Holnap mikor találkozunk? Ezt nem árt most mindjárt megbeszélni, később még elfelejthetjük... Talán megint elmehetnénk homard à l'américaine-t vacsorálni abba a jó vendéglőbe... Mondjuk holnap... Úgyis holnapra várom a pénzemet... Egyszóval holnap találkozunk?

- Nem tudom - mondtam dideregve. - De most mindenesetre hazamegyek...

Turauskas fájdalmas, megértő, szellemes mosolyra fakadt. Dúlt arca egy pillanatra csaknem megszépült. - Nem adhatnál kölcsön tíz frankot?... Legközelebb feltétlenül megadom...

13

Turauskast nem láttam többé. A kisinyevi lány, akivel hónapok múlva találkoztam a boulevard Saint Michelen, elmondta, hogy újabban egy neufchateli fiatalemberre vetette magát. Ennek csakugyan nagyobb vonzóereje lehetett, mint nekem, hiszen francia az anyanyelve. - Mi újság különben? - Semmi jó, a társaság szétszéledt. A kis balkáni hazautazott; elég sokáig költötte Párizsban özvegy anyja nehezen összekuporgatott pénzét... Nem tanult semmit, végül otthon megunták... Jean Prexiou is addig lézengett a Sorbonne körül, amíg egy szép napon beállt díjnoknak az északi vasúthoz... Nagyon rendes ember lett belőle, nemsokára nősül... Most hármasban vacsoráznak az orosz vendéglőben. Turauskas, a kisinyevi lány, meg a svájci francia fiú, aki verejtékben úszva tűri Turauskas orkános barátságát. Mint jólnevelt és lassú észjárású nyugati ember, eddig még nem gondolt rá, hogy kereket is oldhat. De már nem bírja... Amíg a társaság együtt volt, mindnyájuk határtalan mulatságára szolgált, ha új áldozat vetődött Turauskas barlangjába... Valamennyien szorgalmasan hajtották fel neki a zsákmányt... De most nincs kivel összemosolyogni... Nem néznék be az orosz kocsmába?... - Nem, köszönöm, sokat kell tanulnom, a munkámat még nem fejeztem be, és a jövő hónapban vizsgázom a Sorbonne-on...

Pedig szerettem volna kibeszélni magamat Turauskassal, egy kétségbeesett pillanatomban a nyakába akartam borulni. De mindez elmélet, regényfordulat; a valóságban a rokonlelkek éppoly gyámoltalanul tapogatóznak egymás körül, mint a közömbös lelkek; hiába érzem, hogy hasonlítok valakihez, a belső hasonlóság eltöredezik és szétmállik a különböző testek bütykein és dudorain, a különböző idegzetek többféle teherbírásán. Talán éppen a rokonlelkek azok, akiket az ember legkevésbé tud elviselni. Különben is egy időre belefáradtam a lélek tivornyáiba, az örök eső végre elállt, kisütött a nap, kitavaszodott. Napsütésben az ember pihen és melegszik, kéjesen nyújtózik, szívesebben hallgatja a fű növését, mint a maga delíriumos hörgését... Tavasszal édes mélabú költözik az emberbe, a szív elnehezül a sok régi tavasz terhétől, ismerős szagok kóvályognak a levegőben, az ember az orrával és a tüdejével emlékezik... A tavasz a megilletődött, csendes kéjek évszaka, nem az oktalan tombolásoké. A könyvtárban egyre később gyúltak ki a zöld ellenzés villanylámpák, a nappali világosság lassankint este hatig nyújtózott. Végre kibontakoztak a nappali Párizs körvonalai. Gyakran látogattam el a rue Saint Guillaume-i intézetbe. Mindig ugyanazzal a furcsa, meghökkentő és bájos jókedvvel fogadtak. Mallarmé kisasszony és Margit parányi mosolya a szemük sarkában, alig nyitott szájú hegyes beszédük, szikár és törékeny kedvességük, finoman karcoló malíciájuk elbűvölt és megtisztelt, mint egy csavargót, ha leültetik az urak asztalához. Milyen jó, hogy vannak kapcsolataim a választékos lelkek világával... Néha felrémlett Mela vonagló piros szája és kék tekintete, amely mindenkinek, többek közt nekem is szólt... Még mindig nem értettem, sem őt, sem magamat... Úgy látszik, az én életem titkok között kígyózik, amit én cselekszem másokkal, ugyanoly rejtélyes, mint amit mások cselekszenek velem... Az amerikai nagybácsi bizonyára tudja, mit akar; de meg kell hagyni, előírása rendkívül bonyolult... Ki tudja, mikorra tartogatja a happy endet, egyelőre felváltva büntet és cirógat. Most elég jól bánik velem...

Sokat ültem a Luxembourg kertben, és néztem, hogyan karikáznak és úsztatnak kis hajókat a hegyes orrú és hegyes állú francia gyerekek, akiknek a lelke különböző síkokon terül el, melyeket bölcs lépcsők kötnek össze, mint ennek a kertnek a teraszait. Ha majd felnőnek, gazdálkodnak a könnyeikkel, és csak a keserű vonás a szájuk körül árulja el, hogy valaha szenvedtek. Felültem a szajnai propellerre és sétáltam a Saint Cloud-i erdőben, megnéztem Rousseau szigetét Hermenonville-ben, sietnem kellett a látnivalókkal, hiszen már csak kevés időm volt hátra... Csónakáztam a Marne-on a két part parányi nyaralói és virágcsokor

nagyságú kertjei között. A könyvtárban szorgalmasan dolgoztam a munkámon, este készültem a vizsgámra. Hetven francia színdarabot találtam, amelyben Magyarország szóba kerül. Hetven, az már valami, tudományos körökben bizonyára méltányolni fogják. Eddig csak harmincnyolcról tudtak. Egy május végi reggelen elkövetkezett a vizsga.

Már reggel hétkor az utcán voltam, tisztes fekete ruhában, az előző napon vásárolt új nyakkendőben. Kávéházban vártam meg, míg kinyit a kövér, kecskeszakállas borbély, aki még ismerte Verlaine-t. A vizsga jól sikerült. A professzorok szórakozottan, de nyájasan szorították meg a kezemet... Nem vagyok zseni, csak rendes, komoly fiatalember, aki megteszi a kötelességét. Csendesen, megilletődötten sugároztam, mikor lementem a Sorbonne lépcsőjén. Jó adag önérzethez jutottam, remélhetőleg sokáig kitart... A ruhám már be volt csomagolva, útlevelem, vasúti jegyem rendben. Kivittem poggyászomat a pályaudvarra. Még két órám volt az indulásig. Felültem a földalattira, és még egyszer átmentem a Pont Neuf-ön. A szél lefújta fejemről a kalapot, belefújta a Szajnába, láttam, ahogy simán, egyenesen úszott le a tenger felé. Kalap nélkül bolyongtam tovább Párizsban. Elbúcsúztam a Saint Germain des Prés templomtól, amelyről azt olvastam az útikalauzban, hogy Párizs legrégibb épülete, a Deux Magots kávéháztól, ahol Melával sokszor ültem, a boulevard Saint Germain gesztenyefáitól, amelyek akkor virágoztak, a rue de Vaugirard-tól, ettől a komoly, szigorú, protestáns utcától, a Luxembourg kerttől... Eszembe jutott, hogy megnézhetném a Buttes Chaumonts-t, ahol még nem voltam... De már kevés idő volt hátra. Kigyalogoltam az avenue des Gobelins-en át a Place de la Nation-ra. Olyan szellős, tág és elvont volt, mint a francia Értelem... Körülötte külvárosi házsorok bújtak meg, tele nyeszlett, ádámcsutkás, alacsony emberekkel... Ideje volt visszamenni a pályaudvarra. Aggódó pillantásokat vetettem az órámra. A metró késett, a sors az utolsó pillanatig játszik, tréfál, évődik velem... Milyen jó lesz otthon, ahol csak emberséges, kormányozható hatalmakkal kell megküzdenem... Tíz perccel indulás előtt értem oda. A Gare de l'Esten a tömérdek helyiérdekű vonat között megtaláltam a bécsit. Könnyű volt megtalálnom, kiránduló magyar diákok hazafias dalokat énekeltek. Az egész pályaudvar harsogott belé... Ez már Magyarország. Beültem az egyik harmadosztályú fülkébe. Búcsút intettem a francia hordárnak a peronon. Egy hitvány kis ember párnákat árult éjszakára. Nem vásároltam... Indul a vonat. Halványzöld, sárgás francia színek és méregzöld tiroli színek következtek. A magyar határon újságot vettem... Megvadult bika száguldott végig a Rákóczi úton - olvastam az első oldalon. Ettől kezdve nem hagytak el a szürkésbarna hátterű, halványzöld színek... Megérkeztem... Este van, a Teleki téren kubikosok hevernek vedlett pokrócokba burkolva, nemsokára itt van a villanegyed... A taxi összeboruló lombok boltíve alatt közeledik az otthonhoz. Csengetek. Felrántják az egyik földszinti ablakot, szép, fáradt női arc néz ki, parányi sikoly tör ki a száján. Egy perc múlva már közeledik a virágágyak között, hogy rohan, pedig nem kellene, mert a lába nem bírja, és a szíve gyenge... - Hol hagytad a kalapodat?...

VÉGE